

Merete Myhrer

Adopsjon som tiltak i barnevernet

En analyse av argumentasjonen i domstolen

Masteroppgave i barnevern

OsloMet – storbyuniversitetet

Fakultet for samfunnsvitenskap

Sammendrag

Tvangsadopsjon er et svært inngripende tiltak, særlig i retten til familieliv. Denne masteroppgaven studerer hvordan barneverntjenesten og de biologiske foreldrene argumenterer for sitt syn på om vilkårene i loven er oppfylt, der tre adopsjonssaker følges gjennom rettssystemet. Her studeres hvilke argumenter som blir gjort gjeldende av partene, samt hvilke som vinner frem i domstolen. For å studere dette brukes Toulmins argumentasjonsanalyse for å vise hvordan partene belegger påstanden og hvilke premiss som ligger bak argumentasjonen. Studien viser at barneverntjenesten argumenterer ut fra premisset om barnets rett til en god og trygg oppvekst, der dette belegges i momenter som barnets sårbarhet og foreldrenes omsorgssvikt. De biologiske foreldrene argumenterer derimot ut i fra det biologiske prinsipp, som belegges med vurderinger av barnets mening, samværsrett og et syn på at barnevernets tvangsvedtak som hovedregel skal være midlertidig. Dette fører til diskusjon om hvilke momenter som til slutt vinner frem i retten, der også den norske domstolen og barnevernet kritiseres av Menneskerettsdomstolen for sin tolkning.

Abstract

Forced adoption is a radical intervention in the right to family life. This master's thesis studies how the Child Welfare System and the biological parents argue against each other of whether the terms of the law are being met. In the analysis we follow three cases through the justice legal system. Which arguments are put forward by the parties are being studied, but also, which are emphasized by the judge. To study this, Toulmins' argumentation analysis is used to show how the parties base the claim, as well as the premise behind the argument. The analysis shows that the child welfare system argues based on the premise of the child's right to a safe upbringing, where this is invested in moments such as the child's vulnerability and the parent's neglect of care. The biological parents, on the other hand, argue on the basis of the biological principle, where the principle is based on assessments of the child's opinion, right of access and that child welfare enforcement decision should be temporary. This leads to a discussion about which elements eventually emerge in court, where the Norwegian Supreme Court and Child Welfare System are being criticized by the European Court of Human Rights for its interpretation.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	6
1.1 Tema og problemstilling	7
2. Bakgrunn og perspektiver.....	8
2.1 Tidligere forskning	8
2.1.1 Kunnskap om hvordan det går med adopterte barn.....	9
2.1.2 Internasjonale variasjoner i bruken av adopsjon som barnevernstiltak.....	11
2.2 Juridisk kontekst	13
2.2.1 Lovendring og mål om økt bruk av adopsjon som barnevernstiltak.....	14
2.2.2 Norsk rettspraksis.....	15
2.2.3 EMK og Menneskerettsdomstolen.....	16
2.3 Omsorgssvikt og adopsjon.....	16
2.3.1 Hva er omsorgssvikt?.....	17
2.3.2 Momenter i vurderingen av adopsjon.....	18
2.3.2.1 Forholdet mellom generelle og individuelle argumenter	18
2.3.2.2 Foreldrenes omsorgsevne/-svikt.....	19
2.3.2.3 Barnets sårbarhet	20
2.3.2.4 Tilknytning	20
2.3.2.5 Krav om at barnevernsvedtak skal være midlertidig med mål om gjenforening.....	21
2.3.2.6 Samværsrett og kontakt med biologiske foreldre.....	22
2.3.2.7 Strekker kontakt med biologisk familie seg lenger enn biologiske foreldre?	24
2.4 Grunnleggende prinsipper i barnevernet	25
2.4.1 «Barnets beste».....	25
2.4.2 Det biologiske prinsipp.....	27
2.4.3 Mildeste inngreps prinsipp.....	29
2.4.4 Barnets medvirkning	30
3. Kilder og Metode.....	31
3.1 Studiens design.....	31
3.1.1 Sosialkonstruktivisme.....	32
3.1.2 Nyretorikk.....	34

3.1.3 Stephen Toulmins argumentasjonsanalyse og modell	34
3.2 Datainnsamling	36
3.2.1 Utvalg og avgrensning	36
3.2.2 Oppbygging av dommene	37
3.2.2.1 <i>Beskrivelse av utvalget</i>	38
3.2.2.1.1 Sak 1 – Rt 2007 s. 561	38
3.2.2.1.2 Sak 2 – Rt. 2015 s. 110	38
3.2.2.1.3 Sak 3 – Rt. 2015 s. 1107	39
3.2.3 Utfordringer og svakheter med datamaterialet.....	39
4. Resultater.....	41
4.1 «Barnets beste» er å samtykke til adopsjon	41
4.1.1 Barneverntjenestens anførsler	41
4.1.2 Endringer av anførslene gjennom rettssystemet	44
4.2 «Barnets beste» er å ikke gi samtykke til adopsjon	46
4.2.1 Foreldrenes anførsler	46
4.2.2 Endringer av anførslene gjennom rettssystemet	48
4.3 Dommerens vurderinger av momentene	51
4.3.1 Tingretten	51
4.3.2 Lagmannsretten.....	52
4.3.3 Høyesterett.....	54
4.4 Oppsummering av de viktigste funnene	56
5. Diskusjon.....	57
5.1 Foreldrenes omsorgssvikt blir en del av barnets sårbarhet	58
5.2 Barnets mening og medvirkning	60
5.3 Det biologiske prinsipp, tilbakeføring og samværsrett.....	62
5.3.1 Forholdet til adoptivsøken/fostersøken vektlegges fremfor biologiske søsken	62
5.3.2 Etnisitet fremmes, men barneverntjenesten svarer ikke.....	63
5.3.3 Forskning taler for adopsjon	65
5.3.4 Fra tilbakeføring til økt samvær for å opprettholde kontakt	66
5.3.5 Begrenset samvær fører til tilknytningsbrudd	68
5.3.6 Norges syn på varig plassering fører til at vi blir dømt i EMD	71
5.4 Hva bunner ulikheten mellom den norske domstolen og EMD i?	73
6. Konklusjon og veien videre.....	74
7. Kilder.....	76

7.1 Litteratur	76
7.2 Lover.....	81
7.3 Konvensjoner	81
7.4 Generelle kommentarer til konvensjonen	82
7.5 Forarbeider	82
7.5.1 Norges offentlige utredninger	82
7.5.2 Proposisjoner.....	82
7.6 Rettspraksis	83
7.6.1 Den europeiske menneskerettighetsdomstolEMD	83
7.6.2 Høyesterettsavgjørelser	83
7.6.3 Lagmannsrettsavgjørelser	83
7.6.4 Tingrettsavgjørelser	83

1. Innledning

Dette må norsk barnevern lære av dommen i Strasbourg: Totalt 23 klagesaker verserer mot Norge i Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD) i Strasbourg. Tirsdag denne uken falt dom i Lobben-saken, der Norge ble felt. 13 av 17 dommere i storkammeret mener retten til familieliv ble krenket da sønnen til Trude Strand Lobben ble adoptert bort. I en kommentar i Bergens Tidende skriver Eirin Eikefjord at «Moren vant mot staten, men mistet sønnen. Lobben-saken ender ikke lykkelig, men bør gi et bedre barnevern». Hvilke refleksjoner bør nå norsk barnevern gjøre seg?

(Odland, 2019)

Dette er en av mange nyhetssaker som har stormet over nettet det siste halve året, og det fortsetter å komme saker. Hvordan vurderer det norske barnevernet retten til familieliv og «barnets beste» i adopsjonssaker? Og har det norske barnevernet og menneskerettsdomstolen ulik forståelse av hvordan tvungen adopsjon vurderes?

Tvungen adopsjon er et svært inngripende tiltak, kanskje det mest inngripende tiltaket man har i norsk rett i dag. Havre (2019) mener det er det strengeste middelet på maktmiddelstigen i barnevernssystemet. Det er inngripende fordi adopsjon innebærer at barnets juridiske bånd til sine biologiske foreldre brytes, samtidig som barnet får samme rettsstilling som om det hadde vært adoptivforeldrenes biologiske barn. Slike inngripende tiltak skal, som all statlig bruk av tvang mot enkeltmennesker, ha lovhjemmel og gode begrunnelser. Lovhjemmelen det her dreier seg om er nedfelt i lov om barneverntjenester av 1992, senere bvl, § 4-20. Vilåårene i paragrafen for å samtykke til adopsjon er at det må ha foregått en omsorgsovertakelse, at biologiske foreldre varig er ute av stand til å gi barnet forsvarlig omsorg *eller* at barnet er så tilknyttet fosterforeldrene at det kan føre til alvorlige problemer dersom det blir flyttet, adopsjon må være til barnets beste, adoptivsøkerne må ha vært fosterforeldre og vist seg skikket til å ta seg av barnet som sitt eget, samt at vilåårene for adopsjon etter adopsjonsloven er tilstede.

Dersom adopsjon innvilges etter bvl. § 4-20 fører det til at fosterhjemsforholdet opphører, adoptivforeldrene får de rettigheter og plikter som om de var barnets biologiske foreldre, barnevernets forpliktelser opphører og alle de rettslige båndene mellom barnet og de biologiske foreldrene blir brutt (Ofstad og Skar, 2015, s. 202). De biologiske foreldrene mister retten til å ta avgjørelser på vegne av barnet og de mister retten til samvær, med mindre det

innvilges begrenset besøkskontakt. Adopsjonssaker fordrer med det, vurderinger av om det er til «barnets beste» at han eller hun adopteres *eller* vokser opp under offentlig omsorg som varig fosterhjemsplassert (Helland, Pedersen og Skivenes, 2020, s. 134). Denne oppgaven skal ta for seg tvungen adopsjon, eller adopsjon mot foreldrenes vilje.

1.1 Tema og problemstilling

En av de sterkeste rettighetene barn i Norge har, er retten til en god og trygg oppvekst med en grunnleggende rett til omsorg. Barn har i tillegg rett til respekt for familielivet. Der hvor barnet bor sammen med de biologiske foreldrene og får omsorg fra foreldrene, ivaretas begge disse rettighetene av de biologiske foreldrene (Bendiksen, 2008, s. 17). Barn som vurderes for adopsjon, er derimot barn som er plassert i fosterhjem fordi foreldrene ikke har ivaretatt deres rett til en god og trygg oppvekst på tilfredsstillende måte, og derfor er varig plassert under offentlig omsorg. Disse barna har imidlertid fortsatt rett til respekt for familielivet, og denne ivaretas gjennom det juridiske båndet som eksisterer ved at biologiske foreldre har foreldreansvar, og gjennom samvær.

Ved utgangen av 2018 viste statistikken at 11666 barn bodde i fosterhjem (SSB, 2019a) – et tall som har holdt seg relativt stabilt de siste årene. Av de fosterhjemsplasserte barna i 2018 ble 65 barn adoptert (SSB, 2019). Dette tallet er lite til tross for forskning som viser at tilknytningen mellom adopterte barn og foreldre er sterkere enn om barnet forblir fosterbarn (Helland og Skivenes, 2019).

I denne oppgaven vil jeg undersøke hvordan partene og dommeren i adopsjonssaker argumenterer innenfor det skjønnsmessige rommet som paragrafen oppstiller rundt «barnets beste», der motstridende hensyn trekker i hver sin retning. Dette gjøres ut fra både et språkvitenskapelig perspektiv og et samfunnsvitenskapelig perspektiv av juridisk argumentasjon. Det vurderes derfor ikke hvilken rettskildemessig tyngde momentene har, men vises til hvilke hovedpåstander partene argumenterer for, og hvordan disse belegges. Empirien min består av tre saker jeg følger gjennom tingrett, lagmannsrett og Høyesterett der vurderinger av hvorvidt vilkårene i bvl. § 4-20 oppfylles for å gi samtykke til adopsjon. Det har ført meg til problemstillingen:

Hvilke argumenter blir gjort gjeldende, hvilke blir førende og hvordan skrives de frem i vurderinger av hvorvidt adopsjon skal innvilges etter bvl. § 4-20?

Innenfor denne problemstillingen har jeg følgende underproblemstillinger:

- *Hvilke argumenter fremmer barneverntjenesten som avgjørende for at samtykke til adopsjon bør innvilges?*
- *Hvilke argumenter fremmer foreldrene for at samtykke til adopsjon ikke bør innvilges?*
- *Hvordan vurderer domstolen argumentene?*
- *Hvordan utvikler argumentasjonen seg gjennom rettssystemet?*

For å svare på problemstillingen bruker jeg argumentasjonsanalyse som min metode der jeg ser spesielt på hvilke belegg som fremheves, styrkes og svares på gjennom argumentasjonen og hvordan dette skjer, samt hvilke som tones ned og svekkes.

2. Bakgrunn og perspektiver

I denne delen vil jeg presentere rammeverket jeg vurderer funnene mine etter for å svare på problemstillingen min. Det vil her bli vist til forskning på feltet fra både norske og internasjonale studier, den juridiske konteksten, samt barnevernfaglig teori og prinsipper.

2.1 Tidligere forskning

Det adopteres få barn av fosterforeldrene sine i Norge i dag. Statistisk sentralbyrå viser et fallende antall adopsjoner uten at det i vesentlig grad har ført til offentlige diskusjoner fra verken politisk eller faglig hold (Helland og Skivenes, 2019). EMD-dommen i Johansen vs. Norway, 7.8.1996, saksnummer 17383/90, ses ofte som grunnen til dette. I denne dommen ble Norge dømt for brudd på EMK art. 8 ved å frata Johansen foreldreansvaret og legge til rette for adopsjon kort tid etter barnets fødsel. Media har derimot vektlagt adopsjon mot foreldrenes vilje betydelig, der det fokuseres på barnevernets maktmisbruk og foreldrenes sorg og fortvilelse. Skivenes (2002, s. 5) stiller i sin evaluering av barnevernlovgivningen spørsmålsteget ved om det er slik at lovgiver ikke har inkludert og diskutert de sentrale argumentene som er på feltet, og om dette skyldes at lovgivningsprosedyren ikke sikrer at relevante hensyn blir inkludert og reflektert over.

2.1.1 Kunnskap om hvordan det går med adopterte barn

Et viktig hensyn som må vektlegges ved vurderingen, er hva forskningen viser. NOVA har gjennomført to longitudinelle studier av livssituasjonen til unge voksne og voksne som har vært i barnevernet. Begge studiene viser at barn som har vært i barnevernet scorer klart svakere på levekårsvariabler som arbeidsledighet, sosial assistanse, utdanning og inntekt, sammenlignet med den øvrige befolkningen (Backe-Hansen, Madsen, Kristoffersen og Hvinden, 2014; Clausen og Kristofersen, 2008).

Clausen og Kristofersen (2008) undersøkte barnevernsklienter fra 1990 til 2005 der de viste at det går vesentlig dårligere med de som har mottatt barneverntiltak, enn tilsvarende andel i sammenligningsgrunnlaget, altså de barna som ikke har mottatt barnevernstiltak. I tillegg viser internasjonal forskning at barn som har fått omsorg utenfor hjemmet har mye høyere risiko for negative utfall som voksne enn andre jevngamle. Backe-Hansen, Egelund og Haviks (2010, s. 14) studie viser i tillegg at plasserte barn har mange problemer i forhold til andre barn *i løpet av* plasseringen. Tendensen er derimot noe bedre for de barna som er plassert tidlig (Backe-Hansen et al., 2014). Ot.prp.nr. 69 (2008-2009) uttalte i kapittel 4 at «det bør skje en dreining av praksis, slik at adopsjon i større utstrekning enn i dag benyttes som barneverntiltak», der det ble vist til forskningen på feltet.

Både norske og utenlandske studier viser at det går bedre med adoptivbarn sammenlignet med fosterbarn, og at adopsjon gir barna sikrere oppvekstrammer enn om de hadde vært langtidsplassert i fosterhjem (Berg, 2010, s. 57). Forskningen til Berg (2010) baserer seg på undersøkelser av 13 barn fordelt på 20 år som ble adoptert som ganske små ved barnevernsvedtak. Alle omsorgsovertakelser skjedde ved tvangsvedtak på grunn av omsorgssvikt, rusproblematikk og/eller psykisk syke foreldre. Videre viste studien at barnevernsbarna generelt hadde større problemer under oppveksten enn vanlig barn. I tillegg har de større problembelastning i voksenlivet enn vanlige barn, med både lavere utdanningsnivå, dårligere deltakelse i arbeidslivet, dårligere helse og større sosiale problemer (Berg, 2010, s. 49). Triseliotis (2002) viste i sin studie, der han sammenlignet fosterhjemsplassing og adopsjon, at adopsjon fører til emosjonell sikkerhet, en følelse av å høre til og en generell trygghet hos de som adopteres, sammenlignet med de som er varig fosterhjemsplassert. Bendiksen (2008, s. 408) hevder derimot det ikke er mulig å gi et generelt og riktig svar på hvordan det går med barn som vokser opp i fosterhjem. Dette er fordi det vil

spille inn en mengde variabler og individuelle forhold, og det vil være umulig å sammenligne. På den annen side kan det slås fast at forekomsten av adferdsproblemer, følelsesmessige problemer og sosial fungering viser at det går bedre med adopterte barn (Bendiksen, 2008, s. 418).

Vinnerljung og Hjern (2011) viste i sin studie fra nasjonale registre fra ti land at fosterbarn i langt høyere grad kom dårligere ut enn adopterte på kategorier som skoleprestasjoner, kognitiv kompetanse, utdanningsoppnåelse og evne til selvstøtte. Studien deres viser at fosterbarn er en høyrisikogruppe der 70% hadde mødre som enten hadde psykiske plager eller rusproblemer, mens det for de adopterte bare var 36% og 7% i majoritetssamfunnet. Videre viste studien at skillet mellom adopterte og fosterbarn også ble større i et livsløpsperspektiv, men vi får likevel ikke svar på om fosterbarna hadde klart seg bra over, tid dersom de ikke hadde blitt omsorgsplassert i det hele tatt. Christoffersen, Hammen, Andersen og Jeldtoft (2007) utarbeidet en rapport fra det danske sosialministeriet med en gjennomgang av internasjonal forskning om hvordan omsorgsplasserte barn best skulle sikres en bedre oppvekst. Evalueringen deres viste at de bortadopterte barna hurtig gjenvinner det tapte både ved den fysiske utviklingen og den kognitive utviklingen. Dette gjelder uansett om man sammenligner adoptivbarnas skoleresultater med barn som har blitt på en institusjon, i fosterhjem eller hos de biologiske foreldrene. Barna har færre læringsvansker, færre drop-outs, klarer seg bedre i ferdighetstester, har bedre selvtillit og de har mindre adferdsmessige og mentale problemer (Christoffersen et al., 2007, s. 8). Målet for barnevernets tiltak skal uavhengig av dette være slik Sandberg (2003, s. 243) fremhever, både en bedre barndom og et bedre liv som voksen, men for barnevernets del er deres oppgave først og fremst å sikre barnet en bedre barndom. Studiene ovenfor skaper gode argumenter for det norske barnevernet og myndighetene som ønsker at adopsjon brukes istedenfor langvarige fosterhjems plasseringer.

Young, Eide og Fransson (2013) fremhever imidlertid i sin studie at tvangsadopsjon er et svært lite anvendt tiltak fordi det ligger en ambivalens knyttet til det biologiske prinsipp som en åpenbar motstand til grunn. Dette på tross av at flerfoldige studier og faglitteratur viser at adopsjon er et godt omsorgstiltak for barn i barnevernet (Berg, 2010). Det gjør at vi i dag befinner oss i en paradoks situasjon hvor vi på den ene siden kan dokumentere at de barnevernsbarna som adopteres får bedre utvikling enn barnevernsbarn som er langvarig

plassert, samtidig som vi på den andre siden kan konstatere at antallet adopsjonssaker er lavt (Young et al., 2013, s. 40). At få saker ender som adopsjonssaker mener Young et al. (2013, s. 40) kan tolkes på tre måter: som en motstand mot å samle saken slik at det gir mening å fremme adopsjonsprosess, som en manglende mulighet til å arbeide systematisk nok med en sak, eller at saksbehandlerens posisjon preges av å balansere mellom effektivitet og ansvarlighet der den enkelte saksbehandler har stort personlig ansvar for å fremme saker i barnevernet. Dette gjør at kravet om «barnets beste» settes i spill mot barnevernets effektivitetskrav der spørsmålet blir om barna som burde fått en adopsjon faktisk får det. Helland, Pedersen og Skivenes (2020) har studert befolkningens syn på adopsjon som barnevernstiltak. De fant at befolkningen generelt synes å være positive til adopsjon som tiltak i barnevernet, og at politikerne er på linje med befolkningen. Synet på verdien av det biologiske båndet varierer, men majoriteten er av den oppfatning at fordelene med adopsjon er større enn verdien av de biologiske båndene. I tillegg viser de til at befolkningen vektlegger barns tilknytning til andre enn sine biologiske foreldre, noe som indikerer at barnets behov og synet på barn som selvstendig individ har en selvstendig verdi som trumfer andre hensyn (Helland et al., 2020, s. 134).

2.1.2 Internasjonale variasjoner i bruken av adopsjon som barnevernstiltak

Helland og Skivenes (2019, s. 4) viser til at det internasjonalt er store variasjoner i bruken av adopsjon som barnevernstiltak. Norge ser ofte til land som England og USA fordi mye av forskningen er gjort der, og til de skandinaviske landene fordi disse landene har relativt sammenlignbar lovgivning som den norske. Det synes allikevel å ha vært lite forsket på fratakelse av foreldreansvar og samtykke til adopsjon, men det er flere undersøkelser om fosterbarn og adopsjon hver for seg. Derimot har Skivenes og Tefre (2012) gjort en studie som viser hvordan barnevernsansatte i Norge, England og USA vurderer om de anbefaler tvungen adopsjon. Hovedfunnene deres viser at flesteparten av de barnevernsansatte sammenlagt, foreslår tvungen adopsjon på bakgrunn av foreldrenes oppførsel og mangel på å følge opp samvær, i tillegg til at adopsjon sikrer barnet stabilitet og tilknytning. De norske som utgjør mindretallet anbefalte derimot ikke adopsjon, og begrunnet dette med at foreldrene ikke samtykket, foreldrene hadde ikke blitt gitt nok tid til å komme seg på beina igjen, samt at adopsjon er uvanlig i Norge der de mente at også politisk støtte manglet. Skivenes og Tefre (2012, s. 2227) mener at analysen deres viser at hvilken type barnevernssystem landet har, og

de politiske retningslinjene spiller en viktig rolle når barnevernet skal anbefale om adopsjon burde gjennomføres. De peker på at England og USA har et barnevern som fokuserer på å beskytte barnet mot risiko, mens de nordiske landene har et nærmere familievern som fokuserer på å hjelpe foreldrene med barna sine. Dette gjør det vanskelig å sammenligne. Bunkholdt (2017, s. 41) påpeker i tillegg at det er vanskelig å gjenta studier, finne kontrollgrupper, sammenligne resultater fra forskjellige land som har forskjellig praksis, og det er vanskelig å bestemme hva som skiller en vellykket fra en mislykket fosterhjemsplassing. Triseliotis (2002, s. 23) viser til de samme momentene for å forklare hvorfor sammenligning er vanskelig, men legger til at det er vanskelig å sammenligne fosterhjemsplassing og adopsjon fordi gruppene er små, det er vanskelig å sammenligne kvalitative funn med mer objektive, noen barn ekskluderes, fosterhjemsadopsjon skiller ikke fra andre adopsjoner og det kan foreligge motvilje fra sosialarbeidere til å registrere når plasseringen går galt.

Piecot (2016) studerte forskjeller ved hvordan norske og franske sosialarbeidere bedømte biologisk slektskap, der hun fant at ulikhetene påvirker sosialarbeidernes arbeid, ved for eksempel hvordan de forstår kontakt mellom foreldre og barn. De norske bygger på tilknytningsteorier og biologiske bånd, mens de franske bruker psykoanalyse der de i høyere grad bruker referanser som foreldremyndighet og referer til båndet. Videre har for eksempel England, som det landet Norge ofte ser til, femten ganger flere adopsjoner i barnevernet enn Norge. Bendiksen (2008, s. 211) fremhever målsettingen i England om at antall adopsjoner fra slutten av 1990-årene og frem til 2006 skulle økes med 50%. Adopsjon blir der brukt som en måte å sikre barn som ikke kan tilbakeføres til foreldrene, og som en måte å sikre stabilitet og omsorg for barn i barnevernet. De nordiske landene har ikke utviklet en slik strategi, selv om det uttalte målet er at barn skal sikres stabile og gode relasjoner. På den annen side har Norge langt flere barn plassert utenfor hjemmet enn det som er tilfelle i England. Praksis i de nordiske landene er nemlig at adopsjon brukes relativt lite, der det i Sverige og Finland helt unntaksvis gjennomføres adopsjon mot foreldrenes vilje, mens det i Norge og Danmark er noe mer utbredt. Dette til tross for at alle europeiske land har lovgrunnlag for å vedta adopsjon uten foreldrenes samtykke (Helland og Skivenes, 2019, s. 4).

Helland og Skivenes (2019, s. 94) finner derimot i sin vignettundersøkelse at de fleste barnevernsarbeidere vil foreslå adopsjon i sakene som blir presentert for dem, noe som tyder på at situasjonsspesifikke forhold får betydning for valg av tiltak. Barnevernsarbeiderne opplever lite fokus på adopsjon ved tjenestene og det er lite strukturer for bruk av det. Videre mener de det fremmes for få saker, og de har en formening om at fylkesnemnda er for restriktive i slike saker. Holdningen til adopsjon er overveiende positive fra barnevernsarbeiderne, der de mener det er et godt tiltak i forhold hvor tilknytningen mellom barn og fosterforeldre er god og det er snakk om en langvarig plassering.

2.2 Juridisk kontekst

Utgangspunktet for spørsmålet det her er snakk om, tvungen adopsjon, er barn i langvarige fosterhjems plasseringer der barnet har liten eller begrenset kontakt med sine biologiske foreldre. De som vedtar at foreldreansvaret skal fratras foreldrene og tar beslutningen om å gi samtykke til adopsjon er fylkesnemnda. Det er barneverntjenesten som er initiativtaker i adopsjonsprosessen, der de utreder og skriver saksfremlegg som fører til vedtak. Dette kan senere påankes til domstolen. Deres utredning og innstilling i saken knytter seg til de kriteriene bvl. § 4-20 oppstiller:

§ 4-20. Fratakelse av foreldreansvar. Adopsjon.

Har fylkesnemnda vedtatt å overta omsorgen for et barn, kan fylkesnemnda også vedta at foreldreansvaret i sin helhet skal fratras foreldrene. Blir foreldreansvaret fratatt foreldrene slik at barnet blir uten verge, skal fylkesnemnda snarest ta skritt til å få oppnevnt ny verge for barnet.

Når det er fattet vedtak om fratakelse av foreldreansvar kan fylkesnemnda gi samtykke til adopsjon i foreldrenes sted.

Samtykke kan gis dersom

- a) det må regnes som sannsynlig at foreldrene varig ikke vil kunne gi barnet forsvarlig omsorg eller barnet har fått slik tilknytning til mennesker og miljø der det er, at det etter en samlet vurdering kan føre til alvorlige problemer for barnet om det blir flyttet og*
- b) adopsjon vil være til barnets beste og*
- c) adoptivsøkerne har vært fosterforeldre for barnet og har vist seg skikket til å oppdra det som sitt eget og*
- d) vilkårene for å innvilge adopsjon etter adopsjonsloven er til stede.*

Når fylkesnemnda gir samtykke til adopsjon skal departementet utstede adopsjonsbevillingen.

Fylkesnemnda kan treffe vedtak om adopsjon når foreldrene samtykker, så fremt vilkårene i tredje ledd er oppfylt.

Dersom samtykke til adopsjon blir innvilget, fører det til at fosterhjemsforholdet opphører og adoptivforeldrene blir barnets juridiske foreldre. Adopsjonssamtykke skiller seg med det fra de øvrige tiltakene i barnevernloven fordi det ikke er frivillig, det er ikke midlertidig og det er ikke gjenstand for senere endring.

2.2.1 Lovendring og mål om økt bruk av adopsjon som barnevernstiltak

Terskelen for fratakelse av foreldreansvar og samtykke til adopsjon er høy. Etter norsk rett er det foreldre som har ansvar for barns omsorg, noe som gjør foreldrenes ansvar det primære, mens det offentlige barneverns ansvar er subsidiært (Lindboe, 2012, s. 23).

Legalitetsprinsippet legger føringer for at det som hovedregel kreves hjemmel i lov for å gjøre inngrep i den private livssfære, jfr. Grunnloven av 1814 § 96. Omsorgsovertakelse og fratakelse av foreldreansvar med sikte på adopsjon er typiske eksempler på beslutninger som krever lovhjemmel. For å senke den høye terskelen for fratakelse av foreldreansvar og samtykke til adopsjon ble bvl. § 4-20a tilføyd i barnevernloven ved lov 4. juni 2010 nr. 18. Med den ble det innført en adgang, på visse vilkår, til at biologiske foreldre kunne ha kontakt med barnet også etter at adopsjon var innvilget, kalt besøkskontakt. Dette er under forutsetning at det å ha en begrenset kontakt med de biologiske foreldrene også etter adopsjon, er til «barnets beste». Denne muligheten ble tolket som et rettspolitisk signal for å lettere vedta adopsjon mot foreldrenes vilje (Prop.7 L (2009-2010)).

Derimot ble det understreket at adopsjon med besøkskontakt kun var aktuelt i et svært begrenset antall tilfeller, vist til gjennom Ot.prp.nr. 69 (2008-2009). Men forarbeidene sier samtidig at praksis bør endres slik at det legges til rette for adopsjon som barnevernstiltak:

«Departementet har registrert at forslaget om å legge til rette for økt bruk av adopsjon som tiltak etter barnevernloven, har fått bred støtte blant høringsinstansene.

Departementet er derfor også etter høringen av den oppfatning at praksis bør justeres, slik at flere barn som trenger det får mulighet til å bli adoptert av sine fosterforeldre.

Selv om adopsjon mot foreldrenes vilje er et inngripende tiltak ved at alle rettslige bånd mellom barn og foreldre brytes, er det på den annen side svært viktig for et barn at det får vokse opp under forhold som i minst mulig grad er preget av usikkerhet med hensyn til framtiden. Departementet legger også vekt på at det er forskning som viser at for enkelte barn kan adopsjon gi tryggere og mer forutsigbare oppvekstrammer enn langvarige fosterhjems plasseringer. Etter en helhetlig vurdering mener departementet det derfor bør legges bedre til rette for at barn som trenger det får nytte godt av adopsjon som barnevernstiltak.»

(Ot.prp.nr.69 (2008-2009) s. 33)

Praksis har derimot vist at det fastsettes besøkskontakt kun i en femtedel av adopsjonssakene (Helland og Skivenes, 2019, s. 195).

Ekspertkomitéen Raundalenuutvalget leverte en rapport i NOU, Norges Offentlige Utredninger, i 2012 der adopsjon som barnevernstiltak diskuteres. De konkluderte med at det med utgangspunkt i utviklingspsykologiske perspektiver og den foreliggende forskningsbaserte kunnskapen om utsatte barns utvikling, var grunnlag for å hevde at adopsjon burde være et tiltak barnevernet må vurdere i saker for langvarige plasseringer av barn (NOU 2015:5 s. 130). Helland og Skivenes (2019, s. 199-200) mener det er grunn til å tro at den viktigste forklaringen på at bruken av adopsjon som barnevernstiltak er så lav i Norge er lite bevissthet om tiltaket i barnevernstjenestene. Når lav praksis kombineres med lave forventninger og krav om bruk av adopsjon, eller det hersker en oppfatning om at terskelen skal være høy, blir resultatet at det enten ikke brukes eller brukes i liten grad. I tillegg fant de at barneverntjenesten har en manglende bevissthet og fravær av retningslinjer og andre føringer for praksis, som til sammen skaper en barriere for bruk av adopsjon som barnevernstiltak.

2.2.2 Norsk rettspraksis

Lindboe (2012, s. 131) mener at Høyesterett i mindre grad enn ellers har ansett tidligere dommer for å være bindende prejudikater i saker omhandlende bvl. § 4-20, fordi forholdene er så ulike. Derimot er Rt. 2007 s. 561 enstemmig, prinsipiell og klargjørende. Dommen kan med det synes å gi uttrykk for gjeldende rett og avklare den rettslige adgangen til adopsjon som barnevernstiltak. Helland og Skivenes (2019, s. 200) fant derimot i sin surveyundersøkelse og analyse av høyesterettsdommer, at praksis fra Høyesterett om adopsjon opplevdes utydelig hos nemndslederne, mens de er noe splittet i vurderingen av om EMD har satt terskelen for adopsjon for høyt.

Selv om prejudikatsvirkningen av dommene er noe lavere på dette feltet enn ellers i rettssystemet, vil tidligere dommer uansett kunne si noe om hvilke momenter som vurderes i sakene og hva som til enhver tid anses som gjeldende rett. På foreliggende felt er det for eksempel ikke inntatt krav om at det må foreligge «sterke grunner» for å frata foreldreansvar

med adopsjonsmål i loven, men barnelovens forarbeider var bakgrunnen for at kravet kom til gjennom rettspraksis.

2.2.3 EMK og EMD

I tillegg til norsk rettspraksis må også myndighetene til enhver tid følge de retningslinjene som blir gitt av Menneskerettsdomstolen, senere EMD. Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen, senere EMK, er inkorporert i norsk rett gjennom menneskerettsloven §§ 2 og 3. En av konvensjonens sentrale og grunnleggende rettigheter er barnets rett til å være sammen med sine foreldre. Det er særlig EMK art. 8 nr. 1 om retten til respekt for privatliv og familieliv som blir påberopt i saker som omhandler adopsjon av fosterhjemsbarn. Norge har blitt dømt flere ganger for brudd på denne artikkelen da EMD blant annet har ment at det har vært for lite samvær mellom barnet og biologiske foreldre – en vurdering som i utgangspunktet er fremmet av barneverntjenesten i den enkelte sak. I 1996 ble Norge dømt for brudd på EMK, art. 8 i *Johansen vs. Norway*, 7. august 1996. Dommen blir ofte sett som grunnen til at det er så få adopsjoner av fosterbarn i Norge i dag, da kommunene i etterkant har hatt en mer restriktiv praksis, mener Ofstad og Skar (2015, s. 203). Bakgrunnen for domfellelsen var vedtak om fratakelse av foreldreansvar med sikte på adopsjon og samværsnekt. EMD var ikke uenig med den norske domstolen i at det kan finnes situasjoner som kan gjøre det nødvendig å bryte kontakten mellom barnet og biologiske foreldre, men etter en konkret vurdering i foreliggende sak kom de til at det ikke var tilstrekkelig grunnlag for å treffe et så inngripende vedtak i saken.

2.3 Omsorgssvikt og adopsjon

Det ble fremhevet i Ot.prp.nr. 44 (1991-1992) at adopsjon er et meget inngripende tiltak, noe som var bakgrunnen for at det ble fremmet krav om at det må foreligge «sterke grunner» for å gjennomføre. Dette har også blitt videreført gjennom rettspraksis. Om det har foreligget omsorgssvikt trekkes inn som et moment i vurderingen av om det foreligger «sterke grunner». Fosterbarna blir ofte omtalt som «særlig sårbare» fordi de har levd under omsorgssvikt før omsorgsovertakelsen, opplevd tilknytningsbrudd eller har medfødte sårbarheter. Spørsmålet blir da om hva som anses som «god nok» omsorg, og hvor lenge barneverntjenesten skal videreføre hjelpetiltak før barnet omsorgsovertas og det blir startet en vurdering om adopsjon.

Bunkholdt (2017, s. 48) fremhever at det er best for barn å leve i stabile omsorgsforhold der de er omgitt av de samme menneskene slik at de opplever stabilitet og kontinuitet gjennom oppveksten. Men når barnet ikke lenger kan leve hos de biologiske foreldrene blir spørsmålet om stabilitet og kontinuitet satt på prøve, der det stilles spørsmål ved hva som er mest til skade for barnet; å bryte kontinuitetsbåndet for å øke barnets muligheter for stabil omsorg eller å la barnet leve i et ustabil omsorgsforhold for å slippe å bryte kontinuiteten. Bunkholdt mener det ikke finnes noen fasit på dette spørsmålet, da det for noen barn kan være en så stor belastning å bryte båndene at vi vurderer at det heller må tåle en viss ustabilitet, mens for andre har ustabiliteten et omfang som gjør at det å bryte kontinuiteten koster mindre enn å leve i fortsatt ustabilitet. Det fordrer at det gjøres en individuell vurdering i hver enkelt sak. Der det foreligger mangler ved foreldrenes omsorgsevne eller at de ikke utfører foreldreansvaret på tilstrekkelig måte, kan det i realiteten bli vurderinger om hva som er det nest beste for barnet eller hva som er minst skadelig.

2.3.1 Hva er omsorgssvikt?

Små barn er ikke i stand til å leve med mindre noen oppfyller de grunnleggende behovene barnet har, og omsorg er dermed en forutsetning for barnets rett til liv (Bendiksen, 2008, s. 100). Omsorgsretten må samsvare med begrunnelsene for barnets rett, og det må tilrettelegges for at den blir ivaretatt der både fysiske og psykiske behov står sentralt. Bendiksen (2008, s. 103) mener at et verdig liv og beskyttelse av personlig integritet forutsetter at barnet beskyttes mot alle former for overgrep, vold og utnyttelse. Altså vil omsorgsretten grense nedad mot omsorgssvikt med den konsekvens at dersom omsorgsretten ikke ivaretas, foreligger det omsorgssvikt. Grensen kan også formuleres som at omsorgen må være forsvarlig, men den strekker seg ikke mot en optimal eller maksimal omsorg.

Å definere omsorgssvikt kan være vanskelig fordi det er et sammensatt, mangefasettert og alltid smertefullt fenomen (Killén 2015, s. 38). En mulig måte å definere det på som Killén (2015, s. 39) viser til, er Kempes definisjon som sier at:

«Med omsorgssvikt (maltreatment) forstår vi at foreldre eller de som har omsorgen for barnet påfører det fysisk eller psykisk skade eller forsømmer det så alvorlig at barnets fysiske og/eller psykiske helse og utvikling er i fare.»

(Kempe, 1979)

I litteraturen differensieres det mellom fire former for omsorgssvikt; det er barn som blir utsatt for vanskjøtsel, fysiske overgrep, psykiske overgrep og seksuelle overgrep (Killén, 2015, s. 39). I tillegg til disse fire gruppene har Killén (2015, s. 40) lagt til to ytterligere grupper; barn som blir utsatt for omsorgssvikt i nettverket og for offentlig omsorg. Gruppene er ikke gjensidig utelukkende, og det er sjelden at barn som er utsatt for omsorgssvikt utsettes for bare én form. For eksempel vil et barn som blir utsatt for fysisk overgrep eller seksuelt overgrep, allerede være utsatt for psykisk overgrep. Konsekvensen kan vi se i studier som Fonagy et al. (1997, referert til i Killén, 2015) som viser at opptil 90% av unge lovovertredere har en oppvekst med omsorgssvikt og -tap. Risikoen øker også for somatiske konsekvenser som iskemisk hjertesykdom, kreft, slag, kronisk bronkitt, emfysem, sukkersyke og hepatitt ved fysiske, psykiske og seksuelle overgrep, samt foreldrenes rusmiddelmissbruk, psykiske lidelser, voldelig samlivssituasjoner og kriminelle handlinger (Felitti et al., 2001, referert til i Killén, 2015). Clausen og Kristoffersen (2008) viste også at unge voksne med bakgrunn i offentlig omsorg har forhøyet risiko for dårlig fysisk og mental helse, rusmiddelmissbruk og kriminalitet. Altså blir barnet problembelastet dersom det utsettes for omsorgssvikt og disse kan vedvare gjennom mange år, og også resten av livet.

Omsorgssvikt er med det et resultat av et komplekst årsaksforhold der både samfunn og kulturelle forhold, ytre stressfaktorer og samlivsforhold, samt personlighetsfaktorer hos både foreldre og barn spiller inn (Killén, 2015, s. 100).

2.3.2 Momenter i vurderingen av adopsjon

2.3.2.1 Forholdet mellom generelle og individuelle argumenter

I adopsjonssaken der «barnets beste» skal vurderes må det foretas både en konkret og en generell vurdering. Det er mange hensyn som skal vektlegges, og disse er tidvis kryssende. Bendiksen (2008, s. 339) viser til at siden det skal finnes den beste løsningen for et spesifikt barn, vil omstendighetene i den enkelte saken være så avgjørende at det er umulig å gi en generell og fullstendig oversikt over momentene som kan være relevante. Det vil heller ikke være mulig å slå fast generelt hvordan de ulike momentene skal vektlegges mot hverandre, eller generelt hvor mye som krever for at vilkåret skal være oppfylt. Forholdet mellom disse kan synes noe motsetningsfylt. Det ble i Rt. 2001 s. 14 uttalt at generelle antakelser basert på undersøkelser av hvordan det har gått med adopterte barn, i forhold til barn som ikke er blitt det, ikke uten videre vil være avgjørende i konkrete tilfeller. Det vil si at generelle erfaringer

også vil få avgjørende betydning i konkrete tilfeller, men disse må suppleres med spesifikke og individuelle forhold. I denne studien får det som konsekvens at forskningen som viser at adopsjon er ønskelig fremfor varig fosterhjems plassering, og myndighetenes ønske om økt bruk av adopsjon som barnevernstiltak, ikke automatisk tilsier at barnet burde adopteres. Derimot må de generelle betraktningene suppleres med det konkrete barnets livssituasjon, der både barnets sårbarhet, foreldrenes omsorgsevne og flere andre konkrete momenter tas inn i vurderingen.

2.3.2.2 Foreldrenes omsorgsevne/-svikt

Ved adopsjon tas foreldrenes omsorgsevne og eventuelle omsorgssvikt inn som moment, fordi det danner bakgrunnen for barnets sårbarhet og tilknytning til de biologiske foreldrene. Foreldrenes omsorgsevne er viktig å kartlegge fordi både klinisk erfaring og forskning viser at samspillet mellom foreldre og barn er avgjørende for barnet, for hjernens utvikling og hvordan det utvikler seg videre, og for hvordan barnet opplever seg selv og omverdenen (Killén, 2015, s. 217). Barnets mistillit til omverdenen vokser i forhold der barn lever i angst for nye overgrep. De mest utbredte grunnene til hvorfor barn tas tidlig ut av hjemmet er foreldrenes manglende omsorgsevne, rusmiddelbruk og psykiske lidelser (Killén, 2015, s. 23). Det samme fant Helland og Skivenes (2019, s. 59) da de så at psykisk sykdom og manglende omsorgsevne var hovedgrunner til omsorgsovertakelse i deres studie. Hvis foreldrene er sterkt belastet med egen tidlig opplevelse av omsorgssvikt eller andre traumatiske opplevelser, og dette preger dem som voksne i form av umodenhet, personlighetsforstyrrelser, rusmiddelmisbruk eller andre psykiske lidelser de ikke erkjenner, er deres utviklingsmuligheter i foreldrerollen svært begrenset (Killén, 2015, s. 200). NOVA-rapporten utarbeidet av Backe-Hansen et al. (2010, s. 13) viser samme tendens der de sosiale forholdene til plasserte barns foreldre ikke endres nevneverdig i den tiden barna er plassert utenfor hjemmet. Vurderingen av foreldrenes omsorgsevne ble i foreliggende studie knyttet til både økonomiske, sosiale, fysiske og psykiske forhold hos de biologiske foreldrene, noe som tilsa at det kunne ta lang tid før foreldrene opparbeider seg evnen til å yte forsvarlig omsorg dersom mange av de nevnte forholdene manglet. Utfordringen blir derfor å vurdere om det er nok ressurser å bygge på i hjemmet og om foreldrenes utviklingsmuligheter er gode nok, eller om de er så begrenset at barnet må sikres en annen og permanent omsorgssituasjon (Killén, 2015, s. 101). Barn av foreldre med rusmiddelproblemer har ofte vært utsatt for omsorgssvikt allerede på fosterstadiet. Hvis begge foreldrene er rusmiddelavhengig og de har en sterk

forankring i det nettverket der bruk av rusmidler er vanlig, mener Killén (2015, s. 197) at deres utviklingsmuligheter som foreldre er svært begrenset. Hun viser til Olofsson (2003) som har arbeidet systematisk med kvinner som bruker rusmidler og deres barn. Der vises det at det går dårligere med de barna som blir hos sine foreldre, enn dem som plasseres utenfor hjemmet rett etter fødsel. Det er heller ikke slik at hvis foreldrene slutter med rus så blir de automatisk «gode nok» foreldre (Killén, 2015, s. 198). Mange av de har selv vokst opp med rusmiddelmissbrukende foreldre, og overføringen skjer på tvers av generasjoner (Kvelling, 2015, s. 347).

2.3.2.3 Barnets sårbarhet

I vurderingen av om «sterke grunner» foreligger blir barnets sårbarhet ofte brukt som argument. I Helland og Skivenes studie (2019, s. 195) ble barna som oftest beskrevet som å ha særlige behov og omtalt som *særlig sårbare* med ekstra behov for trygghet. Det fordrer at særlige forhold hos barnet har stor betydning for om adopsjonssamtalke bør innvilges eller ikke.

Utgangspunktet for opprettelsen av en barnevernssak er alltid barnets situasjon der barnets nåtidige og fremtidige helse og sikkerhet er i fokus (Young et al., 2013, s. 38). Barnas alder i adopsjonssakene Helland og Skivenes (2019, s. 43-45) studerte, var i gjennomsnitt 6,7 måneder da de ble plassert utenfor hjemmet for første gang, uansett vedtak, mens de gjennomsnittlig var 10,3 måneder ved første plassering i fosterhjemmet som var adoptivsøkere. Samspill mellom gener og miljø starter allerede på fosterstadiet der morens opplevelse av omverden påvirker spedbarnets hjerne. Dersom barnet er prematurt kommer det til verden med en hjerne som har hatt mindre tid til å modnes i en beskyttet tilværelse og er derfor også mer sårbar (Killén, 2015, s. 129). Prematuritet er en stor risikofaktor i situasjoner der foreldrene har utviklingshemming, rusmiddelproblemer og/eller psykiske belastninger fordi barnet kan være urolig og oppleves derfor vanskelig.

2.3.2.4 Tilknytning

Helland og Skivenes (2019, s. 74) viser til at tilknytningsbegrepet de senere år stadig har fått større plass i den faglige og politiske diskursen om adopsjon, som også var utgangspunktet i diskusjonen om å innføre det «utviklingsstøttende prinsipp» i barnevernet. Ofstad og Skar (2015, s. 209) uttaler spesielt at barnets manglende tilknytning til sine biologiske foreldre, og

individuelle behov for trygg tilhørighet til sine fosterforeldre, står sentralt i vurderingen om adopsjon er nødvendig og til «barnets beste». Som fosterbarn foreligger det en gjensidig oppsigelig avtale mellom fosterforeldrene og fosterbarnet, noe som kan hindre eller avbryte den gjensidige tilknytningen. En adopsjon vil bøte på trusselen om brudd i tilknytningen og kan derfor føre til sterkere og tryggere tilknytning mellom barnet og adoptivforeldrene. Den trygge tilknytningen danner også grunnlag for barnets senere gode utvikling.

Når det gjelder barns tilknytning til foreldrene har det vært forsket og skrevet mye om, og det finnes mange ulike tilknytningsteorier. Men betingelsene for det, mener Bendiksen (2008, s. 90), er det enighet om, der stikkordene er stabilitet i omsorgen, tilgjengelighet for barnet både fysisk og psykologisk, sensitivitet overfor barnets signaler og at barnet opplever kontinuitet. Braarud (2012) belyser at selv om utviklingspsykologien tar for seg hele menneskelivet, vet man at spedbarns- og småbarnsperioden er spesiell, fordi det er da barnet etablerer sine første relasjoner og begynner utviklingen mot å regulere egne følelser og atferd. Ut i fra det utviklingspsykologiske perspektivet er små barn under tiltak i barnevernet i risiko, både på grunn av belastninger i omsorgsmiljøet de ble født inn i, men også dersom tiltak innebærer å flytte ut av dette hjemmet. Forholdene må vurderes opp mot at fosterhjem og ny omsorgskontekst kan være virkningsfulle hvis fosterforeldrene får den støtten og oppfølgingen som er nødvendig for å gi barnet den utviklingsstøttende omsorgen det trenger (Braarud, 2012, s. 164). Dette anses som beskyttende faktorer og øker sannsynligheten for positiv utvikling hos barnet. Derimot er det viktig å ha med seg at det ikke er snakk om et enten-eller, men derimot er det et spørsmål om graden og kvaliteten av tilknytningen som vurderes. Dette gjør at de biologiske båndene ikke er en forutsetning for barnets tilknytning, men derimot kan barnet oppleve tilknytning til flere, noe som igjen er viktig for å vurdere omsorgsovertakelse og senere adopsjon.

2.3.2.5 Krav om at barnevernsvedtak skal være midlertidig med mål om gjenforening

Forut for adopsjonssaken er det fattet vedtak om omsorgsovertakelse. Samværsrett vurderes i sammenheng med omsorgsovertakelsen, der formålet med omsorgsovertakelsen og dens antatte varighet avgjør samværsomfanget, ved siden av de konkrete omstendighetene i den enkelte sak. Høyesterett siterte i Rt. 2006 s. 247 de generelle betraktningene gjort i Rt. 1998 s. 787:

«I de tilfeller omsorgsovertakelse antas å være midlertidig og tilbakeføring ventes å finne sted innen rimelig tid, bør det sørges for at kontakten mellom de biologiske foreldre og barnet holdes best mulig vedlike, jf uttalelsene i NOU 1985:18 side 162. Dette tilsier etter hvert hyppige samvær av noe lengre varighet. Hvis tilbakeføring ikke kan påregnes eller en tilbakeføring ligger langt frem i tid, tar samvær sikte på at barnet skal få kjennskap til sitt biologiske opphav med henblikk på en eventuell senere tilknytning når barnet vokser til.»

Dersom foreldrene kan gi forsvarlig omsorg skal i utgangspunktet omsorgen oppheves, med unntak for tilfeller der flyttingen kan medføre problemer for barnet (Bendiksen, 2008, s. 303). I barnevernslovens forarbeider, Ot.prp.nr. 44 (1991-1992) ble det foreslått å reise spørsmål om mulighet for adopsjon av fosterhjemsplasserte barn i tidlig alder der forholdene hos foreldrene ikke hadde endret seg etter barna hadde vært ett år i fosterhjemmet. Det ble derimot nedstemt. Sandberg (2003) drøfter gjenforening mellom barn og foreldre der hun hevder at gjenforeningsmålet kan oppgis dersom tilbakeføring vil være skadelig for barnet. Men dette kan ikke fastslås på et tidlig tidspunkt da både foreldrenes og barnets situasjon kan endres. Derimot må tiden brukes for å se om gjenforening vil skade barnet. Barnevernets vedtak skal som hovedregel være midlertidig, og hjelpetiltak i hjemmet skal ved det mildeste inngreps prinsipp alltid prøves før barnet tas ut av hjemmet. Barnekomiteen anbefalte Norge i sin behandling av Norges tredje rapport til FN om oppfølging av barnekonvensjonen å treffe tiltak for å bekjempe årsaken til at så mange barn fjernes fra familien, blant annet ved å gi støtte til biologiske foreldre. Videre oppfordret de Norge til å prioritere vern av det naturlige familiemiljøet og sikre at barn fjernes fra familien kun som en siste utvei og til barnets beste.

Adopsjon skal bare brukes i særlige tilfeller og ikke være en normalordning for barn som har vært lenge i fosterhjem. Bendiksen (2008, s. 348) uttaler da at dersom omsorgsovertakelsen er varig, kan adopsjon vurderes som tiltak, men varigheten er ikke i seg selv et argument for adopsjon, men dernest bare en forutsetning. Tidsperspektivet for omsorgsovertakelsen påvirker derimot spørsmålet om samvær, og om formålet skal sikre at barnet kjenner foreldrene, eller om det skal ha så god kontakt som mulig med sikte på tilbakeføring.

2.3.2.6 Samværsrett og kontakt med biologiske foreldre

Hovedregelen er at barn og foreldre har rett til samvær med hverandre der barnet er plassert utenfor hjemmet. Denne retten er forankret i det biologiske prinsipp og bygger på at det har en egenverdi for barnet å ha kontakt med sine biologiske foreldre (Ofstad og Skar, 2015, s. 178).

Ofstad og Skar (2015, s. 66) fremhever at barnets behov for stabilitet og kontinuitet i omsorgen i de fleste tilfeller vil tilsi at det skal legges vekt på å opprettholde kontakten med biologiske foreldre, også der barnet er tatt under omsorg av barneverntjenesten og bor utenfor familien. Bendiksen (2008, s. 184) mener Lindboe (2012, s. 51) har trukket vurderingen for langt da han anser at «barnets beste» kun er en begrensning i det biologiske prinsipp. Bunkholdt (2013, s. 55) mener på sin side at det biologiske prinsipp er en bauta i barnevernloven, og det å rokke ved en bauta er risikabelt. Dette fordi det biologiske prinsipp er en kulturell verdi i samfunnet. På den annen side fases ikke prinsippet helt ut som resultat av Raundalen-utvalgets utredning, men tilknytningshensynet fikk derimot økt prioritet. Raundalen-utvalgets «utviklingsstøttende tilknytning» utfordrer barnevernlovens utgangspunkt, EMK art. 8, og også EMDs uttalelser om gjenforeningshensynet og midlertidighet for barnevernstiltak som Johansen vs. Norway viste til.

Det biologiske prinsipp har lenge hatt stor gjennomslagskraft og vært enerådende i barnevernssammenheng. Teoretikere mener det er fordi prinsippet baserer seg på en formodning om at alle foreldre er egnet til å ha omsorgen for sine barn, noe som flere ganger har vist seg å ikke stemme (Bendiksen, 2008, s. 187), og det er nettopp derfor barnevernet trer inn. Picot (2016) studerte forskjeller ved hvordan franske og norske sosialarbeidere vurderte biologisk slektskap og hvordan slike bånd ble forskjellig uttrykt. En særlig forskjell var at de franske ga de biologiske foreldrene en sentral rolle i barnas liv der dette båndet beskyttes, mens de norske var mer opptatt av «barnets beste» i fosterhjemmet og utviklingen av tilknytningen til fosterforeldrene.

Det skal legges avgjørende vekt på barnets beste, jfr. bvl § 4-1, når samværet skal fastsettes, jfr. bvl § 4-19 annet ledd. Fosterhjems plasseringens varighet har også stor betydning for samværet som fastsettes (Sandberg, 2003, s. 163). I tillegg fører foreldrenes rett til samvær med barnet til at det vil kunne fastsettes samvær også i tilfeller der det ikke er et spesifikt gode for barnet, men heller ikke uheldig eller skadelig (Ofstad og Skar, 2015, s. 180). Barnets beste vil allikevel være avgjørende i saker der det er konflikt mellom hensynet til foreldrene og hensynet til barnets beste. Hvor stort omfang samværet skal ha, har Høyesterett uttalt seg om i Rt. 2012 s. 1832 der saken omhandlet samvær ved en langtids plassering:

«Selv om det ikke kan trekkes opp klare grenser for hvor mye samvær barn generelt bør ha med sine foreldre, har det interesse å se på nivået i rettspraksis. Høyesterett har behandlet flere saker om samværsrett, og antallet samvær ved langvarige fosterhjems plasseringer har i de fleste variert mellom tre og seks per år.»

Vi ser at samværet er relativt begrenset ved langvarige fosterhjems plasseringer, noe som kan bero på en vurdering av hvor mye ro og stabilitet barnet trenger i den sårbare situasjonen. Er det på den annen side snakk om tilbakeføring innen rimelig tid, kan det tilsi at samværene bør være forholdsvis omfattende. Ofstad og Skar (2015, s. 183) mener at å avskjære retten til samvær helt er et svært inngripende tiltak, blant annet fordi det vil gjøre det vanskelig eller helt umulig å tilbakeføre barnet på et senere tidspunkt. Backe-Hansen et al. (2010, s. 41) viser til at forskningen om foreldrenes syn på kontakt peker i retning av at foreldre som har sine barn plassert, synes de har for lite kontakt med dem. Haugland (2012, s. 106) henviser til egen erfaring der det ikke er uvanlig at saksbehandlere i barnevernet og fylkesnemnda tror at en trygg tilknytning til fosterforeldrene svekkes av en trygg tilknytning til biologisk familie, der dette brukes som begrunnelse for å begrense samvær. Bunkholdt (2017, s. 215) påpeker at det er få studier å gå ut i fra, men det kan være at noen fosterbarn får større problemer knyttet til samvær fordi foreldrene bruker samvær til å presse barnet på lojalitet og dermed forhindre at det knytter seg til fosterforeldrene. Gording Stang (1995, s. 31) mener at ettersom tilbakeføring til foreldrene som hovedregel skal være målet ved barnevernstiltak, skal vedtaket om omsorgsovertakelsen når foreldrene kan gi barnet forsvarlig omsorg oppheves. Med unntak av i de tilfellene der barnets tilknytning til mennesker og miljø der det er tilsier at vedtaket fastholdes, eller ved at flytting kan føre med seg alvorlige problemer for barnet. Da bør barnet fortsette å bo i fosterhjemmet/beredskapshjemmet.

2.3.2.7 Strekker kontakt med biologisk familie seg lenger enn biologiske foreldre?

Dersom barnets forhold til biologiske søsken skal omfattes av barnets respekt for familieliv etter EMK, art. 8, fordrer det en vurdering av tilknytningsforholdet, betydningen for barnet og hvordan forholdet forventes å utvikle seg. Slike saker har blitt reist for EMD der det vurderes om søsken omfattes av artikkelen. I I and U vs. Norway 21.10.2004, klagenummer. 75531/01, bodde to eldre barn i samme fosterhjem da de biologiske foreldrene fire år etter fikk et nytt barn. Dette barnet ble plassert i et annet fosterhjem straks etter fødsel, og foreldrene ble fratatt foreldreansvaret og nektet samvær et halvt år etter. Syv år senere ble fosterforeldrene gitt samtykke til å adoptere. EMD vurderte båndene til søsknene som svake da søsknene ikke

hadde møttes, men at forholdet *kunne* karakteriseres som familieliv da de eldre søsknene hadde et ønske om å møte barnet. Likevel måtte barnets beste tillegges mest vekt og det trengte beskyttelse i fosterhjemmet.

I denne sammenheng kan vurderinger om etnisitet, religion og kultur spille inn der spørsmålet blir om barnet heller burde slektsplasseres for å sikre biologiske bånd til familie utover de biologiske foreldrene. En god grunn for å velge slektsplassering fremfor omsorgsplassering av barn til ukjente er den positive effekten vist til av Backe-Hansen et al. (2010). Studien til Backe-Hansen et al. (2010) viste at barn i slektsplasseringer hadde færre problemer enn andre fosterbarn, de klarer seg bedre, opplever færre skifter og de har bedre kontakt med sin opprinnelsesfamilie. På den annen side viser studier at kvaliteten på omsorgen adoptivforeldrene gir, er en mer avgjørende faktor for hvordan det går med barnet i fremtiden enn den rasemessige tilhørigheten (Bendiksen, 2008, s. 382). Dessuten viser Bunkholdt (2017, s. 111) til at forskning som viser at det å flytte barn i fosterhjem for å øke stabilitet i plassering er risikabelt, fordi stabiliteten avhenger av barnets alder og eventuelle atferds- og samspillsvansker. I tillegg er stabilitet alene ikke et kriterium for en vellykket plassering.

2.4 Grunnleggende prinsipper i barnevernet

De grunnleggende prinsippene i barnevernloven som gjør seg gjeldende i saker om adopsjon, er prinsippet om «barnets beste», det biologiske prinsipp, mildeste inngreps prinsipp og barnets rett til medvirkning. Disse prinsippene er røde tråder i loven, men er også produkter av samfunnets allmenne oppfatning og våre grunnleggende verdier som hele tiden er i endring. Norge anses for å være et foregangsland for barns rettigheter, og barnevernloven bygger på grunnprinsipper som sikrer barn sterke rettigheter i landet.

2.4.1 «Barnets beste»

Prinsippet om «barnets beste» handler om at barneverntjenesten er forpliktet etter bvl. § 4-1 til å gjøre en konkret vurdering i hver enkelt sak om hvilke tiltak som er til det beste for barnet. Prinsippet gjennomsyrrer hele barneretten, både nasjonalt og internasjonalt, da hensynet skal være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger og avgjørelser som berører barn (Haugli, 2016, s. 51). Dette følger også direkte av både Grunnloven § 104, annet ledd og barnekonvensjonen art. 3. Med andre ord er «barnets beste» et generelt hensyn bak barnevernloven, både som et individuelt hensyn som ivaretar det enkelte barns interesser, men

også som generelt ivaretar barns interesser. Det skal legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til barnets beste og gi det stabil og god voksenkontakt med kontinuitet i omsorgen. Hensynet innebærer også at barnets grunnleggende behov for beskyttelse og omsorg skal vektlegges sterkere enn hensynet til foreldrenes rettigheter (Prop. 106 L (2012-2013) s. 82).

Hensynet til «barnets beste» skal videre være veiledende for hele barnevernets virksomhet og alle aspekter vedrørende deres aktivitet (Scheie, 2005, s. 14). Det gjelder både forebyggende arbeid, organisering av barnevernet, samarbeid med andre myndigheter, saksbehandling og beslutninger som foretas. Haugli (2016, s. 69) mener derimot at det kan se ut som rådende politiske oppfatninger om hva som generelt anmodes å være til det beste for barnet danner presumpsjon i den enkelte sak.

«Den faglige og rettslige barnets beste-vurdering behøver ikke være sammenfallende, idet den juridiske vurderingen også inneholder en bevisvurdering, lovtolkning og subsumsjon. Når sakkyndige likevel ofte får gjennomslag for sine syn, kan dette henge sammen med at de sakkyndige etter hvert lærer seg noe om hvordan den juridiske barnets beste-vurderingen er å forstå, og ikke bare leverer premisser, men går inn og forsøker å foreta den same vurderingen som dommerne skal gjøre før de trekker konklusjonen om hva som er best for barnet.»

(Haugli, 2016, s. 70)

Når det gjelder hvilke momenter som skal inngå i «barnets beste»-vurderingen, mener Haugli (2016, s. 57) at det må gjennomføres en prosess hvor hva som er til barnets beste vurderes og fastsettes. Det er dog viktig at det enkelte barns situasjon og forutsetninger undersøkes i enkeltsaker, men også at momentene identifiseres og vektet i forhold til hverandre. Haugli (2016, s. 68) fremhever at det er nærliggende å samtale med barnet, foreta observasjoner, utrede saken, bringe inn sakkyndige, samt at den som treffer beslutninger også må bygge på egne generelle erfaringer og alminnelige oppfatninger av hva som er bra for barn. Barnekomiteen har gjennom den Generelle Kommentaren nr. 14 (2013, avsn. 52-79) utarbeidet en ikke-uttømmende liste over momenter som *kan* inngå i vurderingen av «barnets beste». Disse er barnets synspunkter, barnets identitet, bevaring av familiemiljø og opprettholdelse av relasjoner, omsorg, beskyttelse og sikkerhet for barnet, sårbare situasjoner, rett til helse og rett til utdanning. Til slutt må det tas en avveining av momentene da det vil variere hvilke momenter som er relevante i hvilke saker. Komiteen mener det bør foretas utredninger av konsekvensene av ulike forslag for å sikre kunnskapsbaserte beslutninger og at

«barnets beste» blir et grunnleggende hensyn ved politikktutforming og lovgivningen.

Haugli sier at:

I og med at innholdet i barnets beste, hvilke behov og interesser barn har, forandrer seg og ikke er gitt en gang for alle, bør det stilles krav til innhenting av aktuell forskning, studier, statistikk og kartlegging på området for at de beslutninger som treffes, skal kunne sies å være kunnskapsbasert.

(Haugli, 2016, s. 57)

Skivenes (2002, s. 3) argumenterer for at det ikke kan finnes et entydig svar på hvordan det skal vurderes der faktorer som kultur, religion, filosofi og normativ teori gir ulike standarder, samt at oppfatningene er ulike mellom forskjellige disipliner og også innad i hver disiplin. Av forarbeidene i Ot.prp.nr 44 (1991-1992) s. 29 heter det at det ved vurderinger av tiltak for barn skal legges vekt på å finne tiltak som er til barnets beste. Det er ikke slik at barnevernet skal ta hånd om barnet for å verne samfunnet, men derimot at det skal finnes løsninger som er til «barnets beste». Hensynet kan ikke i seg selv begrunne tiltak (Lindboe, 2012, s. 46). Videre fremgår det av forarbeidene i Ot.prp.nr. 44 (1991-1992) s. 53 at anvendelsen av prinsippet om barnets beste i bvl. § 4-20 medfører at det må foretas en vurdering av om det vil være bedre for barnet å bli adoptert, enn å vokse opp som fosterbarn.

2.4.2 Det biologiske prinsipp

Det biologiske prinsipp er grunnleggende og styrende for utforming av norsk barnevernpraksis (NOU 2000:12). Prinsippet skal også være et generelt utgangspunkt og en bærende verdinorm, men ikke en absolutt regel (NOU 2012:5 s. 47). «Barnets beste» skal fortsatt være det viktigste hensynet. Prinsippet tilsier at det å vokse opp hos sine biologiske foreldre er en egenverdi, noe som fører til at det skal svært mye til før barnevernet kan fatte beslutninger om å bryte dette båndet. Dette gjelder selv om det er mangler ved oppvekstvilkårene og selv om det finnes andre som vil være bedre skikket enn de biologiske foreldrene til å ta seg av barnet (Lindboe, 2012, s. 23; Gording Stang, 1995, s. 19). Det kan være noe av grunnen til hvorfor omsorgsovertakelse som hovedregel skal være midlertidig, jfr. blant annet Rt 2001 s. 14. Departementet uttalte i Prop. 106 L (2012-2013) (s. 82) at «*barn generelt sett har best av å vokse opp i sin familie, og at kontakten mellom barn og foreldre skal opprettholdes etter en omsorgsovertakelse*». Barn skal med det bare i nødsfall skilles fra foreldrehjemmet og hjelp skal, så langt det er mulig, gis i hjemmet.

Dersom det vil være bedre for barnet å skilles fra foreldrene og motta omsorg fra andre personer, vil dette være avgjørende. Det biologiske prinsipp er med det ikke en regel som må følges eller ikke følges, men blir en retningslinje som må vurderes og vektlegges sammen med de øvrige omstendighetene i omsorgsovertakelsessaker (Bendiksen, 2008, s. 187).

Raundalen-utvalget (NOU 2012:5) la til grunn at prinsippet relaterer seg til to forhold: samfunnsordningen er at barn fortrinnsvis skal vokse opp hos sine foreldre der det offentlige ansvar er subsidiært, og at kontakten mellom barnet og foreldrene skal opprettholdes selv om barnet ikke bor sammen med foreldrene (Brynildsrud, 2016, s. 268). Utvalget uttalte videre at: «Å besvare hvilken vekt det biologiske prinsipp skal ha i barneverntjenestens vurderinger i fremtiden vil avhenge av flere faktorer slik som samfunnsutviklingen og lovutviklingen særlig i barnevernloven» (NOU 2012: 5 s. 15). I oppfølgingen av utredningen ble det i Prop. 106 L (2012-2013) fremmet forslag fra departementet om at «barnets beste» skal baseres på tilknytnings – og relasjonskvalitet, biologiske bånd, mildeste effektive inngrep og barnets medvirkning som de faglige prinsippene.

Gording Stang (2016, s. 193) mener at det biologiske prinsipp kombinert med det minste inngreps prinsipp kan føre til at barn som trenger hjelp kan bli stående alene, mens foreldrene beskyttes mot inngrep i familielivet sitt. Dette støtter Brynildsrud (2016) som mener at det biologiske prinsipp tolkes som et verdimeslig standpunkt som setter skranker for myndighetenes rett til å gripe inn der det er nødvendig å skille barnet fra foreldrene, og at prinsippet i dette synet har likhetstrekk med retten til beskyttelse av familielivet i EMK art. 8.

Det ble i NOU 2012:5 anbefalt fra ekspertutvalget å innføre «det utviklingsstøttende tilknytningsprinsipp» som skulle gis forrang fremfor det biologiske prinsipp i saker hvor tilknytnings- og relasjonskvaliteten hindrer barnets utvikling. Det ble der uttalt at:

«Utvalget legger til grunn at forskningen om samspillet mellom barn og omsorgspersonene er så avgjørende for barns utvikling og fungering at den må tillegges avgjørende vekt i beslutningsprosessen om bosted, samvær og tilbakeføring i barnevernssaker. Utvalget anbefaler derfor at det etableres et fjerde førende prinsipp for vurdering av vanskelige avgjørelser i barnevernet. Bakgrunnen er at for stor vektning av egenverdien av det biologiske prinsipp kan føre til at barnet vokser opp under ugunstige omsorgsbetingelser dersom tilknytningen og relasjonsutviklingen mellom barnet og omsorgspersonene er svak. Utvalget anbefaler derfor at det

utviklingsstøttende tilknytningsprinsipp gis forrang i forhold til det biologiske prinsipp i saker der tilknytnings -og relasjonskvaliteten er til hinder for barnets utvikling.»
(NOU 2012:5 s. 86)

Brynildsrud (2016, s. 266) fremhever debatten om at det ikke lenger er åpenbart at forholdet mellom barn og foreldre har krav på høyere grad av respekt mot inngrep enn andre mellommenneskelige relasjoner. Samfunnet er i dag mer verdipluralistisk og flerkulturelt, der barns oppvekstvilkår fordeles mellom langt flere aktører nå enn tidligere. Etter utredningen ble Prop. 106 L (2012-2013) utarbeidet for videre utvikling av barnevernloven, og Haugli-utvalget avga sin utredning i NOU 2016:16 der spørsmål om det prinsipielle grunnlaget for loven omfattes. Det utviklingsstøttende tilknytningsprinsipp ble derimot ikke fulgt opp med lovendringer, men inngår som et sentralt argument i barnets beste-vurderingen. Det biologiske prinsipp vil derfor fortsette å være lovens rettslige utgangspunkt inntil det kommer lovendringer som gir uttrykk for noe annet, mener Brynildsrud (2016 s. 291) og referer til Høyesteretts behandling i Rt. 2012 s. 1832.

2.4.3 Mildeste inngreps prinsipp

I tillegg til «barnets beste» og det biologiske prinsipp er det mildeste inngreps prinsipp et svært sentralt prinsipp i barnevernloven. Det fremgår av forarbeidene at prinsippet bygger på en forutsetning om å ikke bruke for inngripende tiltak mot barnet (Ot.prp.nr. 44 (1991-1992) s. 39). Videre innebærer det at det aldri skal treffes et mer inngripende vedtak enn situasjonen nødvendiggjør (Lindboe, 2012, s. 38), samt at mildere tiltak alltid først skal være forsøkt. Lindboe (2012, s. 24) fremhever at tiltakene barnevernloven gir adgang til gradvis opptrappes i fem trinn: Hjelpetiltak i hjemmet med samtykke, hjelpetiltak i hjemmet som tvang, frivillig omsorg i fosterhjem eller institusjon, tvungen omsorg utenfor hjemmet og det mest inngripende; tvangsadopsjon.

I forbindelse med omsorgsovertakelse fremhever Ofstad og Skar (2015, s. 152) viktigheten av tidsperspektivet. Omsorgsovertakelse må vurderes med en gang dersom foreldrene antas å ikke kunne gi barnet forsvarlig omsorg i lengre tid, eller at barnet i en kortere periode trenger å bli adskilt fra foreldrene. I tillegg må eventuelle tiltak og plasseringer være til barnets beste. Ut i fra dette kan vi se at det mildeste inngreps prinsipp har en sterk sammenheng med barnets beste-vurderingen. Omsorgsovertakelse skal for eksempel ikke iverksettes hvis det kan skapes

tilfredsstillende forhold for barnet ved hjelpetiltak i hjemmet (Lindboe, 2012, s. 24). Nødvendighetsvurderingen i EMK art. 8 nr. 2 uttrykker kriterier for at tiltaket er et nødvendig samfunnsbehov og at det er forholdsmessig, noe som bare er en annen måte å beskrive prinsippet om det mildeste inngrepet på. Det fordrer at man ved lovtolkning og skjønnsutøvelse skal finne det tiltaket som er minst inngripende i barnas liv.

2.4.4 Barnets medvirkning

Et siste vesentlig moment er at barnets mening skal vektlegges i adopsjonssaken. Bendiksen (2008, s. 182) mener at barnets mening både bør inngå som en del av «barnets beste»-vurderingen, men også som et selvstendig moment når det skal vurderes hvilke tiltak som skal settes inn. Bvl. § 6-3 sier at alle barn som har fylt 7 år har rett til å bli informert og til å uttale seg før det tas avgjørelser som berører dem. Dette gjelder også for yngre barn dersom alder og modenhet tilsier at de er i stand til å danne seg egne synspunkter (Sandberg, 2003, s. 256-257; Lindboe, 2012, s. 179-187). Bendiksen (2008, s. 179) mener at dersom det skulle tas stilling til hva som er den beste løsningen for en voksen person, ville det klare utgangspunktet vært å spørre personen selv. Helland og Skivenes (2019, s. 2) fremhever at gode beslutninger må inkludere et barneperspektiv i vurderingene, for det er barnet barnevernssaken handler om. Det er et moment i bvl. § 4-1, annet ledd om at det ved vurderingen av «barnets beste» skal legges til rette for barns medvirkning og samtale. Barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal ha rett til fritt å uttrykke disse i forhold som berører dem. Dette fremgår også av barnekonvensjonen art. 12. Det forutsettes at barnet informeres og gis mulighet til å uttale seg i alle forhold under hele sakens forløp. På den annen side kan det være belastende for barna å stadig måtte involveres i pågående prosesser, noe som kan føre til at bestemmelsen for barna vil føre til økte påkjenninger (Ofstad og Skar, 2015, s. 68). Backe-Hansen et al. (2010, s. 41) viser at det er veldokumentert i studier at kontakt med foreldrene er et ømtålig tema for plasserte barn der mange er usikre og bekymret for tilknytningen mellom dem. Mange opplever en lojalitetskonflikt mellom foreldre og fosterforeldre og føler at «blodets bånd» er viktig for dem til tross for eventuell vanskjøtsel. Dette kan tale imot at barnet bør snakkes med.

Høstmælingen, Kjørholt og Sandberg (2013, s. 90) fremhever at barnets rett til å uttale seg er en forutsetning for å anerkjenne at barn er selvstendige individer som også kan ha meninger

om forhold som berører dem. Derimot er det ikke slik at barnet *må* uttale seg blant annet fordi det kan være vanskelig for barnet å forstå forskjellen mellom adopsjon og det å forbli fosterbarn (Lindboe, 2012, s. 51), men det er en rettighet dersom barnet ønsker det (Ot.prp.nr. 45 (2002-2003) s. 63).

Bendiksen (2008, s. 180) bringer også inn at adopsjonssaker vil medføre økt innblanding i fosterhjemmet, og dersom barnet uttrykker misnøye om denne økte innblandingen, kan ikke dette tas til inntekt for at adopsjon er «barnets beste». Det at barna gis mulighet til å uttrykke sine meninger, samsvarer med vårt syn på barn som selvstendige individer, med egne rettigheter og ikke bare objekter. Landsforeningen for barnevernsbarn uttalte i sin politiske plattform for 2018-2019 om adopsjon at barn i fosterhjem opplever utrygghet i sin tilværelse da foreldrene overprøver vedtak om fosterhjems plassering og krever sak om samvær. Videre mente de at adopsjon er en god løsning der det er svært lite sannsynlig at foreldrene vil kunne gi forsvarlig omsorg, samt at barnets meninger og ønsker skal være en viktig del gjennom hele prosessen (Landsforeningen for barnevernsbarn, 2018).

3. Kilder og Metode

3.1 Studiens design

I denne studien har jeg gjort en argumentasjonsanalyse av domsavgjørelser om adopsjon i barnevernet med utgangspunkt i Stephen Toulmins argumentasjonsmodell (Toulmin, 2003). Toulmin er en britisk filosof som har utarbeidet en argumentasjonsmodell som belyser og gir oversikt over tre ulike elementer i argumentasjonen: påstanden, premisset og belegget. Dette gjør at leseren får innsikt i verktøy partene i sakene bruker og hvilke faglige forståelser disse har av vilkårene som må være oppfylt, som igjen brukes for å gjøre sin argumentasjon overbevisende for leseren eller tilhøreren.

Problemstillingene jeg utarbeidet gjorde at jeg ble ført i en retorisk inspirert metode der ideer og virkemidler fra klassisk retorikk og ny-retorikk brukes i analysen av dataene, i tillegg til at jeg bruker momenter innenfor en sosialkonstruktivistisk tradisjon. Det at jeg har en retorisk inspirert metode vil si at jeg utforsker hvilke momenter barneverntjenesten og foreldrene fremmer for retten, samt hvilke dommeren velger å vektlegge i sin bedømmelse. Foreldrene

formidler deres synspunkter og gjør disse troverdig og overbevisende for retten, mens barneverntjenesten fremmer sine synspunkter slik at de skal overbevise retten om at deres løsning er den beste. Dommeren legger så frem sitt synspunkt på sakene gjennom domsavgjørelsen der argumentasjonen skal overbevise både rettens parter og mulige lesere av dommen. Det grunnleggende premisset for analysen er da at alle de tre partene argumenterer ut fra ulikt standpunkt. Grunnen til at jeg valgte denne metoden var at jeg da fikk frem hvordan vurderinger rundt «barnets beste» argumenteres frem, samt hvilke momenter som blir avgjørende i retten og deretter hvilke faktorer som skaper og endrer «barnets beste» som fenomen. Som vist til innledningsvis har det norske barnevernet den siste tiden nettopp blitt kritisert for å ikke begrunne tvangsbruken tilstrekkelig. Derfor trengte jeg en metode som gjorde det mulig å illustrere hvordan begrunnelsen skrives frem i dommene gjennom analyse av argumentasjonen.

Domsavgjørelsene er i denne oppgaven mitt studieobjekt. Hvilke momenter partene trekker frem i retten, samt hvilke dommeren velger å vektlegge når de skal vurdere hva som er «barnets beste», vil være mine analysefunn. Målet med analysen er ikke å skape en uttømmende liste over påstander og argumenter som blir trukket frem for retten, men å vise de mest sentrale momentene og hvordan det argumenteres for disse. Jeg vil også se om det er noe som blir tatt for gitt og dermed ikke diskutert i dommene, noe som også fremhever de kulturelle tatt-for-gitt-hetene.

3.1.1 Sosialkonstruktivisme

Jeg velger å plassere meg innenfor en sosialkonstruktivistisk tradisjon der det teoretiske standpunktet og metodiske verktøyet ikke klart kan skilles fra hverandre.

Sosialkonstruktivisme bygger på at den virkeligheten vi opplever er et sosialkonstruert fenomen der vår virkelighetsforståelse kontinuerlig formes av opplevelser, situasjoner vi befinner oss i, og er knyttet til hvem vi kommuniserer med (Tjora, 2019). Fra dette perspektivet kan vi se dommenes argumentasjon av foreldrenes praksis og barnevernets bekymringer som sosiale og kulturelle praksiser. Ved å studere dette ønsker jeg å vise hvilke argumenter som vinner frem i rettssystemet og som dermed ligger til grunn og blir bestemmende for domsavgjørelsene. Analysestrategien gjør at forskningsblikket mitt, altså hvordan jeg ser studieobjektet, former både meg som forsker og studieobjektet mitt. I denne

sammenhengen fører det til at utvelgelsen av saker, samt hvordan disse analyseres blir påvirket av mitt analytiske blikk, hvilket ikke er objektivt og verdinøytralt (Risjord, 2014).

Jørgensen og Phillips (1999, s. 13-14) viser til Vivien Burrs fire nøkkelpremisser når de viser til de generelle filosofiske antakelsene som ligger til grunn for sosialkonstruktivismen. Det første premisset er at man ut fra et slikt perspektiv har en kritisk innstilling til selvfølgelig viten der man legger til grunn at viten eller kunnskap alltid først går gjennom mennesket og dets tanker. Vår kunnskap om verden er aldri et direkte og sant speilbilde av verden, men derimot et resultat av våre kategoriseringer og inndelinger av den. Det andre premisset Jørgensen og Phillips (1999) trekker frem legger til grunn at vi er historiske og kulturelle vesener, og at vårt syn og kunnskap om verden alltid er kulturelt og historisk innleiret. Mennesker blir formet av den kulturen og den tiden vi lever i. Det å vokse opp i 2020 er noe helt annet enn for tjue år siden, også for bare ti år siden, og det former hvordan vi opplever verden og former kunnskap om den. Det tredje premisset de trekker frem er at man i sosialkonstruktivismen har et prosessuelt syn på verden. Det vil si at vår måte å forstå verden på, skapes og opprettholdes i sosiale prosesser der man gjennom sosiale interaksjoner forhandler om hva som er riktig og galt. Det siste premisset beror på at man grunnleggende mener det er en kobling mellom kunnskap og sosial handling, der den kunnskapen vi har setter grenser for hvilke handlinger vi utfører.

Med dette som utgangspunkt får oppgaven som konsekvens at jeg ser både hvilke momenter som blir trukket inn for retten og hvilke som blir bestemmende i den endelige domsavgjørelsen som kulturelt og sosialt konstruert. Måten retten vurderer «barnets beste» og hvilke momenter som trekkes frem i den forbindelse er med på å skape «barnets beste» som fenomen, og hvordan dette blir sett i samfunnet. Samtidig foregår det stadig kulturelle utviklinger og endringer av kulturelle praksiser. Når dette også sammenfattes med forskning om omsorgen for et barn, fører det til at «barnets beste» både er biologisk, psykologisk og medisinsk forankret, der resultatet av kulturelle praksiser som skapes på forskjellige måter i forskjellige kontekster og til forskjellige tider er ulik. Målet med denne oppgaven er å studere hvordan denne meningskonstruksjonens form, der adopsjon blir innvilget eller ikke, skapes og endres gjennom rettssystemet på stadig høyere nivå. Her studeres hvilke argumenter som blir ansett som gjeldende og gyldig, og hvilke som blir avvist og sett på som ugyldig i retten.

3.1.2 Nyretorikk

Jeg ønsker gjennom oppgaven å kombinere det sosialkonstruktivistiske perspektivet på både virkeligheten og språket med et retorisk perspektiv. Det gjør nyretorikken gjeldende. Kock (2009 s. 63) mener at man i nyretorikken ser retorikk som en vitenskap om kommunikasjon og symbolbruk i mer generell forstand enn den klassiske retorikken, der man skilte mellom det «virkelige språket» som inneholdt nøytrale uttrykk og det retoriske språket som bestod av metaforer og kunstneriske vendinger. Nyretorikken mener at all språkbruk har retoriske innslag. Det handler ikke i retten om å komme frem til eller å etablere sannheter, men om å komme frem til den mest sannsynlige løsningen gjennom argumentasjon. Perelman (2005, s. 41) fremhever at all kommunikasjon er retorisk fordi enhver avsender av et budskap om det er tale eller tekst, er nødt til å argumentere for påstandens gyldighet. Jørgensen og Onsberg (2008, s. 14) definerer retorisk argumentasjon som kommunikasjon der avsenderen søker mottakerens tilslutning av et begrunnet standpunkt. Avsenderen må altså overbevise mottakeren om at påstanden er rett for at mottakeren skal godta påstanden som sannhet, og det er hele tiden en dialogisk prosess der avsenderen erkjenner mottakerens frihet til å tilslutte seg eller ikke. Avsenderen av budskapet er i vår sak partene, altså barneverntjenesten og foreldrene, som argumenterer for at sitt syn er det riktige. Partene argumenterer for å overbevise dommeren og motparten om at deres tolkning av loven i den foreliggende saken er den rette. Partene belegger sine momenter og påstander med argumenter som støtter deres synspunkt, mens dommeren bruker juridisk metode for å vekte og senere argumentere for det han mener er den beste løsningen. For å analysere denne argumentasjonen velger jeg å bruke Stephen Toulmins analysemodell.

3.1.3 Stephen Toulmins argumentasjonsanalyse og modell

Toulmin har utviklet en analysemodell som beskriver oppbygningen av et argument, og som kan brukes på alle argumenter uansett i hvilken sammenheng de forekommer (Jørgensen og Onsberg, 2008, s. 17; Bratberg, 2017, s. 143). Modellen er en videreutvikling av de to klassiske argumentasjonsmodellene; den logiske *sylogismen* og den retoriske slutningen *enthymemet*. Sylogismen ser om premissene og konklusjonen er kombinert på en måte slik at konklusjonen er logisk tvingende nødvendig ut i fra premissene, altså om argumentet er gyldig. Enthymemet er en sannsynlig konklusjon av meninger der premissene ikke gjør krav

på å være sanne, men sannsynlige. Enthymemet bygger på standpunkter, oppfatninger og holdninger som er sanne og riktige i de fleste tilfeller og som er allment akseptert.

Toulmin mente at idealet om formelle og logiske sannheter ikke passer til måten vi argumenterer på i hverdagslivet, og skrev med det mot den formelle logikken og rasjonalismen (Jørgensen, 2009, s. 149). Vi er ikke så opptatt av om argumentasjonen bygger på absolutte sannheter og om den er deduktivt logisk i praktisk argumentasjon, derimot ser vi oss tilfredse dersom argumentasjonen er sannsynlig og i overenstemmelse med vår forståelse og kunnskap om verden, altså vår doxa. Det blir dermed viktig å ikke sette likhetstegn mellom retorikk og manipulasjon, for retorikk handler ikke om å overtale et visst publikum med alle mulige midler, men at teksten må forstås og vurderes i kommunikasjonssituasjonen (Jørgensen og Onsberg, 2008, s. 15). Er de meningene og forståelsene som ligger til grunn som premisser for argumentasjonen gode og riktige i de fleste tilfeller, er argumentasjonen overbevisende. Toulmin ble inspirert av Aristoteles slutningsmodell kalt enthymemet, der ett av utsagnene utelates og ligger implisitt og premisset som ligger til grunn er sannsynlig, men ikke nødvendigvis sant (Jørgensen, 2009, s. 141-142). Enthymet bygger på induksjon der man slutter fra det spesielle og partikulære til det generelle og universelle (Jørgensen, 2009, s. 135). Dette fører videre til at påstandene er mer vidtrekkende enn det med sikkerhet er dekning for i premissene, og dermed kan argumentene kun legges til grunn som sannsynlighetsbevis (Jørgensen, 2009, s. 135).

Med dette som utgangspunkt forsøkte Toulmin i tillegg å ta høyde for de usikkerheter, uenigheter og forbehold som eksisterer i de situasjonene argumentasjonen foregår (Jørgensen, 2009, s. 152). Dette må vi regne med er sentralt på vårt felt som fremstiller adopsjon mot foreldrenes vilje som nettopp omhandler usikkerhet og uenigheter. Vi må i tillegg legge til grunn at argumentasjonen i saker om adopsjon mot foreldrenes vilje skjer i bestemte situasjoner, på bestemte steder, til bestemte tider og med bestemte formål. Dermed kreves det at argumentasjonen gjør unntakelser og betingelser for å ikke virke urimelig, men derimot sannsynlig i hver konkrete sak.

Toulmins argumentasjonsmodell består av seks elementer der de tre første er faste og de tre siste er frie. De tre første er obligatoriske og ses som konstituerende deler i argumentet. Disse

er til stede i all type argumentasjon, og jeg velger derfor å bruke kun disse i min analyse. Det er påstand, belegg og premiss (Toulmin, 2003, s. 89-94). Påstanden er det standpunktet og det overordnede elementet som avsenderen forsøker å få mottakeren til å slutte seg til og som skal etableres ved hjelp av de to andre elementene (Jørgensen og Onsberg, 2008, s. 21). Belegget er den informasjonen eller grunnen som avsenderen legger frem som direkte støtte for påstanden. Innholdet i belegget må være mer umiddelbart akseptabelt for mottakeren enn innholdet i påstanden. Premisset forbinder belegget og påstanden. Innholdet i premisset er et generelt standpunkt, en regel som avsenderen og mottakeren deler, og er ofte implisitt. Toulmin (2003, s. 90) viser til at når vi argumenterer for et synspunkt fremsetter vi en påstand vi har om virkeligheten basert på en konklusjon etter en vurdering av enkelte fakta. Faktaene er det Toulmin (2003, s. 89-90) kaller for påstandens belegg, altså grunnlaget eller støtten for påstanden. Videre kreves det et premiss som rettferdiggjør påstanden, og det er premisset som gjør veien fra belegg til påstand legitim (Toulmin, 2003, s. 19). Bratberg (2017, s. 145) viser til at belegget kan bare rettferdiggjøre påstanden dersom veien mellom de bygger på et premiss det er enighet om. Premisset er bygget på generelle og allment aksepterte forståelser og normer i samfunnet (Toulmin, 2003, s. 19), og kan ofte være implisitt fordi det bygger på selvfølgeligheter det kan føles unødvendig å nevne eksplisitt. Det kan derimot være komplisert å skille mellom premisset og belegget i noen argumentasjoner, fordi premisset i et argument kan være belegget i et annet, eller omvendt (Jørgensen og Onsberg, 2008, s. 24).

3.2 Datainnsamling

3.2.1 Utvalg og avgrensning

Empirien min består av tre domsrekker, derav 9 domsavgjørelser totalt fra 2005-2015 der tvangsadopsjon etter bvl. § 4-20 vurderes.

Et utvalg anonymiserte domsavgjørelser er til enhver tid offentlig tilgjengelig med det formål å gi offentlig innsikt i barnevernsavgjørelser og dermed bidra til økt tillit til systemet på Lovdata sine sider. For å finne mine domsrekker søkte jeg etter domsavgjørelser foretatt etter bvl. § 4-20 på LovdataPro. Jeg valgte akkurat de foreliggende domsrekkene fordi jeg ville ha domsavgjørelser som enhver i prinsippet kan leses offentlig for å sikre forskningens reliabilitet eller etterprøvbarhet (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 276). Dette er domsrekker der både tingrettsdommen, lagmannsrettsdommen og Høyesterettsdommen ligger tilgjengelig i

fullversjon. I tillegg til at sakene har gått gjennom det norske rettssystemet, har også to av sakene mine gått til EMD. Jeg viser i diskusjonen til hvordan EMD bedømmer sakene, men det som har interessert meg har vært å utforske det norske systemet, i tillegg til at den siste dommen ikke kom før 10.mars 2020. Gjennom å analysere sakene har målet hele tiden vært å se om argumentasjonen endrer seg gjennom rettssystemet og om noen argumenter kommer til eller blir borte. Videre valgte jeg også en domsrekke fra før bestemmelsen om besøkskontakt trådte i kraft, og to etter, for å se om jeg kan finne noen endringer i argumentasjonen som konsekvens av lovendringen.

Høyesterettspraksis er det som ofte studeres fordi det har prejudikatsvirkning, der domsavgjørelser herfra i større grad får konsekvenser for fremtidig lovtolkning. Det er imidlertid også gode grunner for å studere dommer også fra de lavere instansene når det gjelder adopsjon mot foreldrenes vilje. Dette blant annet fordi beslutninger fra de lavere instansene legger grunnlaget for Høyesteretts bedømmelse, noe som fordrer viktigheten av å anlegge et kritisk retorisk blikk på hvordan partene og dommeren i disse sakene begrunner avgjørelsene. Videre kan det være et moment at Helland og Skivenes (2019, s. 93) fant at nemndene i større grad enn Høyesterett vurderer og viser til barnets ønsker og meninger, og derfor får større betydning for fremtidig lovtolkning om vurdering av barnets mening fra barneverntjenestens side enn Høyesterettsdommen.

3.2.2 Oppbygging av dommene

Når man skal analysere domsavgjørelser kan det være nyttig å vite hvordan de er bygget opp. Ordinære rettsavgjørelser har en bestemt struktur som består av fire hoveddeler: (1) innledning om hva saken gjelder, (2) sakens bakgrunn, (3) partenes anførsler og (4) dommerens vurderinger og domsslutning. Dette gjør at dommene dekker flere ulike sider av sakene, samt at de gir god innsikt i bakgrunnshistorien, vurderingstema og substansen i foreliggende sak. Det sentrale jeg vil se på er hvordan det argumenteres i retten og hvilke av disse argumentene som vinner frem. Dette gjør særlig del 3 og 4 gjeldende. Barna som er representert i de foreliggende sakene er plassert utenfor hjemmet, altså det foreligger en omsorgsovertakelse som skjedde da barna var babyer, ofte med bakgrunn i foreldrenes omsorgsevne. Det er også et barn der en av foreldrene har utenlandsk opphav. Det er saker der det er flere barn involvert, og der biologiske foreldre har mistet omsorgen også for andre barn.

3.2.2.1 Beskrivelse av utvalget

3.2.2.1.1 Sak 1 – Rt 2007 s. 561

Barnet i saken er født i 1998. Det var prematurt, og med de påfallende trekkene ved utviklingen konkluderte sykehuset med at det var grunn til å tro at barnet gjentatte ganger var utsatt for fysisk mishandling. Dette ble politianmeldt og barnet ble akutt plassert med mistanke om påført skade. Utviklingen i beredskapshjemmet var fin. Moren til barnet har hatt en problematisk barndom med skoleproblemer, seksuelt misbruk, alkohol- og rusmisbruk og sosiale problemer. Fra før har hun en sønn født i 1996, og har av den grunn allerede kontakt med barnevernet. Han flyttes i fosterhjem til bestefaren da barnet i denne saken akutt plasseres. Omsorgsovertakelse av barnet i denne saken ble besluttet i desember 1998 av fylkesnemnda. Mors påklage til byretten stadfestet vedtaket og satt samvær til fire ganger i året. I oktober 1999 kom barnet på da ett år og åtte måneder til nåværende fosterhjem. Adopsjonsspørsmålet ble påbegynt våren 2002 etter anbefaling fra sakkyndig, fordi mor i varierende grad har fulgt opp samvær hvorav det et år ikke forelå noen samvær på grunn av hennes rusproblemer. Fra våren 2003 har samvær fungert meget bra og barnet har hatt kontakt også med øvrig familie, før det igjen stoppet opp i april 2005. Anken til tingretten konkluderte i at adopsjon ble innvilget, lagmannsretten kom til motsatt løsning, mens Høyesterett igjen konkluderte med adopsjon.

3.2.2.1.2 Sak 2 – Rt. 2015 s. 110

Barnet i denne saken er født i 2008 og er de biologiske foreldrenes eneste felles barn, mens far har to sønner fra før. Mor er fra Filippinene og de har foreldreansvar sammen. Mor har påviste tilpasningsforstyrrelser, og faren var ute av stand til å ta vare på barnet på grunn av sine psykiske vansker. Barnet akutt plasseres, og deretter frivillig plassert fordi foreldrene var ute av stand til å ta vare på det. Det ble deretter gjennomført opphold på senter for foreldre og barn, men det ble avsluttet etter en måned fordi råd og veiledning ikke førte frem. Mors omsorgsevne vurderes som svært mangelfull, og barnet akutt plasseres igjen mai i 2009. Alle plasseringene er hos det samme beredskapshjemmet. Barnet hadde da saken kom opp i tingretten bodd i samme beredskapshjem/fosterhjem hele tiden. Fosterforeldrene har en gutt på 9 år, samt en fosterjente på ett år. Da fylkesnemnda besluttet omsorgsovertakelse ble denne begrunnet med at moren i dag ikke fremviser psykiske problemer, men har vansker med flere viktige omsorgsoppgaver og har derfor ikke omsorgsevne. Samværene settes til to ganger i året av to timer under tilsyn. Rapporter fra tilsynene viser at mor er intensiv og pågående, far

er fraværende og barnet går oftere på do enn vanlig. I tillegg er han så sliten i etterkant at han må være hjemme fra barnehagen. Foreldrene krevde barnet tilbakeført i 2012, mens barneverntjenesten fremmet krav om fratakelse av foreldreansvar, samtykke til adopsjon og fastsettelse av besøkskontakt. I tingretten samtykkes det til adopsjon, det motsatte i lagmannsretten, mens det i Høyesterett gis samtykke til adopsjon.

3.2.2.1.3 Sak 3 – Rt. 2015 s. 1107

Barnet i saken ble født i 2009 av foreldre som var kjærester men bodde ikke sammen. Far var allikevel daglig sammen med mor og barn. Fra tidligere har mor to barn hun har mistet omsorgen for. Barnet på halvannet år akutt plasseres i september 2010, og vedtaket rettes mot mor der barnet har fast bosted. Det påvises alvorlige mangler ved omsorgen, den personlige kontakten og tryggheten. Faren hadde ikke del i foreldreansvaret på dette tidspunktet. Barnet ble plassert i fosterhjem på sperret adresse og mor fikk samvær under tilsyn fire ganger i året av to timer. Faren fikk separat vedtak om samvær med samme omfang. Andre hjelpetiltak var ikke mulig for å skape tilfredsstillende forhold for barnet. I januar 2011 flyttet barnet til fosterhjemmet hun har bodd i siden. Mor påanket vedtaket, men det ble stadfestet, og samværene mellom mor og barn redusert til to ganger i året av to timer under tilsyn. Dette ble gjort fordi barnet reagerte negativt på samvær. Faren fikk samvær under tilsyn seks ganger i året av to timer. I desember 2012 inngår barneverntjenesten begjæring om fratakelse av foreldreansvar og samtykke til adopsjon fordi plasseringen ble ansett langvarig. Fylkesnemnda kom til at det ikke var grunnlag for dette fordi faren viste god samværskompetanse og saken var mangelfullt utredet. Barneverntjenesten anket til tingretten som endte i at adopsjon ble innvilget, mens det i lagmannsretten og Høyesterett endte med motsatt løsning.

3.2.3 Utfordringer og svakheter med datamaterialet

Studien baserer seg på analyser av tingretts-, lagmannsretts- og Høyesterettsdommer, altså skriftlig materiale for et gitt formål. Dette skaper i seg selv en del begrensninger. Overordnet beror det på at informasjonen i dommene kan være utfyllende, men de er formulert ut fra et spesifikt siktemål der målet er å avgjøre en konkret sak. Det fører til at det ikke gis et komplett bilde av saken og hva som vektlegges i den individuelle sak, men om den fattede beslutningen er juridisk holdbar. Materialet mitt er videre domstolenes *sammenfatning* av

partenes påstander, og mye informasjon kan av den grunn ha gått tapt. Både foreldrene og barneverntjenesten vil ha mye informasjon som ikke vil være synlig i de skriftlige dommene, og det er heller ikke all informasjon som nedfelles i skriftlige dokumenter før en retts sak. Et sentralt poeng er derfor at det kan være informasjon som er forskningsmessig interessant som vurderes som ikke relevant av dommerne, og vil med det ikke være synlig i de skriftlige dokumentene. Skivenes og Helland (2019, s. 17) mener det kan være vanskelig å dra ut fra de skriftlige vedtakene hva beslutningstakerne har tenkt og hvilke egenskaper og verdier de knytter til sine vurderinger. Dommene vil derimot gi informasjon om hva retten har oppfattet å være partenes mest sentrale argumenter, samt hvordan partene og eventuelle vitner har fremstått for dem.

Selv om omfanget av dette materialet ikke egner seg til å generalisere utover de valgte sakene, vil det allikevel kunne pekes på tendenser og sentrale momenter i partenes og dommerens måte å argumentere på og vektleggingen av argumentene i disse type saker. Dette valget er tatt med det forbehold at antallet adopsjonssaker i Norge er lavt. Noe av grunnen til det lave omfanget er fordi det i 2006 ble innført en streng begrensning i adgangen til å anke barnevernssaker til lagmannsretten i tvisteloven § 36-10, tredje ledd. Anke samtykkes fra da av bare hvis spørsmålet har betydning utenfor saken, at det er grunn til å behandle saken på nytt ut fra nye opplysninger, at det er vesentlige svakheter ved tingrettens avgjørelse eller saksbehandling, eller at dommen går ut på tvang som ikke er vedtatt i fylkesnemnda. Konsekvensen blir at det kan være vanskelig å finne mønstre og sammenhenger som kan overføres eller generaliseres til å gjelde andre, lignende sammenhenger (Fangen, 2004, s. 255). Fangen (2004) påpeker også at overførbarhet ikke alltid er målet i kvalitative studier, men derimot å beskrive. Fordi formålet er å si noe kvalitativt om hvordan partene i en adopsjonssak argumenterer, har jeg valgt å gå i dybden av argumentasjonen i noen få saker, fremfor å gjøre en generell innholdsanalyse av et større antall dommer. Videre er dette et felt som har vært i stor endring mens jeg har jobbet med masteroppgaven. Det har kommet nye avgjørelser i EMD mot Norge, nye fagartikler har blitt publisert og det har stormet rundt temaet i media der det har blitt skrevet mye om i alle landets aviser. En av de største sakene har vært at Høyesterett behandlet fire saker omhandlende barnevern i februar i år for å vurdere betydningen for norsk praksis etter alle avgjørelser fra EMD i barnevernssaker om adopsjon, omsorgsovertakelse og fastsettelse av samvær det siste året. Disse var ikke mulig å følge der

jeg var i prosessen. Alle foreliggende forholdene har ført til at skriveprosessen har utviklet seg og endringer har blitt gjort gjennom hele prosessen.

4. Resultater

I analysen har jeg tatt utgangspunkt i to bestemte hovedpåstander der målet er å undersøke hvilke belegg som er fremtredende i «barnets beste»-vurderingen i bvl§ 4-20, samt hvordan disse utvikler seg gjennom domstolens gang. Det er i alle sakene dette som er det springende punktet. Påstandene er:

- 1. «Barnets beste» er å gi samtykke til adopsjon fordi forhold i og rundt barnet tilsier det, samt forskning viser at det er den beste løsningen fremfor varig fosterhjems plassering.*
- 2. Det biologiske prinsipp og foreldrenes rett til kontakt med barnet fordrer at «barnets beste» er å ikke innvilge samtykke til adopsjon.*

4.1 «Barnets beste» er å samtykke til adopsjon

I det følgende vil jeg undersøke hvordan den første påstanden skrives frem i tingretten, for deretter å se på hvordan den utvikler seg gjennom rettssystemet og argumentasjonen.

Påstanden om at «barnets beste» er å innvilge samtykke til adopsjon er barneverntjenestens hovedpåstand i alle sakene. Ut i fra denne påstanden fremsetter barneverntjenesten ulike argumenter som støtter eller belegger påstanden, der premisset for påstanden synes å være barnets rett til en god og trygg oppvekst. Argumentene som fremsettes tilsvarer momentene i vurderingen av hva som er «barnets beste» i bvl. § 4-20, tredje ledd bokstav b). I dette tilfelle *barnets sårbarhet, foreldrenes omsorgsevne, barnets påkjenninger ved samvær, forskning omhandlende adopsjon, barnets tilknytning og barnets medvirkning*. Barneverntjenesten foretar også helhetsvurderinger av alle risikofaktorene som trekkes frem i denne vurderingen. Disse momentene fra barneverntjenesten velger foreldrene å ikke svare på. De overser at barnet har vært utsatt for omsorgssvikt, at det er sårbart og forskningen som tilsier at adopsjon i slike saker er ønskelig. Dermed vil det i denne delen bli ensidig vist til barneverntjenestens argumenter, da jeg viser til de mest sentrale momentene i argumentasjonen.

4.1.1 Barneverntjenestens anførsler

Barneverntjenestens hovedpåstand belegges i sak 1 av at det må foretas en helhetsvurdering av barnets sårbarhet.

«C har en særlig sårbarhet, jf psykolog Terje Galtungs uttalelser om dette. Han er født prematurt, har angivelig vært utsatt for «baby shaking» syndrom og opplevde flere relasjonsbrudd før han endelig kom til sine fosterforeldre. I tillegg var han utsatt for en generell omsorgssvikt de månedene han bodde hos sine biologiske foreldre. Summen av alle risikofaktorer innebærer at spesielle hensyn gjør seg gjeldende i denne saken» (sak 1, TTRON-2005-96702, s. 6).

Barneverntjenesten forsøker her å styrke påstanden om at samtykke til adopsjon må innvilges på grunn av *barnets sårbarhet*, ved å argumentere for at forholdene må legges sammen, og gir helt konkrete eksempler på hvorfor barnet er sårbart. Også avsnittet under viser hvordan barneverntjenesten i sak 2 legger forholdene sammen der påstanden om «barnets beste» belegges ved *tilknytning til fosterforeldrene, konkret og generell praksis og barnets sårbarhet*.

«Med hensyn til «barnets beste»-vurderingen etter bokstav b, vises det til at C har det svært godt hos fosterforeldrene, og at både konkret og generell praksis tilsier at det beste for ham vil være å bli adoptert. [...] Det pekes også på det faktum at C er beskrevet som en sårbar gutt med stort behov for trygghet og kontinuitet, noe en adopsjon og full integrering i familien E vil bidra til» (sak 2, TROMS-2012-126359, s. 9).

Vi ser allerede her at *barnets sårbarhet* er et moment som går igjen der «barnets beste» skal vurderes. I sak 3 får vi et eksempel på hvordan barneverntjenesten belegger deres påstand om at adopsjon er til barnets beste gjennom bruk av *myndighetenes mål om økt bruk av adopsjon som barnevernstiltak*, samt *forskning* som fremmer adopsjon fremfor langvarig fosterhjemsplassing.

«I denne forbindelse viser Bvtj ikke minst til de sitater som er inntatt i begjæringen knyttet til myndighetenes klare oppfordring om i større grad å benytte adopsjon som et aktuelt barnevernstiltak for barn plassert tidlig under barnevernets omsorg, og med en tenkt langvarig/varig plassering. Ytterligere vises til de forskningsresultater som foreligger hvor resultatene er at fosterhjemsforhold ikke er å foretrekke når det gjelder langvarig plassering av barn som er plassert tidlig og som ikke har etablert en tilknytning til noen biologisk forelder. Her vil adopsjon være til det beste for barnets utvikling» (sak 3, TSOST-2014-19463, s. 10).

Dette viser hvordan barneverntjenesten ved hjelp av flere momenter argumenterer for at samtykke til adopsjon bør innvilges, der ett moment alene ikke er sterkt nok til å innvilge samtykke til adopsjon, men derimot lede dommerens oppmerksomhet mot *helheten* i

vurderingen av risikofaktorene som tilser at «barnets beste» er å bli adoptert. Foreldrene anfører, som jeg kommer til i neste underkapittel, at adopsjon bryter de biologiske båndene, foreldrene er endret, samt at samværsomfanget er for begrenset. Til dette svarer barneverntjenesten i sak 1 at:

«Det er på det rene at en adopsjon innebærer at den biologiske familie ikke har krav på samvær. I dag er situasjonen at B ikke utøver samvær, og samværene med A har vært preget av rus og ustabilitet. Dette må også få betydning. En fortsettelse på samme måte vil innebære nye svik mot C. Dersom samvær skal være et gode for ham, forutsetter dette stabilitet og forutsigbarhet. Adopsjon vil ikke innebære noe tilknytningsbrudd i forhold til biologisk familie. Det er ingen tilknytning å ta vare på» (sak 1, TTRON-2005-96702, s. 6).

Det må legges til at denne dommen kom før retten til besøkskontakt og at adopsjon dermed brøt alle bånd. Derimot er det forhold ved dette belegget som er interessant i samværsspørsmålet for all den tid *samværene har vært preget av ustabilitet og rus*, og dermed ikke blir sett som et gode for barnet. Også i sak 2 er barneverntjenestens motsvar til foreldrenes anførsel om for lavt samvær at barnet har vært under offentlig omsorg siden han var tre måneder gammel. Samværet ble der satt til to ganger i året av to timer, hvor det ikke kunne økes fordi barnet ble så sliten etter samvær at han måtte holdes hjemme fra barnehagen. Det samme gjelder i sak 3 der det i tillegg legges ned påstand om å ikke vedta besøkskontakt også fordi *barnet har så store påkjenninger*.

Når det gjelder momentet om *foreldrenes omsorgsevne og endringskompetanse* svarer barneverntjenesten at selv om foreldrene har gjennomgått en forandring, innehar de ikke omsorgsevne for sine barn. Dette gjør at adopsjon vil være en bedre løsning fremfor varig fosterhjems plassering. I sak 1 anfører barneverntjenesten at *mor er varig ute av stand til å gi barnet forsvarlig omsorg*. Det anerkjennes at det er positivt at mor har begynt på metadonassistert behandling, men hun har store psykiske belastninger som også vil prege henne i fremtiden. Det blir i sak 3 lagt til grunn at mor varig ikke vil kunne gi datteren forsvarlig omsorg, og barnets far fremstår ikke som en reell omsorgsperson for datteren. I sak 2 anfører barneverntjenesten at foreldrene ikke er i stand til å ivareta barnets emosjonelle behov, og da uavhengig av deres sykdomshistorikk. De sier at:

«Foreldrenes historie med psykisk sykdom, herunder risikoen for tilbakefall, er dog et moment i denne forbindelse. Det vises videre særlig til fremlagte rapporter fra samvær, hvor det klart fremgår at mor ikke er i stand til å lese Cs signaler på en god måte, samt at far er fraværende. Det at foreldrene stadig tar med seg mange folk på samværene, som gjør C usikker, til tross for gjentatte formaninger fra barneverntjenesten og fosterforeldrenes side om å unnlate dette, er illustrerende hva gjelder foreldrenes manglende evne til å innta barnets perspektiv» (sak 2, TROMS-2012-126359, s. 8).

4.1.2 Endringer av anførselene gjennom rettssystemet

Argumentasjon rundt «barnets beste» endrer seg gjennom rettssystemet. Barneverntjenestens påstand om at «barnets beste» er å innvilge samtykke til adopsjon belagt i barnets sårbarhet blir tydeligere beskrevet i lagmannsretten. Der ligger også helhetsvurderingen implisitt uten at det er uttrykkelig uttalt. I tillegg fremmes det et tilleggsvilkår om *sterke og spesifikke grunner* der barneverntjenesten prøver å *se etter veiledning fra Høyesteretts praksis*. I sak 1 anfører barneverntjenesten at:

«Det sentrale i vurderingen vil være om adopsjon vil være til Cs beste, jf § 4-20 tredje ledd bokstav b). Det er liten veiledning å hente i Høyesteretts praksis. Det er vanskelig å se noen klar linje, og det er mange dissenser.

Det er hevdet at det i tillegg til å være en varig plassering må foreligge sterke og spesifikke grunner i den enkelte sak. Dette tilleggsvilkåret er utvilsomt oppfylt her. C har en medfødt arvelig sårbarhet som barn av rusemisbrukende foreldre, han har tilknytningsskader som følge av at foreldrene ble borte da han var fem måneder, han var på barneklubben i en måned, og han ble flyttet fra beredskapshjemmet til fosterhjemmet da han var 1 år og 8 måneder. Han har hatt en særdeles belastende start ved både å være prematur og utsatt for manglende omsorg og fysisk mishandling frem til fem måneders alder. Han har en uttalt sårbarhet, som viser seg særlig etter samvær, da han søker bekreftelse for tilhørighet hos fosterforeldrene» (sak 1, LF-2006-10048, s. 6).

Barneverntjenesten argumenterer for at sterke og spesifikke grunner *utvilsomt* er oppfylt i denne saken, noe som belegges i barnets sårbarhet og forhold her som *til sammen* danner grunnlaget for at barnets beste er å bli adoptert. Dette er også gjeldende belegg i lagmannsretten i de to andre sakene, der for eksempel barneverntjenesten i sak 3 argumenterer for at det foreligger *tungtveiende grunner* og belegger dette med *spesifikke momenter* i saksforholdet.

«Adopsjon er videre til barnets beste, jf. barnevernloven § 4-20 tredje ledd bokstav b. Det foreligger særlig tungtveiende grunner.

B ble akutt plassert da hun var halvannet år gammel. Hun har bodd i fosterhjemmet i fire år. Plasseringen er varig. B levde under svært vanskelige omsorgsbetingelser før hun ble akutt plassert. Hun har opplevd dramatiske situasjoner tidlig i oppveksten. B har en særlig sårbarhet som gjør at hun har et særlig behov for trygghet og forutsigbarhet, og hun har et særlig behov for å føle tilhørighet og trygghet» (sak 3, LE-2014-148984, s. 5).

I Høyesterett argumenterer barneverntjenesten i sak 1 sterkere og klarere enn i lagmannsretten for at *Høyesteretts praksis gir veiledning*. «Barnets beste» belegges ved at det ikke foreligger noe formål om gjenforening, generelle og spesifikke forhold foreligger og den alminnelige betraktningen tilsier at adopsjon er det beste for barnet. De sier at:

«Etter Høyesteretts praksis må det riktignok foreligge sterke grunner for å samtykke til adopsjon mot foreldrenes vilje. Men adopsjon er et barnevernstiltak som må kunne benyttes når noe formål om gjenforening ikke er til stede. Det skal gjøres en konkret vurdering av barnets beste, og det er ikke noe klart skille mellom generelle hensyn og spesifikke hensyn i den enkelte saken. Rettstilstanden er noe uklar når det gjelder om det er tilstrekkelig for samtykke til adopsjon at det i alminnelighet vil være til barnets beste, eller om det også må foreligge spesifikke og individuelle forhold. I alle tilfeller foreligger slike forhold her, og saken er ekstraordinær. Dessuten bør den alminnelige betraktning om at det ved varig plassering er bedre for barnet å være adoptert enn fosterhjemsplassert, veie særlig tungt i en sak som her, der gutten har vært plassert helt fra spedbarnsalderen» (sak 1, Rt. 2007 s. 561, premiss 13).

Også i de andre sakene argumenterer barneverntjenesten for at det foreligger sterke eller tungtveiende grunner. I sak 2 ser for eksempel barneverntjenesten til dommen i 2007:

«Terskelen for adopsjon er senket etter 2007 da den siste høyesterettsdommen om tvangsadopsjon ble avsagt, jf. særlig uttalelsene i Ot.prp.nr.69 (2008–2009) side 33-34» (sak 2, Rt. 2015 s. 110, premiss 24).

Barnets rett til medvirkning er et moment som barneverntjenesten ikke argumenterer med. Det argumenteres ikke med barnets synspunkter i domstolen i noen av sakene, men derimot kommenteres momentet kort i sak 1 i Høyesterett på bakgrunn av foreldrenes anførsler. Dette kommer jeg tilbake til i punkt 4.2.2.

Barneverntjenesten argumenterer etter dette for at «barnets beste» vil være å innvilge samtykke til adopsjon. Dette belegges med bakgrunn i *barnets sårbarhet* der spesifikke

forhold som omsorgssvikt, relasjonsbrudd, rusmisbruk, psykiske problemer og nåværende omsorgssituasjon danner grunnlag for at det foreligger *tungtveiende grunner* som tilsier at adopsjon er ønskelig. I tillegg vises det til *forskningen som taler for adopsjon og myndighetens oppfordring om å øke adopsjon som barnevernstiltak*. Argumentasjonen får derimot tilsvar av de biologiske foreldrene.

4.2 «Barnets beste» er å *ikke* gi samtykke til adopsjon

I det følgende vil jeg undersøke hvordan påstand nr. 2 skrives frem i tingretten og utvikler seg gjennom rettssystemet. Hovedpåstanden til de biologiske foreldrene er at det er til «barnets beste» å *ikke* samtykke til adopsjon. Denne påstanden belegges ut fra premisset om at *de biologiske båndene* er viktig for barnet å opprettholde. Påstanden om at «barnets beste» er å samtykke til adopsjon svekkes dermed gjennom foreldrenes argumentasjon og da motsvar på barneverntjenestens påstander. Dette skjer ved at fokuset vris fra barnets sårbarhet og brutte relasjoner, foreldrenes omsorgssvikt, rusmisbruk og kriminalitet til fokus på det *biologiske prinsipp, foreldrenes positive endring vedrørende omsorgsevne, kravet om midlertidighet for tvangsplasseringer* i barnevernet, samt *hva barnet selv vil*. Det argumenteres fortsatt for at det må foretas en helhetsvurdering, men denne har et annet utgangspunkt enn barneverntjenestens fokus på helhetsvurdering. Helhetsvurderingen i barneverntjenestens argumentasjon handlet om hvilke sterke grunner som forelå i sakene, der beleggene var sårbarheten i barnet og hvilken løsning som ville bevare barnet best mulig. Foreldrene belegger derimot helhetsvurderingen av om det foreligger sterke grunner i de biologiske foreldrene selv, der endringene hos de biologiske foreldrene legges sammen med barnet behov for å opprettholde kontakt og tilknytning. Altså argumenteres det ut fra ulikt premiss. I motsetning til forrige avsnitt, svarer barneverntjenesten på foreldrenes argumentasjon i mye sterkere grad. Det vil derfor i denne delen bli vist til hvilke anførsler foreldrene trekker frem, men også hvordan *barneverntjenesten* svarer på anførslene.

4.2.1 Foreldrenes anførsler

Et eksempel på hvordan foreldrene argumenterer for at det må foretas en *helhetsvurdering* etter dette synet får vi i sak 1:

«Gjennomføring av tvangsadopsjon krever sterke grunner og skal kun gjennomføres i ekstraordinære tilfeller.

Det er ikke tilstrekkelig at man anser at omsorgsovertakelsen vil bli varig. Det må ut ifra en helhetsvurdering fremstå som rimelig sikkert at det vil være til det beste for C at det skal etableres en åpning for å kutte alle bånd og enhver kontakt med moren og hennes familie» (sak 1, TTRON-2005-96702, s. 4).

Videre belegges «barnets beste» i viktigheten av å ha *kontakt med øvrig biologisk familie* i samme sak, at *nåværende situasjon* er god og at den kan videreføres som en varig plassering. *Forholdene hos mor(A) er også endret:*

«A har fått sin situasjon vesentlig endret og forbedret de siste to årene. Hun har en sterk motivasjon om å bli rusfri, som blant annet innbefatter ønsket om å ha kontakt med, og for øvrig bety noe positivt for barna sine. En avgjørelse om tvangsadopsjon vil hos henne kunne skape sterke følelsesmessige reaksjoner som det kan være vanskelig å håndtere og som indirekte vil ha en negativ betydning for C» (sak 1, TTRON-2005-96702, s. 5).

Foreldrenes endringskompetanse blir ikke tatt opp som et eget moment i sak 3, men det anføres derimot at *far ikke er utredet godt nok*. I sak 2 argumenterer foreldrene for *tilbakeføring* og uttaler at:

«Situasjonen for begge foreldre er vesentlig forandret i forhold til hvordan den var da omsorgen for C ble overtatt, og de er i dag i stand til å utøve forsvarlig omsorg for C» (sak 2, TROMS-2012-126359, s. 7).

Et vesentlig belegg som også fremmes er *kravet om midlertidighet*. I sak 2 begrunnes kravet slik:

«Det vises videre til at barneverntjenesten i vesentlig grad har forsømt sin plikt etter barnevernloven § 4-16 og EMK artikkel 8 når det gjelder å anse offentlige tvangsvedtak som en midlertidig løsning og arbeide for en gjenforening av foreldre og barn. Gjeldende samværsomfang og avvikling av samvær står i veien for utvikling av kontakt og trygghet mellom foreldre og barn. Det er ikke ønskelig at en slik manglende oppfølging fra barneverntjenesten skal begrunne en fortsatt omsorgsovertakelse. Det vil være det beste for C om det brutte båndet mellom barn og foreldre reetableres» (sak 2, TROMS-2012-126359, s.7-8).

Det argumenteres altså for at barneverntjenesten ikke har ansett plasseringen som *midlertidig*, der også *samværsordningen* har ført til svekket kontakt med de biologiske foreldrene, samt manglende oppfølging. Foreldrene fremhever i sak 3 at dersom rettsutviklingen er slik at

terskelen for adopsjon skal senkes, må også *barnevernets begrunnelser styrkes*. Foreldrene mener med det at barneverntjenesten ikke har tilstrekkelig belegg for å kreve adopsjon.

«Dersom rettsutviklingen er slik, at terskelen for å frata de biologiske foreldrene foreldreansvar og gjennomføre adopsjon mot foreldrenes vilje, materielt sett skal bli lavere, så er det min oppfatning at kravene til grundighet i barnevernets forberedelse til slike saker, må bli desto strengere.

Jeg kan ikke se at kommunen så langt i denne saken opptrer ut ifra en slik korrelasjon» (sak 3, TSOST-2014-19463 s. 12).

Dette er de sentrale beleggene for hvorfor det biologiske prinsipp bør gå foran fordelene en adopsjon kan gi. Foreldrene svarer ikke på barneverntjenestens anførsel om at barnet har vært utsatt for omsorgssvikt eller at det er mangler ved omsorgsevnen. Vi ser derimot at de vrir diskusjonen til deres positive utvikling, der også barneverntjenesten beskyldes for saksbehandlingsfeil, at det begrensede samværet hindrer kontakt og dårlige begrunnelser for vedtak. Dette er momenter som barneverntjenesten svarte på i forrige avsnitt.

4.2.2 Endringer av anførselene gjennom rettssystemet

Det er flere momenter som endrer seg gjennom rettssystemet. De mest sentrale endringene av foreldrenes anførsel gjennom rettssystemet er hvordan *barnets ønsker* vektlegges og synliggjøres, hvordan *EMK* brukes og at *krav om tilbakeføring* endres til *krav om ytterligere samvær*. Som nevnt i kapittel 2 er *barnets rett til medvirkning* et viktig prinsipp i barnevernet. Denne retten vektlegges ikke i tingretten, der moren bare uttaler i sak 1 at *«i den grad det er forsvarlig å bygge på uttalelsene fra C, bør de tolkes slik at han har det bra i fosterhjemmet, og at han som alle barn vil at det er de personene han opplever i foreldrerollen som skal «bestemme alt»»* (sak 1, TTRON-2005-96702, s. 5). Verken barneverntjenesten eller retten svarer på denne anførselen eller vektlegger den i vurderingen. I lagmannsretten fremkommer momentet som et tydeligere argument der moren sier at:

«C har gitt uttrykk for at han vil være der han er. Han føler seg trygg på at A vet at han har det bra og skal bli hos G og H. C har imidlertid ikke selv sagt at han vil bli adoptert. Han har ingen klar oppfatning av hva adopsjon er og assosierer det med barn som kommer fra andre land med andre språk. Hans uttalelser om at hvis han blir adoptert så slipper han å snakke med «barnevernerne», knytter seg til personer som har oppsøkt ham i tilknytning til adopsjonsaken, ikke til den alminnelige kontakten mellom fosterhjemmet og barnevernet/tilsynsfører» (sak 1, LF-2006-10048 s. 5).

Barneverntjenesten svarer heller ikke i lagmannsretten på denne anførselen. I Høyesterett uttaler moren igjen at det barnet selv har sagt, ikke kan forstås som et ønske om å bli adoptert. Barneverntjenesten svarer da endelig på anførselen ved å uttale at de mener barnet ønsker det fordi barnet «vil tilhøre fosterforeldrene». I sak 2 anfører også foreldrene at dersom adopsjon blir aktuelt, burde barnet bli gitt mulighet til å uttale seg om spørsmålet. Dette svarer ikke barneverntjenesten på. I Høyesterett nevnes det ikke av noen av partene.

Foreldrene argumenterer videre gjennom rettssystemet for at de *sterke grunnene* som må foreligge for at «barnets beste» skal være oppfylt, beror på *oppretholdelse av de biologiske båndene*, heller enn barnets sårbarhet. Mors *endringskompetanse* brukes da som belegg.

«C har også tilhørighet til sin biologiske familie, og det vil være viktig for ham at denne tas vare på. En videreføring av den kontinuerlige kontakten som har vært med A og broren er viktig for hans tilknytning til sin biologiske familie. A er godt i gang med sin rehabilitering, og det ligger et potensiale for ytterligere kontakt» (sak 1, LF-2006-10048, s. 5).

Barneverntjenesten svarer på denne anførselen ved å fremheve at det har vært en belastning for barnet at hans biologiske familie har ført en massiv kamp mot barnevernet og fosterforeldrene om plasseringen av ham, samt at hans behov for kontakt ikke strekker seg lengre enn samvær fastsatt av tingretten. I sak 2 fremhever foreldrene at adopsjon er ment for å bryte alle bånd mellom barnet og foreldrene, noe som er kritikkverdig i situasjonen der mor er fra Filippinene (sak 2, LF-2012-144225, s. 4). Barneverntjenesten besvarer anførselen ved at besøkskontakten reduserer de mulige drastiske virkningene av tvungen adopsjon.

Foreldrene fremhever i sak 3 at «*Barnevernloven bygger på det biologiske prinsipp. Det anses som et gode for et barn å ha kontakt med sine biologiske foreldre*» (sak 3, LE-2014-148984, s. 4).

Brudd på EMK art. 8 skrives også tydeligere frem gjennom rettssystemet. I sak 2 belegger foreldrene brudd på artikkelen ved den opprinnelige omsorgsovertakelsen, fordi saken ikke var *utredet godt nok* og alternative tiltak var ikke prøvd ut, samt at foreldrenes partsrettigheter ikke var tilstrekkelig ivaretatt da mor hadde betydelige språkproblemer (sak 2, Rt. 2015 s. 110, premiss 31).

Belegget om foreldrenes endringskompetanse og omsorgsevne blir i lagmannsretten i sak 1 kun nevnt med en setning, vist til over fra foreldrene. Barneverntjenesten svarer på dette ved å stadfeste at selv om mor klarer rehabiliteringen, vil hun aldri oppnå omsorgskompetanse. Også i sak 3 mener far at han kan gi datteren tilstrekkelig omsorg, men han krever ikke tilbakeføring. I sak 2 vil foreldrene kreve tilbakeføring der de uttaler at:

«Foreldrene er i stand til å utøve omsorg for C, og var det på et relativt tidlig tidspunkt i prosessen. Depresjon er ikke et problem for foreldrene lenger. Mor og far har et bedre forhold, og mor er bedre tilpasset det norske samfunn. Grunnvilkåret i barnevernloven § 4-21 om at foreldrene kan gi barnet forsvarlig omsorg, er oppfylt. Kravet om «overveiende sannsynlig» gjelder beviskravet, og innebærer ikke et strengere krav til omsorgsevnen» (sak 2, LF-2013-144225, s. 3).

Kravet om tilbakeføring trekkes derimot i Høyesterett, men foreldrene har et håp om at forholdet skal utvikle seg i positiv retning. I relasjon til kravet om tilbakeføring blir også spørsmål om samvær relevant, fordi foreldrene i alle saker mener de får for lite samvær. Foreldrene anfører i lagmannsretten at loven og Høyesteretts praksis er klar på at adopsjon ikke er aktuelt i de tilfellene der samvær med biologisk familie er ønskelig, og at dersom det innvilges vil det bryte med praksis, lovgivers oppfatning, EMK art. 8 og borgernes rett til likebehandling (sak 1, LF-2006-10048, s. 6). I Høyesterett uttales det samme der det sies at:

«Rettspraksis etter avgjørelsene i Rt-1997-534 og Rt-2001-14 er klar på at det ikke skal gis samtykke til adopsjon når fortsatt samvær med biologisk foreldre blir ansett å være til barnets beste. Denne forståelsen er senere innskjerpet av lovgiveren, se St.meld.nr.40 (2001–2002). Hensynet til likebehandling på legalitetsprinsippet kjerneområde tilsier at prinsippet blir fulgt konsekvent. Myndighetene har plikt etter barnekonvensjonen og EMK artikkel 8 til å sikre et barn under offentlig omsorg kontakt med den biologiske familien» (sak 1, Rt. 2007 s. 561, premiss 25).

Barneverntjenesten svarer at et ønske om samvær ikke er noe absolutt hinder for adopsjon, og at uttalelsen fra stortingsmeldingen er et etterarbeid som har liten faglig tyngde og er ikke fulgt opp (Sak 1, Rt. 2007 s. 561, premiss 14). EMK art. 8 mener de heller ikke er til hinder i denne saken, fordi de sakene som EMD har konstatert brudd på EMK skiller seg fra foreliggende sak, fordi de gjaldt adopsjon av barnet etter kort tid i fosterhjemmet eller at saksbehandlingen var utilfredsstillende. I sak 3 diskuteres også samvær i lagmannsretten, der faren argumenterer for at samværet i tingretten ble rettet mot mor, som før lagmannsrettsdommen døde (sak 3, LE-2014-148984 s. 4). Samværet mellom barnet og faren

har derimot blitt beskrevet som gode. I Høyesterett stadfestes belegget med et argument om at det ikke er *godtgjort med særlig sikkerhet at det er til barnets beste* å miste all kontakt med sin biologiske far (sak 3, Rt. 2015 s. 1107, premiss 33). Barneverntjenesten svarer på denne anførselen med at barnet hele tiden har hatt *reaksjoner på samvær*, men at reaksjonene har blitt forsterket ettersom barnet har blitt eldre.

4.3 Dommerens vurderinger av momentene

I dette avsnittet viser jeg til hvordan dommeren vurderer momentene som blir bragt inn for retten i foreliggende saker. Listen er ikke uttømmende, men jeg vil vise hvordan dommeren vurderer i de forskjellige instansene og se etter både likheter og det som skiller seg ut. De jeg anser som sentrale belegg i vurderingen av om påstanden om «barnets beste» oppfylles, og som jeg i denne delen viser til er vurderinger rundt hvordan det *biologiske prinsipp* vektet, *hva rettspraksis sier, hva forskningen viser* og det er interessant at alle sakene fører til adopsjon i tingretten, ikke i lagmannsretten og ulikt i Høyesterett.

4.3.1 Tingretten

Den første likheten mellom sakene er at foreldrene fratras foreldreansvaret og det samtykkes til adopsjon i tingretten i alle sakene. Her er det springende punkt om adopsjon er til «barnets beste» hovedargumentasjonen der det vises til *om barnet skal vokse opp som fosterbarn eller adoptivbarn, de biologiske båndene, tilknytning, myndighetenes mål om økt bruk av adopsjon som barnevernstiltak, foreldrenes omsorgsevne og om tilbakeføring er aktuelt*. Dommeren vurderer om det foreligger sterke grunner, og det ses til viktigheten av å opprettholde biologiske bånd. I sak 1 uttaler dommeren at:

«Rettens utgangspunkt etter dette er at C skal vokse opp hos sine fosterforeldre i X i Y. Vurderingen er knyttet til om han skal vokse opp som fosterbarn eller adoptivbarn. Det skal meget sterke grunner til for å frata biologiske foreldre foreldreansvaret med sikte på adopsjon, jf blant annet Rt-1991-557. I vår rettsorden er det ansett å være av stor betydning at båndene mellom et barn og dets biologiske opphav opprettholdes, også når foreldre av ulike grunner ikke makter å ivareta omsorgen for et barn. Retten antar at jo sterkere tilknytningen er mellom de biologiske foreldre og barnet, jo viktigere er det at man tilrettelegger for en fortsatt kontakt. Det får i denne sammenheng betydning at en adopsjon er definitiv, og kan innebære et brudd på kontakten med biologisk familie» (sak 1, TTRON-2005-96702, s. 7).

Dommeren i sak 2 viser til at bvl. § 4-20a reduserer den drastiske virkningen tvungen adopsjon fører med seg, og viser til signalene fra lovgiver om *økt bruk av adopsjon som barnevernstiltak*. Det biologiske prinsipp tas opp som et hensyn mot adopsjon, særlig fordi barnet har en filippinsk mor. Altså viser vurderingen av *etnisitet og kulturell tilknytning* at tilknytningen er svært begrenset foruten det rent biologiske. Dommeren belegger «barnets beste» i *tryggheten* en adopsjon gir:

«På denne bakgrunn, og på bakgrunn av at man i saken her etter rettens oppfatning står overfor valget om en langvarig fosterhjems plassering eller en adopsjon, finner retten at en adopsjon og full integrering i familien E, med den tryggheten for C dette vil medføre, med styrke taler for at adopsjon vil være til hans beste» (sak 2, TROMS-2012-126359, s. 13).

Videre er dommeren enig i at det foreligger *manglende omsorgsevne* fra foreldrene i tingretten, og det diskuteres hvorvidt samvær fungerer som et gode for barnet. I sak 3 uttaler dommeren at begge foreldrene i overskuelig fremtid ikke vil kunne gi barnet forsvarlig omsorg, samt at:

«Lynums gjennomgang viser at B har vist både intro- og ekstroverte reaksjoner på samvær, langt utover og forskjellig fra hvordan hun vanligvis håndterer frustrasjon og lignende. Retten mener at barnet viser en underliggende sårbarhet for relasjonelle vansker, noe barnet utfordres unødig på gjennom samvær. Den sakkyndige har fremholdt at barnet må beskrives som et spesielt sensitivt barn som nå tåler lite av samvær og som bør ha ro for å etablere nødvendig trygghet, slik at barnet kan få fokus på egen utvikling og nødvendig forankring i fosterhjemmet» (sak 3, TSOST-2014-19463, s. 17).

Andre momenter som diskuteres er om *andre hjelpetiltak hadde ført frem, om hva alternativet er dersom adopsjon ikke innvilges* og om *tilbakeføring* er aktuelt. Dommeren fant i sak 2 at tilbakeføring ikke kunne gjennomføres, fordi barnet var sterkt tilknyttet fosterforeldrene. Retten konkluderer også i sak 3 med at «*en ikke kan se hva adekvate hjelpetiltak skal bestå i*». Dommeren legger sluttelig standpunktet til den sakkyndige til grunn i alle sakene som mener at *barnet er særlig sårbart og foreldrenes omsorgsevne er mangelfull*.

4.3.2 Lagmannsretten

Den andre sentrale likheten er at ingen av foreldrene fratras foreldreansvaret og det samtykkes ikke til adopsjon i lagmannsretten i noen av sakene. Dette belegges i at *barnevernloven*

bygger på det biologiske prinsipp, adopsjon ikke skal brukes der kontakt mellom barnet og foreldrene er ønskelig, samværene er positive og foreldrene har gjennomført en positiv endring.

Hovedpåstanden for at det ikke samtykkes til adopsjon i noen av sakene synes å være at *adopsjon ikke skal brukes der kontakt med de biologiske foreldrene er ønskelig.*

Lagmannsretten har en annen vurdering av det biologiske prinsipp enn tingretten, der tilknytningen til foreldre og øvrig familie vektlegges når samvær skal vurderes. I sak 1 belegger dommeren dette med at barnet har hatt kontakt med farmor, oldemor, mormor, morfar, bror og mor og han har gitt beskjed om at han ønsker kontakt med moren og broren, samt at flere samvær med mor har vært gode under hennes metadonbehandling. Tidligere har det vært lange avbrudd og det har vært perioder hun ikke har vært i stand til å gjennomføre samvær (Sak 1, LF-2006-10048, s. 8). Det er altså en *tilknytning* her som kan videreføres. I sak 2 fremmes det krav om *tilbakeføring* av barnet der dommeren legger til grunn at de biologiske foreldrene har *omsorgsevne*, da deres psykiske problemer ikke lenger er fremtredende, og sakkyndig mener de har omsorgsevne. Likevel er barnet sterkt knyttet til fosterforeldrene slik at en tilbakeføring ikke innvilges. Det samme saksforholdet ses i sak 3. Dommeren belegger i sak 2 påstanden om at det ikke er til «barnets beste» å bli adoptert i forarbeid, som sier at adopsjon er et svært inngripende tiltak, men at det er svært viktig at barn vokser opp under forhold som i minst mulig grad er preget av usikkerhet med hensyn til fremtiden. Dernest er det et gode for barn å ha kontakt med sine biologiske foreldre.

Dommeren uttaler at:

«Lagmannsretten må vurdere om det vil være bedre for C å bli adoptert, ut fra en samlet vurdering av hans behov, enn å vokse opp som fosterbarn. Terskelen skal være høy i den forstand at det må fremstå som klart bedre med adopsjon enn med videre fosterhjemsplassing. I rettspraksis fremgår det at det må foreligge «sterke grunner» for å beslutte adopsjon, jf. Rt-2001-14 side 21» (sak 2, LF-2013-144225, s. 7).

Et annet moment lagmannsretten legger til grunn er «*generelle erfaringer som tilsier at det er bedre å vokse opp som adoptert enn som fosterhjemsbarn*», men disse overskrider ikke ulempen det er for barnet å bryte alle biologiske bånd (sak 2, LF-2013-144225, s. 8).

Samværene blir i denne saken også utvidet, fordi sakkyndig mener man kan forvente økt

utholdenhet ved økt alder, og at samværene gradvis kan gi bedre kontakt med de biologiske foreldrene og videre være en ressurs for barnet. *Terskelen for adopsjon* vurderes også i sak 2 og ønsket om at *barn bør vokse opp sammen*. Dommeren i sak 3 viser tilbake til vurderinger gjort av Høyesterett i Rt. 2015 s. 110 og Rt. 2007 s. 561 der det vurderes om det foreligger sterke grunner, samt om terskelen for adopsjon er senket. Dommeren sier derimot på side 7 i LE-2014-148984 at:

«Jeg kan ikke se at de gjengitte uttalelsene gir grunnlag for at terskelen for adopsjon er senket. Uttalelsene gir ikke uttrykk for annet enn at adopsjon er et ønsket barneverntiltak som bør brukes oftere enn før dersom det er rettslig adgang til det, og det forutsettes at vedtak om adopsjon må skje innenfor rammen av gjeldende lov og EMK artikkel 8».

Flertallet i foreliggende sak argumenterer for at «barnets beste» er å *ikke* samtykke til adopsjon, fordi det i dag ikke foreligger særlig tungtveiende grunner som tilsier at det bør gis samtykke. Dette fordi barnets forhold til far og farens omsorgsevne ikke var utredet godt nok.

4.3.3 Høyesterett

I Høyesterett er det derimot ulikt utfall. I sak 1 og 2 er dommen enstemmig der samtykke til adopsjon innvilges, mens det i sak 3 er enstemmig for motsatt løsning. Dommerne vektet partenes argumenter mot hverandre og knytter de opp mot rettskildene der *foreldrenes omsorgskompetanse, tidligere Høyesterettspraksis, terskelen for adopsjon, forskning, samværsordningen, barnets mening og EMD-praksis* blir tillagt vekt.

Det er vilkåret i bokstav b om at adopsjon må være «barnets beste» som også her er det sentrale momentet. Dommerne belegger hva som generelt ligger i vilkåret i høyesterettspraksis som sier at det må foreligge *sterke grunner* for å samtykke til adopsjon mot foreldrenes vilje, samt at det må foretas en *konkret vurdering* som også bygger på *generelle erfaringer* fra blant annet barnepsykologisk eller barnepsykiatrisk forskning (sak 1, Rt. 2007 s. 561, premiss 47). De to andre dommene viser til 2007-dommen på dette punktet, noe som gjør uttalelsen særlig relevant.

Beleggende for at «sterke grunner» foreligger viser dommeren i sak 2 til, (Rt. 2015 s. 110, premiss 46), beror på at tvangsadopsjon berører de biologiske foreldrene sterkt og de

biologiske båndene er beskyttet av EMK art. 8. Foreldrenes interesser må derimot vike der avgjørende forhold på barnets hånd tilsier adopsjon, og dommeren viser til EMDs dom fra vår sak 1, der adopsjon kan begrunnes i «*an overriding requirement pertaining to the child's best interest*». Momentet om at det må foreligge sterke grunner deles i to der det må ses til både generelle og individuelle momenter. Dommeren uttaler i sak 1 (Rt. 2007 s. 561, premiss 50) at:

«Etter min mening kan det ikke trekkes noe klart skille mellom generelle erfaringer og individuelle hensyn; generelle erfaringer kan være utformet mer eller mindre nyansert, for eksempel ut fra barnets alder ved fosterhjems plasseringen og hvor lenge plasseringen har vart og vil vare. Den sakkyndige i vår sak har uttrykt som en generell erfaring at fosterhjemforhold ikke er å foretrekke når det gjelder langvarig plassering av barn som er kommet til fosterhjemmet før de har etablert tilknytning til noen biologisk forelder; her er adopsjon det beste for barnets utvikling. Etter min mening må en slik generell, men nyansert, erfaring veie tungt. Men uansett må også individuelle momenter – som kan tale mot eller for adopsjon – vurderes opp mot de generelle erfaringene».

De forhold på barnets hånd som tilsier adopsjon, må som dommeren i sak 3 fremhever «være så sterke at hensynet til å opprettholde de biologiske båndene mellom barnet og foreldrene må vike», i tillegg til at det med relativt stor sikkerhet kan sies å være til det beste for barnet å bli adoptert (sak 3, Rt. 2015 s. 1107, premiss 44).

Når det gjelder praksis fra menneskerettighetsdomstolen (EMD) viser dommeren til at det der har blitt stilt et krav om at samtykke til adopsjon mot foreldrenes vilje bare må skje i «ekstraordinære tilfeller» (Adele Johansen mot Norge (EMD-1990-17383)). Dommeren uttaler da i sak 1 at: «*Etter min mening kan det neppe utledes mer av EMDs praksis enn at adopsjon krever særlig tungtveiende grunner*». Dommeren uttaler også at Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen ikke gir noe bidrag til løsning utover norsk høyesterettspraksis, samt at avgjørelser fra EMD er lite sammenlignbare med foreliggende sak.

Dommeren vurderer i sak 2 om *terskelen for adopsjon* er senket etter 2007-dommen og uttalelser i Ot.prp.nr. 69 (2008-2009) om *ønske om økt bruk av adopsjon som barnevernstiltak*. Dommeren belegger denne påstanden med at uttalelsene ikke gir uttrykk for annet enn «*at adopsjon er et ønsket barneverntiltak som bør brukes oftere enn før dersom det er rettslig adgang til det, og det forutsettes at vedtak om adopsjon må skje innenfor rammen*

av gjeldende lov og EMK artikkel 8» (sak 2, Rt. 2015 s. 110, premiss 49), samt at vurderingene bygger på kunnskap fra forskning, og generell erfaring og kunnskap om virkningene av adopsjon.

Samværsordningen blir i Høyesterett vurdert med utgangspunkt i at *samvær* mellom biologiske foreldre og barn er ønskelig. Dommeren uttaler i sak 1 at *adopsjon bryter alle bånd mellom biologiske foreldre og barnet*, mens dette båndet kan holdes ved like gjennom besøkskontakt i de to siste sakene, og at terskelen for adopsjon dermed er senket. Denne påstanden er ikke dommeren i sak 2 enig i, der han i Rt. 2015 s. 110, premiss 57, uttaler at:

«Jeg finner det ikke treffende å si at innføringen av en hjemmel for besøkskontakt har senket den høye terskelen for adopsjon. Men besøkskontakt vil i noen saker innebære at hensynene mot adopsjon ikke har samme tyngde».

Barnets eget ønske nevnes innledningsvis i dommerens vurdering i sak 1 slik: *«Når det gjelder de rettslige utgangspunktene, er jeg ellers enig med kommunen i at det følger av barnevernloven § 6-3 og barnekonvensjonen artikkel 12 at barnets eget ønske har betydning»* (sak 1, Rt. 2007 s. 561, premiss 54). I den konkrete vurderingen belegger dommeren *barnets uttalelser* ved å si at det er «ikke enkelt for en niåring å få tak i forskjellen mellom å være adoptert og å være i fosterhjem», men til den sakkyndige har barnet uttalt at han vil at fosterforeldrene skal bestemme alt, og dette vektlegger dommeren som et uttrykk for et ønske om å bli adoptert.

4.4 Oppsummering av de viktigste funnene

Analysen viser at barneverntjenesten og foreldrene anvender mange momenter for å belegge sin påstand. Jeg velger å gå videre med de jeg mener er mest sentrale for barnevernsfeltet, de som vektlegges betraktelig, de som endres vesentlig og de som ikke får så stor plass i jussen som det de har på barnevernsfeltet.

De sentrale beleggene fra barneverntjenesten er at barna er *særlig sårbare, samværene fungerer dårlig, foreldrene innehar ikke omsorgsevne og forskningen taler for at adopsjon er det beste for barna*. Denne vurderingen går fra å være spesifikk, til i lagmannsretten gå inn i vurderingen av «tungtveiende grunner», og i Høyesterett ses det etter veiledning i praksis.

Foreldrenes viktigste belegg er at det *biologiske prinsipp står sterkt, foreldrene har omsorgsevne, samværene må økes, barnets mening må vektlegges og tvangsvedtak skal være midlertidig*. I vurderingen av «tungtveiende grunner» i lagmannsretten belegges momentet i det biologiske prinsipp heller enn barnets sårbarhet, og tilbakeføringskravet fremmes med bakgrunn i foreldrenes endringskompetanse. Kravet endres i Høyesterett til krav om økt samvær.

Hvordan dommeren vurderer sakene endrer seg også gjennom rettssystemet. I alle sakene blir det gitt adopsjon i tingretten, motsatt i lagmannsretten og i Høyesterett blir det gitt adopsjon i sak 1 og 2, og ikke i sak 3. Dommeren fremhever i tingretten at alternativet til adopsjon er varig fosterhjemsplasing, det biologiske prinsipp står sterkt, bvl. § 4-20a kan redusere virkningen av brudd i relasjonen, foreldrene mangler omsorgsevne, samvær fungerer dårlig, andre hjelpetiltak og tilbakeføring er ikke aktuelt. I lagmannsretten er de viktigste beleggene at adopsjon ikke kan gjennomføres der samvær er ønskelig, foreldrene er endret og brudd i biologiske bånd er en stor ulempe. I Høyesterett blir utfallet adopsjon i sak 1 og 2, og ikke i sak 3. Beleggene her tar mye tydeligere utgangspunkt i Høyesteretts praksis, EMKs beskyttelse av det biologiske båndet, at terskelen for adopsjon ikke er senket, at barnets mening er vanskelig å vurdere og at fordi samvær er et gode for barnet er ikke adopsjon ønskelig.

5. Diskusjon

Slik det fremgår av problemstillingen var målet med denne studien å undersøke hvilke argumenter som blir gjort gjeldende av partene og hvilke som blir førende gjennom rettssystemet, samt hvordan disse skrives frem i vurderingen av hvorvidt adopsjon skal innvilges etter bvl. § 4-20. Under denne problemstillingen ville jeg analysere frem hvilke argumenter barneverntjenesten fremmer som avgjørende for at samtykke til adopsjon bør innvilges, og hvilke foreldrene fremmer for motsatt løsning. Her ville jeg også studere hvordan argumentasjonen utvikler seg og hvilke belegg som vinner frem i retten, men også hvilke som ikke blir nevnt eller som forsvinner. Målet har ikke vært å lage en uttømmende liste, men å belyse hvordan barnevernets faglige vurdering og rettens juridiske vurdering av beleggene i «barnets beste»-vilkåret i bvl. § 4-20 utvikler begrepet og bestemmelsen til det vi

kjenner i dag. Denne vurderingen settes i sammenheng med forskning og teori på feltet og hvordan Menneskerettsdomstolen mener fosterhjemsadopsjon skal brukes.

Da det er mange momenter som trekkes frem i sakene, har jeg valgt å ta utgangspunkt i de mest sentrale barnevernfaglige momentene, de som endres mest, og de som får minst betydning på tross av sentral plass i barnevernfaget; barnets sårbarhet og foreldrenes omsorgsevne/-svikt, barnets mening, forhold til biologisk familie og samværsretten.

5.1 Foreldrenes omsorgssvikt blir en del av barnets sårbarhet

Analysen viser at et av de sentrale beleggene for å vurdere «barnets beste», er vurderingen av barnets sårbarhet, der det i foreliggende saker også trekkes inn foreldrenes omsorgssvikt.

Vurderingen av barnets sårbarhet fordrer spesifikke momenter hos det individuelle barnet, noe Bendiksen (2008, s. 339) viser til at må foreligge ved siden av generelle vurderinger, for å vurdere «barnets beste». Den generelle kunnskapen om barns utvikling, hvordan barn påvirkes av ulike forhold og hvordan sårbare barn kan hjelpes, vil vise hvordan barn *flest* blir påvirket, men bidrar også til å si noe om fremtiden for det spesifikke barnet (Bendiksen 2008, s. 341). På grunn av alle de individuelle forholdene som foreligger i vurderingen av om barnet er sårbart, er det umulig å gi en fullstendig oversikt over momenter som kan være relevant i adopsjonssaken. I foreliggende saker vises det til blant annet rus, psykiske problemer og omsorgssvikt, mens det i andre saker kan være andre spesifikke forhold på barnets hånd. Hvor spesifikk beskrivelsene av barnets sårbarhet er, varierer også i foreliggende saker. Norge har blitt kritisert flere ganger i EMD fordi barnets sårbarhet ikke beskrives godt nok. I sak 2 vises det kun overordnet til at barnet er sårbart, mens det i sak 3 fremkommer en beskrivelse fra sakkyndig som sier at barnet er et *spesielt sensitivt barn*.

Barneverntjenesten belegger i tingretten hvorfor de mener at barnet er sårbart, i sak 1 spesifikt, ved at barnet blant annet er *født prematurt* og har opplevd *omsorgssvikt*. Som vist til av Killén (2015, s. 129) er dette en stor risikofaktor der foreldrene også sliter med rusproblemer, fordi barnet kan oppleves som vanskelig. Dette vet vi moren sliter med i saken da hun går på metadonbehandling. Kvello (2015, s. 347) påpeker at det er omtrent dobbelt så stor risiko for at rusmiddelmissbrukende foreldre utsetter barna for mishandling, som det er for foreldre generelt. Dette er i tråd med Christiansen, Iversen og Kojan (2016, s. 116) som mener

det er tydelige sammenhenger mellom omsorgssvikt og rusmiddelmissbruk og/eller psykiske vansker over tid. I tillegg starter saksfremstillingen i tingretten med omsorgsovertakelsen og en beskrivelse av mors oppvekst og barndom der hennes egenopplevde omsorgssvikt brukes som forklaring på hennes *manglende omsorgsevne* i dag. Kvello (2015, s. 363) viser til at mange foreldre som praktiserer bruk av fysisk avstraffelse av barna, har i egen oppvekst vært utsatt for omsorgssvikt. Young et al. (2013, s. 39) mener i slike forhold at mors oppvekst blir sentral i vurderingen av mors omsorgskompetanse, som en brikke som kompliserer troen på at hjelpetiltak skal nå frem og være til det beste for barnet. Barnets situasjon som nyfødt med særlig behov er hovedargumentet, men det er mors liv som er bakgrunnen for vedtaket. Studien til Christiansen og Anderssen (2011, s. 211) viser samme tendens der de fant at barnevernets beslutninger om å plassere barn utenfor hjemmet, retter større oppmerksomhet mot foreldrene enn mot barna. De fant videre at det først og fremst ikke er foreldrenes overgrep som dominerer, men unnlatenhet og fravær av støttende kontakt og ivaretagelse av barna.

Barneverntjenesten bruker barnets sårbarhet som belegg gjennom hele rettssystemet der det vises til *omsorgssvikt, relasjonsbrudd og fysiske faktorer*. Risikofaktorene legges sammen for å påvise barnets sårbarhet. Foreldrene velger å ikke svare på denne anførselen, men snur argumentasjonen til å handle om deres *endringkompetanse*, der de sier at forholdene ikke lenger er slik de var da barnet ble tatt fra dem. Barneverntjenesten anerkjenner endringen som foreldrene har gjort i form av avrusning eller psykisk hjelp, men på tross av dette innehar de fortsatt ikke omsorgsevne. Mor blir beskrevet som varig ute av stand til å gi barnet forsvarlig omsorg i sak 1, fordi hun sliter psykisk etter mange år i rus. I sak 3 vurderes mor som varig ute av stand til å gi barnet forsvarlig omsorg, mens far fremstår ikke som en reell omsorgsperson.

Young et al. (2013) så i sin studie at det fokuseres mer på mors rusmisbruk og psykiske helse, og henne som omsorgsperson, heller enn barnets sårbarhet. Det fører til at det er barnets situasjon som er utgangspunktet for opprettelsen av saken, men mors situasjon forklarer hvorfor barnet er sårbart. Dommeren vurderer at *omsorgen er mangelfull* i tingretten i alle sakene. I lagmannsretten vurderes det til at *foreldrene har omsorgsevne*, fordi de har fått hjelp med de psykiske vanskene og rusproblemene i sak 1 og 2, mens det i sak 3 uttales at *farens*

omsorgsevne ikke var utredet godt nok. Argumentet her var at barnet ikke hadde noe å tape på at adopsjonsspørsmålet ble utsatt, noe som er et klart brudd i relasjon til argumentene om tilknytning, kontinuitet og stabilitet for barnet, samt tidsdimensjonen til et barn (Helland og Skivenes, 2019, s. 89). I sak 1 vurderte Høyesterett at det til tross for morens positive utvikling gjennom behandlinger ville være mange år frem i tid før hun kunne gi barnet forsvarlig omsorg, og derfor ble ansett som varig ute av stand til å gi barnet forsvarlig omsorg. *Tilknytning, barnets behov og sårbarhet* ble altså avgjørende i de to første sakene for at det ender med adopsjon, mens det i sak 3 er avgjørende *at barnet har samvær og kontakt med biologisk far* og derfor ikke innvilges adopsjon. Dette viser at domstolen vektlegger momentene ulikt, også i de to siste sakene som kom til Høyesterett med bare noen måneders mellomrom. Helland og Skivenes sin studie (2019, s. 59) viser at uttalelser fra fylkesnemndsmedlemmer tyder på at det er en usikkerhet om hvilke signaler Høyesterett gir når to så vidt forskjellige vurderinger av avgjørelsene om adopsjon treffes.

5.2 Barnets mening og medvirkning

Som nevnt innledningsvis er barnets medvirkning et viktig prinsipp i barnevernet. Analysen viser derimot at prinsippet får svært liten eller ingen plass i rettssystemet. Moren anfører i sak 1 i tingretten at «*i den grad det er forsvarlig*» å bygge på barnets uttalelse, bør det tolkes som at han har det bra i fosterhjemmet. Verken barneverntjenesten eller retten svarer på dette. Momentet argumenteres derimot klarere for i lagmannsretten, der moren viser til hva barnet har sagt til den sakkyndige. Barneverntjenesten svarer heller ikke her. I Høyesterett snur moren belegget da hun sier at det barnet har sagt, *ikke kan tolkes som et ønske* om å bli adoptert. Hvorfor hun gjør det er usikkert, men det kan ha sammenheng med at samværene etter lagmannsrettdommen har vært ustabile og at hun derfor er redd for å miste barnet i adopsjon. Barneverntjenesten svarer at barnet vil tilhøre fosterforeldrene.

At det i Høyesterett ikke blir nevnt hva gutten helt konkret ønsket i sak 1, er interessant da gutten på dette tidspunktet var 9 år gammel. Dommeren mener derimot at det *ikke er enkelt for en niåring* å vite forskjellen på å forbli fosterbarn eller adopteres. På den annen side nevnes det at gutten hadde sagt til den sakkyndige at han ville at fosterforeldrene skulle bestemme alt, også når han skulle se foreldrene og halvbroren. Dette ble av dommeren tolket som et *ønske om å bli adoptert*. Derimot diskuteres ikke dette opp mot lagmannsrettens

vurdering der gutten hadde gitt uttrykk for et ønske om fortsatt kontakt med mor og bror, og det diskuteres ikke om gutten har blitt informert om at adopsjon kan medføre at han ikke får treffe moren og broren i det hele tatt. Dette momentet fremstår kun som et krav om barnets rett til å uttale seg, men det tillegges ikke betydelig vekt.

I de to andre sakene vurderes ikke barnets mening, annet enn at det i sak 2 fremmes som moment fra foreldrene at *barnet bør bli gitt mulighet til å uttale seg*. Barneverntjenestens tilsvar til dette var at nye rettsprosesser ikke ville være gunstig for barnet etter hvert som det ble eldre og skulle høres. Dommeren uttalte at barnet ikke har noe ønske som det skal tas hensyn til. Strandbu og Vis (2016, s. 148) påpeker at barnevernsarbeidere skal *garantere* at barnet blir hørt, og dersom barnet ikke får uttale seg om tiltak som blir iverksatt, blir dette i prinsippet ansett som en *saksbehandlingsfeil*. Siden barna i de to siste sakene enda ikke hadde fylt 7 år da saken ble behandlet i Høyesterett, men var rett under, burde det vært foretatt en vurdering av om de var «i stand til å danne seg egne synspunkter», eller om det hadde blitt oppnevnt talsperson. Helland og Skivenes (2019, s. 39) fant i sin studie at barnas rett til talsperson i fylkesnemnda ble ivaretatt for barn over 7 år, men i langt mindre grad for de yngre barna. De konkluderte med at jo yngre barna er, desto mindre høres de. Strandbu og Vis (2016, s. 158) mener at alle barn på fem år, og også yngre, er i stand til å danne seg sine egne synspunkter. Gording Stang og Baugerud (2018, s. 100) fremhever at det i vurderingen av barnets mening, også bør inngå øvrige uttrykk enn de verbale uttrykksformene i form av kroppslige og følelsesmessige reaksjoner ved for eksempel samvær. Yngre barn har ikke en tiårings ordforråd, men de kroppslige reaksjonene kan fortelle mye om barnets mening.

Dette viser at barnets mening kun i noen saker kommer frem, samt at momentet tillegges svært liten vekt i vurderingen av hva som er «barnets beste». Funnene i denne studien er i samsvar med Helland og Skivenes (2019, s. 59) som i sin studie fant at barnets mening eksplisitt ble nevnt og vurdert av fylkesnemnda i en tredjedel av sakene, noe de mente er kritikkverdig fordi vi har svært lite kunnskap og informasjon om barns meninger og ønsker i adopsjonssaker. Læret og Skivenes (2016, s. 40) mener at praksisen med barnets deltakelse kan bedres ved at beslutningstakerne må begrunne barnas manglende tilstedeværelse i sakene. Helland og Skivenes (2019, s. 64) fant at det i sakene der barnet ikke høres, ble begrunnet fra nemnda at det ikke var nødvendig med barnets uttalelser, fordi barnet oppfattes for ungt, samt

at nemnda hadde tilstrekkelig informasjon uten barnets uttalelse. Der de ble hørt var barna klare på at de ønsket å høre til og være medlem av fosterfamilien.

5.3 Det biologiske prinsipp, tilbakeføring og samværsrett

Dersom adopsjonen gjennomføres, innebærer det et absolutt og varig brudd i de rettslige båndene mellom barnet og foreldrene. Dessuten forhindrer adopsjon også at barnet og foreldrene gis rettslig beskyttelse for opprettholdelse av de faktiske båndene mellom seg (Bendiksen, 2008, s. 315). Foreldrene anfører i tingretten i sak 1 at det må være rimelig sikkert at det vil være det beste for barnet at det etableres en åpning for å kutte alle bånd og kontakt med moren. Dette gjelder også etter innføringen av besøkskontakt, fordi fosterforeldrene kan nekte denne kontakten. Analysen viser at innføringen av besøkskontakt i loven ikke har endret vurderingene i adopsjonssakene, da de samme vurderingene tas inn både før og etter besøkskontakten kom inn i loven. Høyesterett uttalte i Rt. 2015 s. 110, premiss 57, at den høye terskelen ikke er senket, men at *hensynene mot adopsjon ikke har samme tyngde*. Derimot kan det se ut som retten uttrykker strengere krav og høyere terskel for bruk av adopsjon enn studien til Helland et al. (2020) viste at politikere og befolkningen gjorde. Helland et al. (2020) mener dette kan skyldes at nettopp domstolen ser mer alvorlig på en juridisk forbindelse enn vanlige folk, og at den derfor ikke bør brytes.

De biologiske foreldrenes problemer med *rus, omsorgssvikt og/eller psykisk sykdom* er belegg i alle sakene for hvorfor barna i utgangspunktet ble tatt ut av hjemmet, hvorfor samværet er så begrenset og nå hvorfor adopsjonssak fremmes. Momenter som derimot anføres og vektlegges i svært liten grad er *forholdet til biologiske søsken og etnisitet*.

5.3.1 Forholdet til adoptivsøsken/fostersøsken vektlegges fremfor biologiske søsken

I alle foreliggende saker er det biologiske søsken involvert, enten som mor og far har felles eller som en av de har fra tidligere forhold. Et hovedtrekk i analysen er at forholdet til adoptivsøsken/fostersøsken vektlegges fremfor biologiske søsken. I sak 1 trekker moren i tingretten frem at hun vil at barnet skal vokse opp sammen med broren hos hennes far og samboer, siden det ikke er noen andre barn i fosterfamilien. Dette blir verken svart på av barneverntjenesten eller vurdert av retten. Verken i lagmannsretten eller Høyesterett tas dette inn som argument. I sak 2 har barnet to halvsøsken på farssiden og fosterforeldrene har et barn sammen, samt et fosterbarn på ett år. Det blir ikke vurdert kontakt med halvsøsknene,

men derimot vises det til at dersom adopsjon innvilges, vil alle barna hos fosterforeldrene få den samme rettsstillingen, fordi det også pågår en adopsjonssak med det andre fosterbarnet.

Studien til Helland og Skivenes (2019, s. 195) viser at det er en snever forståelse av biologisk familie som kommer til uttrykk i adopsjonssakene der det fokuseres på foreldrene, og det sjelden blir snakk om søskenkontakt. Jessen og Backe-Hansen (2017, s. 8) fremhever blant annet at det er barnets foreldre som har rett til samvær i løpet av omsorgsplasseringer, fordi retten følger foreldreansvaret. Retten fremhever i foreliggende saker det generelle momentet til fordel for adopsjon, der barnet vil likestilles med andre adoptivbarn eller fosterforeldrenes egne barn dersom det adopteres, mens det på den andre siden vil bryte alle rettslige bånd med de biologiske søsknene dersom besøkskontakt ikke innvilges. De samme tendensene viste Helland og Skivenes (2019, s. 78) studie der kontakt med biologiske søsken er mindre fremtredende. De fant at barneverntjenesten ikke nevner biologiske søsken i 31 av 34 saker, men at fostersøsken trekkes frem som viktige for barna. Forskning har derimot vist at søsken er viktige for barna som flyttes i fosterhjem, noe som indikerer at det er gunstig for søsken at de plasseres sammen (Richardson og Yates, 2014). På den annen side mener Bunkholdt (2017, s. 113) at forskningen om søsken skal flytte i samme fosterhjem per i dag ikke gir tydelige føringer, fordi noen anbefaler at søsken holder sammen, andre peker på vanskeligheter. Mors ønske om at barnet skal flytte sammen med bestefaren og broren vektlegges ikke i sak 1 av retten. Det at barnet skal bli likestilt med andre fosterbarn i familien er derimot et moment som vektlegges. At fostersøsken får en så sterk posisjon i vurderingen kan begrunnes med at det i adopsjonssaker skjer en rettslig likestilling mellom barnet og fosterforeldrenes egenfødte barn (Gording Stang, 1995, s. 38). Derimot viser Bunkholdt (2017, s. 84-85) til at det er en risiko for sammenbrudd i plasseringen dersom fosterforeldrene har egne barn på samme alder som fosterbarnet, særlig der de egne barna er små og sterkt omsorgskrevende, noe som er tilfelle i foreliggende sak der dette ble vurdert.

5.3.2 Etnisitet fremmes, men barneverntjenesten svarer ikke

Den etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunnen til barnet kan også være et relevant moment i vurderingen av om adopsjon er til «barnets beste». Analysen viser derimot at momentet tillegges liten vekt. I sak 2 er barnets mor fra Filippinene. Foreldrene fremmer det *biologiske prinsipp* som argument i tingretten mot å samtykke til adopsjon. I lagmannsretten

bruker de *etnisitet* som grunnlag for å nekte adopsjon, der de mener at barnet etter hvert har behov for å vite hvor det kommer fra. I Høyesterett mener foreldrene at barnets etniske bakgrunn er et sterkt argument for å ikke innvilge adopsjon. Barneverntjenesten svarer ikke på denne anførselen i noen av instansene. Retten vurderte i tingretten at barnet har særlig behov for kontakt på grunn av sin etnisitet, det samme i lagmannsretten, mens det i Høyesterett ble vurdert at denne kontakten kunne opprettholdes ved besøkskontakt. Dette er i tråd med Bunkholdt (2017, s. 224) som viser til at dersom det er tatt en beslutning om at barnet skal vokse opp i fosterhjemmet, har barnet først og fremst behov for informasjon om sitt opphav.

Sandberg (2018, s. 266) påpeker at tiltak som avskjærer mor fra retten til familieliv med barnet og som ikke samsvarer med gjenforeningsmålet, bare kan anvendes i ekstraordinære situasjoner der «barnets beste» er det dominerende hensynet. Norge ble dømt for brudd på EMK art. 8 i Jansen vs. Norway 6.9.2018, klagenummer 2822/16 for å ha avskåret samvær mellom barn under omsorg og mor, der det var fare for at barnet skulle miste sin tilknytning til rom-kulturen. Bakgrunnen for nektelse av samvær var kidnappingsfare fordi morfaren hadde fulgt etter beredskapsmoren etter samvær, samt at barnet var sårbart da det viste tegn på omsorgssvikt, hadde tilknytningsproblemer og det forelå sterke og spesielle grunner til å nekte samvær. EMD uttalte at statene har bred skjønnsmargin ved omsorgsovertakelser, men at den er snever for strengere begrensninger, slik som adopsjon eller samværsbegrensninger. Hele tiden er det «barnets beste» som skal veie tyngst, men barnets bånd til familien må opprettholdes med mindre familien har vist seg særlig uegnet. Dette viser at det for EMD er vesentlig at de biologiske båndene opprettholdes, samt den etniske og kulturelle tilknytningen.

Saken har også mange likhetstrekk med dommen fra Rt. 1994 s. 805 som omhandlet et barn hvis mor var fra Peru og hadde psykiske vanskeligheter. Høyesterett vurderte de etniske forholdene grundig, men konkluderte i samsvar med sakkyndig at hensynet til barnets behov for stabilitet, trygghet og tilknytning måtte tillegges tyngre vekt enn hensynet til barnets biologiske slekt og verdien av etnisk tilknytning. Risikoen ved å flytte barnet tilbake ble vurdert som for stor. De samme tendensene fremhever Bendiksen (2008, s. 382) der studier viser at kvaliteten på omsorgen adoptivforeldre gir, er en mer avgjørende faktor for hvordan barna klarer seg i fremtiden enn den etniske tilhørigheten. Det er vesentlig at der samspillet

med omsorgsgivere kommer i konflikt med barnets rett til forsvarlig omsorg, beskyttelse og utviklingsstøtte, må hensynet til kultur, religion og annen bakgrunn vike (NOU 2016:16, s. 36). Bunkholdt (2017, s. 123) mener da det er en forutsetning at barnevernet er kulturkompetent og gjenkjenner utviklingsstøtte uavhengig av variasjonene i de kulturelle uttrykkene for det.

5.3.3 Forskning taler for adopsjon

Et vesentlig moment som går igjen gjennom hele domsrekken, er forskningen om adopsjon, vist til gjennom forarbeidene. I Ot.prp.nr. 44 (1991-1992) s. 52-53 uttales det at forskning viser at adopsjon øker tryggheten for barnet da det er en varig situasjon, samt at faren for nye flyttinger opphører. Denne forskningen vises i våre saker og det vises til samme tendens gjennom hele rettssystemet. Barneverntjenesten belegger for eksempel i tingretten i sak 3, «barnets beste» i forskningsresultater som viser at fosterhjemsforhold ikke er å foretrekke når det gjelder langvarig plassering av barn som er plassert tidlig og som ikke har etablert en tilknytning til biologiske foreldre. Adopsjon vil da være det beste for barnets utvikling, og dessuten styrke tilknytningen mellom barnet og adoptivforeldrene. Helland og Skivenes (2019) viste i sin studie til at både norske og internasjonale studier viser det går bedre med barna som adopteres enn de som forblir fosterhjemsplassert. Dette gjelder både problembelastninger senere i livet, utdanningsnivå, arbeidsliv, helse, sosiale vanskeligheter og generell trygghet. Helland og Skivenes (2019, s. 193) påpeker at vi i dag har kunnskap om adopsjon som barnevernstiltak vurdert i forhold til fosterhjemsplassing og andre plasseringsalternativer. Den viser tydelig at adopsjon fører til bedre levevilkår for barnevernsbarn, samt at barnas ønsker og behov peker i samme retning. Dommeren legger for eksempel til grunn at den «generelle erfaringen» tilsier at det er bedre å vokse opp som adoptert enn som fosterhjemsbarn, men forskningen må allikevel vurderes mot ulempen med brutte biologiske bånd. Dommeren påpeker i Høyesterett i sak 1 at det må foretas en konkret vurdering som bygger på generelle erfaringer blant annet *fra barnepsykologisk eller barnepsykiatrisk forskning*. Barnet i saken trengte trygghet, og denne tryggheten viser forskning at barnet lettere kan få gjennom adopsjon. De to andre Høyesterettsdommene viser tilbake på denne uttalelsen.

5.3.4 Fra tilbakeføring til økt samvær for å opprettholde kontakt

Et argument som endrer seg drastisk, er kravet om *tilbakeføring*. Studien viser at argumentet er lite brukt som argument mot adopsjon fordi det bare fremmes i en av sakene, i tillegg forsvinner kravet gjennom rettssystemet, og endres til et krav om økt *samvær*. Jessen og Backe-Hansen (2017, s.101) mener at det kan konkluderes med at antall barn som blir tilbakeført er svært lavt sett i forhold til det totale antallet som skrives ut av omsorgstiltak. Bunkholdt (2017, s. 217) viser til studier som peker på at det er hvor mange og belastende problemer foreldrene har, som er av betydning for tilbakeføring, og ikke om barn og foreldre har samvær. Krav om tilbakeføring fremmes i sak 2 i tingretten og lagmannsretten, der foreldrene mener at de nå kan gi barnet *forsvarlig omsorg*, samt at foreldrene har et bedre forhold. Tingretten fant derimot at tilbakeføring ikke kunne skje, fordi barnet var for sterkt tilknyttet fosterforeldrene og at foreldrene har *manglende omsorgsevne* på grunn av psykiske problemer. Jessen og Backe-Hansen (2017, s. 9) fremhever at barneverntjenesten etter loven krever å tilby foreldrene hjelp etter en omsorgsovertakelse, men at forskning viser at de alt for sjelden får hjelp med de problemene som i utgangspunktet var grunnen for omsorgsovertakelsen. Foreldrene argumenterer i lagmannsretten for at deres psykiske problemer ikke lenger er et problem. Lagmannsretten konkluderte med at foreldrene *har omsorgsevne* på bakgrunn av sakkyndiges uttalelser, da foreldrene nå hadde fått hjelp med deres psykiske problemer, men at barnet er så sterkt tilknyttet fosterforeldrene at en tilbakeføring ville føre til belastning for barnet.

Retten valgte med det å belegge argumentet om at barnet ikke burde tilbakeføres i det mildeste inngreps prinsipp. Dette prinsippet anser Bunkholdt (2017) at kan vurderes på to måter når tilbakeføringens alvorlighetsgrad diskuteres. Den første er den tradisjonelle måten der det mildeste inngreps prinsipp taler for tilbakeføring av barnet, med bakgrunn i minst mulig inngrep i barnets og foreldrenes rett til å være sammen. Den andre måten er at det mildeste inngreps prinsipp tilsier at barnet ikke skal tilbakeføres, fordi det vil innebære det minste mulige inngrep i barnets faktiske situasjon. Retten valgte her den andre grunnen. Gording Stang og Baugerud (2018, s. 18) påpeker at kontakt og samvær tjener ulike formål, avhengig av årsaken til flyttingen og flyttingens varighet. Det sentrale er at det for små barn er viktig å ha hyppig kontakt for å opprettholde relasjon og tilknytning til omsorgspersonene. Studier indikerer også at det er større sjans for tilbakeføring dersom det er regelmessig samvær, men dette kan også ha negativ effekt på barns utvikling (Gording Stang og

Baugerud, 2018, s. 19-20). Særlig der samværene ikke fungerer. Dersom samvær i slike tilfeller gjennomføres, kan det bidra til å øke eller forlenge barnets problemer (Jessen og Backe-Hansen, 2017, s. 54).

Kravet om tilbakeføring trekkes i Høyesterett, men foreldrene ber isteden om *økt samvær*. Sandberg (2003, s. 163) fremhever at fosterhjems plasseringens varighet har betydning for samværet som fastsettes. Dette samsvarer med Ot.prp.nr. 44 ((1991-1992) s. 51) der det uttales at varigheten av og målsettingen med plasseringen er to av momentene som har betydning når samværsrettens omfang fastsettes. Bunkholdt (2017, s. 237) påpeker at foreldrene nesten uten unntak synes de har for lite samvær og ønsker mer. Barneverntjenesten begrunner det lave samværet i barnets negative reaksjon på samvær der det gjennomføres, og foreldrenes mislighold der samvær ikke gjennomføres. Retten la til grunn den sakkyndiges vurdering i tingretten der det blant annet trekkes frem at samvær er *skadelig for barnet* i sak 3. Bunkholdt (2017, s. 219) mener forskningen tilsier at det per i dag ikke er grunn til å presse gjennom kontaktordringer når sunn fornuft eller erfaring taler mot. Lagmannsretten så derimot til *det biologiske prinsipp og foreldrenes endringskompetanse* i sak 1 da de vurderte at samvær var et gode for barnet, mens de i sak 2 også utvider samværene fordi de anser *samvær som en ressurs for barnet* og vektlegger at *kontakt* er viktig. I sak 1 kritiserer dommeren lagmannsretten for å henvise til forarbeider uten rettskildemessig verdi som mener at adopsjon bryter alle rettslige krav til samvær. Dommeren uttaler at gjeldende rett tilsier at adopsjon ikke er utelukket fordi samvær er ønskelig. Moren i saken har ikke vært i stand til å gjennomføre samvær og faren har ikke ønsket samvær fordi hans situasjon har vært preget av narkotika og kriminalitet. I sak 3 blir samvær mellom far og barnet vurdert som positive, og retten finner at det derfor ikke kan innvilges adopsjon i saken fordi fortsatt kontakt er ønskelig.

Haugli og Havik (2010) mener det må foretas individuelle vurderinger av barnas behov for trygghet, omsorg og positive utvikling før vedtak om kontakt besluttet. I NOU 2012:5 (s. 47) ble barnevernpanelets mest kontroversielle forslag fremmet: «Små barn som har vært under omsorg i to år skal som hovedregel bli boende i fosterhjemmet. De foresattes adgang til å anke i Fylkesnemnda innsnevres». Barnevernpanelet ønsket også en økning av adopsjon av fosterbarn, og at fosterforeldrene kunne få økonomisk godtgjøring for å spare den kommunale

tjenesten for saksbehandlingstid ved at antallet tilbakeføringssaker ble redusert og forutsigbarhet for barna ble økt. Ekspertutvalget var noe mer nyansert, men anbefalte at adopsjon bør tas stilling til kort tid etter plassering. EMD har derimot kritisert Norge i flere dommer for å ikke gi tilstrekkelig samvær mellom de biologiske foreldrene og barnet. I Johansen vs. Norway 7.8.1996 vurderte EMD fratakelse av foreldreansvar sammen med samværsrestriksjonene og målet om adopsjon, der de fant at målet om gjenforening ikke forelå. Imidlertid viser Bunkholdt (2017, s. 290-291) til studier som belyser at de barna som tilbakeføres, har økt risiko for å måtte flytte på nytt fordi tilbakeføringen var mislykket. Dette gjør mål om gjenforening og tilbakeføring i *alle* saker kritikkverdig.

5.3.5 Begrenset samvær fører til tilknytningsbrudd

Analysen viser at i tillegg til at samvær kreves istedenfor tilbakeføring, fremmer også foreldrene kravet om økt samvær fordi de er redde det begrensede samværet fører til tilknytningsbrudd. I sak 1 svarer barneverntjenesten på foreldrenes anførsel om at adopsjon bryter det biologiske prinsipp, ved å stadfeste at adopsjon i foreliggende sak ikke innebærer noe tilknytningsbrudd, *fordi det ikke var noen tilknytning å ta vare på*. Barnet har bodd lenge i fosterhjemmet og anser fosterforeldre som sine foreldre. Ofstad og Skar (2015) mener tilknytningsforholdet står sentralt i adopsjonsspørsmålet. En trygg tilknytning er sentralt for barnets utvikling. Bunkholdt (2017, s. 223) påpeker derimot at også vel planlagte brudd og tidlig flytting kan føre til at barnet blir sårbart for nye brudd, eller at barnet lett blir skremt ved utsikten til ny atskillelse. Videre viser studien til Helland og Skivenes (2019, s. 109) at størstedelen av barnevernsarbeiderne valgte å begrunne anbefaling av adopsjon for en gutt i en vignettundersøkelse da de anså at fosterforeldrene var hans psykologiske foreldre, fordi det var de som hadde gitt han omsorg og kjærighet. Dette settes også i sammenheng med plasseringens lengde, der samværet ofte er mer begrenset desto lengre plasseringen er antatt å vare. Jessen og Backe-Hansen (2017, s. 61) peker på at over halvparten av samværene i omsorgsplanen i deres studie, inneholdt vedtak om enten *begrenset eller svært begrenset* samvær etter omsorgsovertakelsen.

Barneverntjenesten uttaler i sak 2 i tingretten at det begrensede samværet skyldes at barnet har vært i fosterhjem praktisk talt hele livet, samt at samværene ikke er et gode for han. Gording Stang og Baugerud (2018, s. 37) viser at det er inkonsistente funn på området der en rekke

studier viser at fosterbarn som har kontakt med foreldrene sine opplever mer stress, mindre trivsel og større lojalitetskonflikter. Dette kan tyde på at begrenset samvær burde vurderes, men det kan få konsekvenser for barnets kulturelle identitet der det har annen kulturell bakgrunn. Behovet for beskyttelse og en trygg og god omsorgssituasjon veier allikevel tyngre (Gording Stang og Baugerud., 2018, s. 100). Samværsrestriksjoner anføres også i sak 3, der det i tillegg fremmes påstand om å ikke vedta besøkskontakt fordi barnet får store påkjenninger ved samvær. Bunkholdt (2017, s. 209) mener det er uhensiktsmessig at fosterforeldrene bare unntaksvis kan påvirke samværsordningen, fordi det er de som ser barnet både før og etter samvær, og som kan si noe om hvorvidt samværet er til barnets beste.

Gording Stang og Baugerud (2018, s. 65) viser til at det foreligger en sterk presumpsjon for at samværet bør begrenses, være med tilsyn eller at det ikke bør være samvær dersom barnets liv, helse og utvikling utsettes for skade eller fare ved samvær, som følge av at barnet tidligere har vært utsatt for omsorgssvikt. I lagmannsretten belegger dommeren påstanden ved at adopsjon ikke kan brukes der kontakt er ønskelig, noe Høyesterettsdommeren er enig i. I Stortingsmelding nr. 40 (2001-2002) ble det uttalt at samtykke til adopsjon ikke burde gis i tilfeller der det var ønskelig med samvær mellom barnet og de biologiske foreldrene. Høyesterett uttalte på den annen side i sak 1 at verken lovens ordlyd eller Høyesteretts praksis talte for at adopsjon var utelukket når samvær med biologiske foreldre var ønskelig. Partene var enige om at fortsatt samvær var ønskelig, men det diskuteres ut fra at de biologiske foreldrene ved en adopsjon ville miste den juridiske retten til samvær, og ikke ut i fra et hensyn til «barnets beste» eller ut fra barnets syn. Kontakten mellom moren og barnet ble ikke vurdert, ikke hvor mye samvær det hadde vært eller hvordan de gjennomførte samværene hadde fungert eller hva barnet mente om samværene. Det ble bare kort slått fast at samvær var ønskelig og at barnet ikke hadde noen tilknytning i snever forstand til sine biologiske foreldre.

Bendiksen (2012, s. 248-249) er kritisk til at verken Høyesterett eller EMD oppstiller problemstilling knyttet til *barnets* rettslige beskyttelse for fortsatt kontakt, noe som vil være i tråd med synet på barn som selvstendige individer med egne rettigheter. Sak 1 kom opp i EMD, i Aune v. Norway klagenummer 52502/07, dom av 28.oktober 2010, der den mest sentrale drøftelsen var spørsmålet om samvær. Retten viste til at barnet hadde bodd nesten hele livet i fosterhjem, nå i en alder av 12 år, og at samværene etter Høyesterettsdommen

hadde vært jevnlige. «Barnets beste» skulle allikevel gå foran morens rettslige beskyttelse av kontakt. Norge ble derfor ikke dømt for brudd på EMK art. 8. Samværene i denne saken var noe helt annet enn i Johansen-saken der moren ble fratatt datteren seks dager etter fødsel og ikke fikk samvær med barnet. Den varige omsorgsovertakelsen, i tillegg til fratakelse av foreldreansvar ble bestemt da jenta var ett halvt år. Norge ble da dømt i EMD da saken kom opp seks år etter.

Bergs (2010, s. 58) studie viste at de plasserte barna med problembelastet tilknytning til sine foreldre fra tiden de bodde hjemme, hadde en enda mer omfattende problembelastning dersom det også hadde vært samvær. Dette fordi det vanskelige samspillet da holdes ved like.

Barneverntjenesten i sak 2 anførte i tingretten at foreldrene til stadighet tok med seg mange folk på samvær, tross barneverntjenestens gjentatte formaninger om å komme alene. Dette gjorde barnet usikkert, og foreldrene ble ansett å ha manglende evne til å sette barnets interesser i sentrum. Gording Stang og Baugerud (2018, s. 23) viser til at nyere kunnskap om traumebevisst omsorg har vist viktigheten av å skape oversiktighet og forutsigbarhet for barna, og dermed viser viktigheten av gode samværsordninger der barn for eksempel har vært gjennom omsorgssvikt. Samvær og kontakt som er dårlig fungerende kan i disse tilfellene forsterke barnas utrygghet og påvirke barnets utvikling negativt. Dette taler for begrenset samvær. Haugland (2012, s. 106) mener at det ikke er uvanlig at barnevernet baner vei for adopsjon der det lages strategier for bevisst å svekke tilknytningen til biologisk familie, uten at tilknytningskvaliteten blir seriøst vurdert. Derimot kan det etter en betydelig tid være slik at hensynet til barnets reelle familiesituasjon i fosterfamilien veier så tung at de biologiske foreldrenes interesser må settes til side.

Hvor høy samværsfrekvensen skal være, er det ikke gitt en generell norm på, selv om 4-6 samvær i året ses som det «gyldige». I alle foreliggende saker blir det gitt lignende samvær. Frekvensen er ikke basert på empiriske studier, men har derimot utviklet seg gjennom praksis uten forskningskunnskap (Gording Stang og Baugerud, 2018, s. 107). Haugli og Havik (2010, s. 59) mener at det kan se ut som det skjer en utvikling mot et lignende standardisert samværsomfang, uten at dette begrunnes i barnets alder, barnets behov og de konkrete forholdene. Dette kritiserer de da det strider imot individuelle vurderinger. Jessen og Backe-Hansen (2017, s. 61) påpeker at det ikke foreligger noen sentrale retningslinjer for regulering

av samvær, men at det kan se ut som det innad i barneverntjenesten eksisterer en felles norm for hva som er minimum, ofte to til fire ganger i året. Om et slikt standardisert samværsomfang bør etterstrebes er usikkert.

Det er videre problematisk å begrense foreldrenes rettigheter der de blir fratatt barna og nektet samvær. Samværets omfang i våre saker er svært begrenset og ivaretar i realiteten ikke noen tilknytning mellom barnet og biologiske foreldre. Særlig Haugland (2012, s. 105) problematiserer at foreldrenes demokratiske borgerrettigheter settes til side for å «redde barna fra foreldrene», og samtidig nærmest se bort fra at barnevernsmyndigheter kan gjøre feil. Særlig fordi det har forekommet rettssaker mot fosterforeldre som har begått overgrep mot fosterbarna og ny kunnskap og forskning viser offentlig omsorgssvikt og mishandling, samtidig som det slås fast at kompetansen i barnevernet er for lavt. Piecot (2016, s. 260) mener at hennes funn reiser spørsmål om det norske barnevernet også gir nok ressurser og prioriterer sosialt arbeid med de biologiske foreldrene for å gjenopprette familiebåndene. Spørsmålet her kan også stilles om det offentlige gjør nok for at foreldrenes omsorgsevne og deres kontakt med barna kan opprettholdes ved bruk av sosial støtte, økonomisk støtte, behandling av rusavhengighet og psykisk helsevern. I foreliggende saker er tiltak som veiledning på senter for mor og barn og anmodninger om samvær gitt, men det kan rettes kritikk for at det i omfang ikke er stort nok til å gjenopprette familiebånd.

5.3.6 Norges syn på varig plassering fører til at vi blir dømt i EMD

Tvangsvedtak skal som hovedregel være midlertidig, men foreliggende analyse har vist at adopsjonssakene allerede fra omsorgsovertakelsen blir ansett som langvarige, med den konsekvens at samværene begrenses. Kravet om at tvangsvedtak skal være midlertidig fremmes av foreldrene i tingretten i sak 2 da de anførte at barneverntjenesten har forsømt sin plikt etter bvl. § 4-16 og EMK art. 8 på dette punktet, fordi *samværsomfanget* forhindret kontakt. EMD tar utgangspunkt i at dersom det eksisterer et familieliv så skal dette beskyttes, og tiltak som forhindrer det, er inngrep som art. 8 beskytter. Foreldrene anførte i samme sak at barneverntjenesten ikke hadde arbeidet for gjenforening av foreldre og barn. I Johansen-saken uttalte EMD at omsorgsovertakelse skal være midlertidig og gjenforening skal skje *så fort forholdene tillater det*. Retten til familieliv opphører ikke selv om barnevernet overtar omsorgen for barnet eller tar barnet ut av hjemmet (Brynildsrud, 2016, s. 284). De biologiske

foreldrenes og barnets rett til å bo sammen beskyttes, og dette danner grunnlag for at omsorgsovertakelser som hovedregel skal være midlertidig med mål om gjenforening (Johansen vs. Norway 7.8.1996, premiss 78).

I KA vs. Finland, 14.1 2013 ble Finland dømt for brudd på EMK art. 8 fordi de ikke anså omsorgsovertakelsen som midlertidig med mål om gjenforening, der de i tillegg hadde gitt samværsrestriksjoner. Dette på tross av at hjemmet var preget av økonomiske problemer, mentale problemer hos foreldrene, misbruk av alkohol, forsømmelse av barna og mistanke om incest. Selv ikke her så EMD bort fra målet om gjenforening. Norge ble også dømt for brudd på EMK art. 8 i Strand Lobben vs. Norway, 10.9.2019, klagenummer 37283/13. Søvig og Ellingsen Tjelmeland (2019, s. 347) vurderte EMDs storkammerbehandling av saken der «*barnets beste*» nok en gang ble slått fast som det grunnleggende momentet, i tillegg til at omsorgsovertakelse kun skal anses som *midlertidig tiltak*. Det ble videre slått fast at gjenforeningsprosessen skal igangsettes så snart som mulig etter en omsorgsovertakelse, og dersom staten svikter på dette området med den konsekvens at båndene mellom foreldre og barn brytes, kan den ikke begrunne avgjørelsen om å gi samtykke til adopsjon i manglende bånd. Köhler-Olsen (2019, s. 346) mener domfellelsen og kritikken av Strand Lobben-saken er så tydelig at det kreves at Norge må vurdere om norsk lovgivning og praksis samsvarer med tersklene for inngrep som følger av EMK art. 8 og EMDs praksis. Særlig på området som gjelder å velge «varig omsorg» og «begrenset samvær» der det må vurderes om det er en reell mulighet til å få omsorgsovertakelsesvedtaket opphevet og barnet tilbakeført på en måte som samsvarer med «barnets beste».

Det er problematisk at den varige omsorgsplasseringen brukes som argument for at adopsjon er til «barnets beste», fordi dette er en forutsetning for å gi samtykke til adopsjon. Retten uttaler i sak 1 i Høyesterett at fosterhjems plasseringen har *vart lenge*, og er *ment å fortsette* i lang tid, slik at barnet ikke har noen tilknytning i snever forstand til sine biologiske foreldre. Dermed ble det lagt til grunn at samvær ikke stod i veien for å innvilge adopsjon, noe som også brøt foreldrenes rettslige krav til samvær. Dette forholdet diskuteres også i sak 2 da den kom opp til EMD i Pedersen and others vs. Norway, 10.3.2020 saksnummer 39710/15. Der ble Norge kritisert og dømt for å ikke gjenforene barn og foreldre så snart som mulig. Retten mente at båndene vil bli svake dersom kontakt ikke er jevnlig, og domstolen kan derfor ikke

bruke tilknytning som argument for adopsjon når den selv er grunnen for det lave samværet. EMD uttalte at: «*where the authorities are responsible for a situation of family breakdown because they have failed in their obligation to take measures to facilitate family reunification, they may not base a decision to authorize adoption on the grounds and the absence of bonds between the parents and the child*». Fosterhjems plasseringen ble ansett som langvarig og samværene var svært begrenset, noe som i realiteten førte til at foreldrene ikke hadde noen mulighet for tilknytning. Retten mente også at besøkskontakt ikke beholdt et meningsfylt forhold eller tilknytning.

5.4 Hva bunner ulikheten mellom den norske domstolen og EMD i?

Norge har blitt anket til EMD mange ganger gjennom de siste årene i barnevernssaker, og saker spesielt relevant her om fosterhjemsadopsjon. At klagene er kommunisert er ikke ensbetydende med at de senere vil resultere i konstaterte krenkelser, men at EMD finner de så velbegrunnet at staten må komme med et tilsvarende svar (Søvig, 2017, s. 115). Gording Stang og Baugerud (2018, s. 85) viser til at norsk barnevernlov går lenger enn EMDs praksis og FN's barnekonvensjon i å prioritere hensynet til «barnets beste» på bekostning av hensynet til foreldrene, i forhold der det er konflikt mellom disse. EMD har en restriktiv holdning knyttet til begrenset eller avskåret samvær mellom barn og biologiske foreldre, og en betydelig mer restriktiv holdning til å anse omsorgsplasseringer som varige, enn den norske staten. Søvig og Ellingsen Tjelmeland (2019) mener det er grunn til å diskutere om dette utgangspunktet er absolutt da noen foreldre vil ha begått så grove overgrep at en tilbakeføring i overskuelig tid er uaktuelt.

Analysen viser at det i foreliggende adopsjonssaker er både omsorgssvikt, rus og psykiske problemer involvert. Behandling av problemene vil som vist til av sakkyndig ta tid, og det vil gå flere år før foreldrene har omsorgsevne. Da vil barna i mellomtiden ha opparbeidet tilknytning til fosterforeldrene, noe som danner stabilitet og forutsigbarhet, der de ellers kan ha vært gjennom opprivende forhold og er særlig sårbare. Da vil det å ha tilbakeføring som siktemål straks barna har kommet i fosterhjem føre til uforholdsmessige utrygge oppvekstvilkår. Dette danner grunnlag for at EMD i enkelte tilfeller bør nyansere sitt syn på at omsorgsovertakelser *i hvert tilfelle* skal være midlertidig. På den annen side kan det også spørres om den norske barneverntjenesten og norske domstolen må nyansere sitt syn på de

langvarige fosterhjems plasseringene, der samvær er begrenset eller nektet. For selv om media har blåst opp saker om brudd på EMK art. 8 mot Norge, viser statistikken at Norge mellom 1959-2019 bare er dømt for 12 brudd, til sammenligning med for eksempel Frankrike som har 50 og Italia med 170 (Echr, 2020).

Det må tas med at EMD avgjør tvister fra mange land, der det også er store ulikheter mellom landenes syn på offentlig inngripen, synet på barn, tradisjoner, familiens rolle og økonomiske forhold (Bendiksen, 2007, s. 141). Kojan og Christiansen (2016, s. 23) mener forskjellene henger sammen med forskjellig syn på forholdet mellom det offentlige og familien i de forskjellige landene, der offentlig engasjement for familie og barn er langt sterkere i Norge enn for eksempel i USA. I Norge foretas det ikke en slik interesseavveining av barnets og foreldrenes interesser som EMD gjør, hvor «barnets beste» *kan* gå foran foreldrenes interesser etter sin art og omstendighetene ellers. «Barnets beste» skal alltid være det avgjørende hensynet etter bvl. kapittel 4, noe Kvello (2015, s. 29) kaller å sette barnets beste øverst i «lojalitetshierakiet» foran hensynet til omsorgspersonene. Gording Stang og Baugerud (2018, s. 87) påpeker derimot at EMD gjennom de siste 20 årene har gått fra at hensynet til «barnets beste» skal avveies mot foreldrenes interesser, der hensynet *kan* gå foran under spesielle omstendigheter «may override those of parents», til at hensynet til barnet skal være overordnet «paramount». Bunkholdt (2019) mener det er foruroligende å se med hvilken iver det norske barnevern tilpasses EMDs tolkninger av EMK, fordi det fordrer at det biologiske prinsipp gjeninnføres som overordnet holdepunkt for vurderinger og beslutninger i barnevernet. Hun mener det da gjenåpnes diskusjoner om biologi skal gå foran relasjon. Dette kan være uheldig fordi det for noen barn er fosterfamilien som er deres familie. Hun mener derfor det trengs kompetanseheving på flere fagområder i barnevernet, særlig om utviklingspsykologi.

6. Konklusjon og veien videre

I denne studien har det blitt sett på hvordan barneverntjenesten og de biologiske foreldrene argumenterer mot hverandre i adopsjonssaker, og hvordan denne argumentasjonen utvikler seg gjennom rettssystemet. Studien viser at beleggene for påstanden om «barnets beste» argumenteres for på ulike måter av barneverntjenesten og av foreldrene, der de to partene synes å argumentere ut fra forskjellig premiss. Foreldrenes premiss bak «barnets beste» er det

biologiske prinsipp som opprettholdes gjennom å beholde kontakt og tilknytning til barnet, ved økt bruk av samvær og krav om mulig tilbakeføring. Barneverntjenestens premiss for «barnets beste» er barnets rett til en god og trygg oppvekst, noe de belegger i forskning om barnets utvikling, foreldrenes omsorgssvikt, barnets sårbarhet og behov for trygghet. Dette tilsier at det vil være til «barnets beste» å bli adoptert.

Det har videre blitt vist til argumenter som endrer seg gjennom rettssystemet, der den mest sentrale endringen er at kravet om tilbakeføring endres til et krav om økt samvær. Det har også blitt vist til at argumentet om barnets mening, som har en sentral plass i barnevernfaglig teori, blir gitt liten eller ingen plass i rettssystemet, før det i Høyesterett forsvinner. Det argumenteres videre for at det begrensede samværet fører til tilknytningsbrudd mellom barnet og foreldrene, der svak tilknytning brukes som argument for å kreve adopsjon. Dette medfører kritikk fra EMD i flere dommer, blant annet i de to foreliggende sakene som kom til EMD. Diskusjonen viser da at det i tillegg til å være ulike vurderinger mellom foreldrene og barneverntjenesten, også er en diskrepans mellom EMD og den norske domstolen når det gjelder premisset for adopsjon. Den norske domstolen argumenterer ut fra et grunnleggende premiss om at det er «barnets beste» og barnets individuelle rettigheter som har forrang. EMD argumenterer derimot ut fra premisset om at det biologiske prinsipp og kontakt med biologisk familie er det mest betydningsfulle. I alle foreliggende saker ble omsorgsplasseringen ansett som varig med begrenset samvær, noe som førte til svak eller ingen tilknytning mellom barnet og de biologiske foreldrene. Norge blir på dette området kritisert fordi varige plasseringer med begrenset samvær forhindrer biologiske foreldre i å knytte bånd til sine barn, samtidig som både foreldre og barn har en overordnet rett til beskyttelse for sitt familieliv. På den annen side kan det diskuteres om det vil være hensiktsmessig å lempe på EMDs krav om at tvangstiltak *alltid* skal være midlertidig i de situasjonene det er påvist alvorlig omsorgssvikt fra foreldrene med fare for gjentakelse, eller at barnet retraumatiseres ved samvær. Det samme gjelder i forhold der barnet har bodd i fosterhjemmet i lang tid, og dermed anser fosterforeldrene som sine psykologiske foreldre. I slike tilfeller vil det for barnets utvikling og fremtidsutsikter, være fordelaktig med en vurdering av om samværet bør begrenses eller om det skal åpnes for adopsjon for å sikre barnet et godt liv i fremtiden.

7. Kilder

7.1 Litteratur

- Backe-Hansen, E., Egelund, T. og Havik, T. (2010) Barn og unge i fosterhjem. En Kunnskapsstatus, NOVA. Tilgjengelig fra:
http://www.nova.no/asset/4330/3/4330_3.pdf (Åpnet 14. mai 2020)
- Backe-Hansen, E., Madsen, C., Kristoffersen, L.B. & Hvinden, B. (2014) Barnevern i Norge 1990- 2010. En longitudinell studie. Vol. 9/14. NOVA-rapport. Tilgjengelig fra:
<http://www.hioa.no/Om-OsloMet/Senter-for-velferds-ogarbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2014/Barnevern-i-Norge-1990-2010> (åpnet 14. mai 2020)
- Bendiksen, L.R.L., (2007), Adopsjon som barnevernstiltak – hva nå? I *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, Årgang 5, nr. 3, s. 211-225
- Bendiksen, L. R. L., (2008), *Barn i langvarige fosterhjems plasseringer: foreldreansvar og adopsjon*, Bergen; Fagbokforlaget
- Bendiksen, L., R., L., (2012), Adopsjon som barnevernstiltak - Aune mot Norge, klagenr. 52502/07, dom av 28.oktober 2010, I *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, Årgang 10, nr. 3/4, s. 236-249
- Berg, T. (2010) Adopsjon som barneverntiltak – Hvordan gikk det med barna? Rapport fra praksis, *Tidsskriftet Norges barnevern*, 87(1), s. 48-59
- Bratberg (2017), *Tekstanalyse for samfunnsvitere*, Oslo, Cappelen Damm Akademisk
- Brynildsrud, K. (2016), Trenger vi et biologisk prinsipp i barnevernloven? Noen betraktninger i kjølvannet av NOU 2012: 5 og Prop 106 L (2012-2013), I *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, Årgang 14, nr. 3, s. 264-298
- Braarud, H. C. (2012), Kunnskap om små barns utvikling med tanke på kompensere tiltak iverksatt av barnevernet, I *Norges barnevern*, vol 89 (3), s. 152-167
- Bunkholdt, V. (2013), Det biologiske prinsipp – På vei ut av barnevernet?, I *Norges Barnevern*, Vol 90 (1), s. 52-62
- Bunkholdt, V. (2017), *Fosterhjemsarbeid – Fra rekruttering til tilbakeføring*, Oslo: Gyldendal

- Bunkholdt, V. (2019, 25.november), Hvorfor skal biologi være viktigst i barnevernssaker?, *Aftenposten Meninger*. Tilgjengelig fra:
<https://www.aftenposten.no/meninger/i/8mLJeQ/hvorfor-skal-biologi-vaere-viktigst-i-barnevernssaker-vigdis-bunkholdt> (Åpnet 14. mai 2020)
- Christiansen, Ø. og Anderssen, N. (2011), Fra bekymring til overbevisning: Barnevernets beslutninger om å plassere barn utenfor hjemmet, I *Norges Barnevern, Vol 88(4)*, s. 200-214
- Christiansen, Ø., Iversen, O. og Kojan, B.H (2016), Beslutninger om plassering utenfor hjemmet. I Christiansen, Ø. & Kojan, B. (red), *Beslutninger i barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget
- Christoffersen, M.N., Hammen, I., Andersen, K. R. & Jeldtoft, N. (2007) *Adoption as a child protection measure: Systematic review of foreign experience* [Adoption som innsats: En systematisk gjennomgang af udenlandske erfaringer]. Copenhagen: SFI - The Danish National Centre for Social Research
- Clausen, S. E. & Kristofersen, L.B. (2008) Barnevernsklienter i Norge 1990-2005: En longitudinell studie. Vol. 3/2008. *NOVA-rapport*. Tilgjengelig fra:
<http://kriminalitetsforebygging.no/wpcontent/uploads/2017/12/Barnevernsklienter-i-Norge.pdf> (Åpnet 14. mai 2020)
- ECHR, (2020) Overview 1959-2019. Tilgjengelig fra:
https://www.echr.coe.int/Documents/Overview_19592019_ENG.pdf (Åpnet 14. mai 2020)
- Fangen, K. (2004), Analyse og organisering av et stort livshistoriemateriale. I Fangen, K. og Sellerberg, A-M (red), *Mange ulike metoder*, Oslo: Gyldendal akademisk
- Felitti, V.J., Anda, R.F., Nordenberg D., Williamson D.F., Spitz, A.M., Edwards, V., Ross, M.P. og Marks J.S. (2001). Relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults. I K. Franey. R. Geffner og R. Falconer (red), *The cost and maltreatment: Who pays? We all do*. San Diego, California: Family Violence and Sexual Assault Institute. s. 53-69
- Fonagy, P., Target, M., Steele, M., Steele, H., Leigh, T., Levinson, A. og Kennedy, R. (1997). Crime and attachment: Morality, disruptive behavior, borderline personality, disorder, crime and their relationship to security of attachment. I L. Atkinson og K.J Zucker (red), *Attachment and psychopathology*, New York: Guilford Press. s. 223-274

- Haugland, R. (2012), Kan vi forenkle komplekse barnevernsfaglige spørsmål gjennom å generalisere «barnets beste»? I *Norges barnevern, Vol 89, nr 1-2*, s. 104-107.
- Haugli, T. (2016), Hensynet til barnets beste. I *Høstmølingen*, Njål., Kjørholt, Elin Saga, Sandberg, Kirsten (Red.), *Barnekonvensjonen, Barns rettigheter i Norge*, (s. 51-73)
- Haugli, T. & Havik, T. (2010) *Samvær i barnevernssaker: psykologiske og juridiske vurderinger*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Havre, M. (2019) Kommentar til bvl. § 4-20, Gyldendal rettsdata
- Helland, H.S. og Skivenes, M. (2019). *Adopsjon som barneverntiltak*. Bergen: Universitetet i Bergen. Tilgjengelig fra: https://bibliotek.buudir.no/BUF/101/Adopsjon-som-barneverntiltak_revidert.pdf (Åpnet 14. mai 2020)
- Helland, H. S., Pedersen, S. H. og Skivenes, M. (2020), Adopsjon eller offentlig omsorg? En studie av befolkningens syn på adopsjon som tiltak i barnevernet. I *Tidsskrift for samfunnsforskning, Årgang 61, nr. 2*. s. 124-139
- Høstmølingen, N, Kjørholt E. S. og Sandberg, K. (2013), *Barnekonvensjonen, Barns rettigheter i Norge*, Oslo
- Jessen, J.T og Backe-Hansen, E. (2017), Samvær, samarbeid og støtte, *NOVA-rapport*. Tilgjengelig fra: <file:///C:/Users/Bruker/Documents/MASTER/NOVA-Rapport-2-2017-Samvær-samarbeid-støtte-web.pdf> (Åpnet 14. mai 2020)
- Jørgensen, M. W. og Phillips, L. (1999), *Diskursanalyse som teori og metode*, Roskilde Universitetsforlag
- Jørgensen, C. (2009), Argumentation. I Jørgensen, C. og Villadsen, L. (red), *Retorik: teori og Praksis*, Samfundslitteratur
- Jørgensen, C. og Onsberg, M. (2008), *Praktisk argumentation: Grundbok i retorisk Argumentation*, Retorikforlaget
- Kempe H. C. (1979), *Foredrag avholdt ved 2. internasjonale kongress om barnemishandling og vanskjøtsel*. London
- Killén, K. (2015). *Sveket 1. Risiko og omsorgssvikt – et helseproblem og tverrfaglig ansvar*. Oslo: KF As
- Kock, C. (2009), Retorikken i nyere tid, I Jørgensen, C. og Villadsen, L. (red), *Retorik: teori og Praksis*, Samfundslitteratur
- Kojan, B.H. og Christiansen, Ø. (2016), Å fatte beslutninger i barnevernet. I Christiansen, Ø. & Kojan, B. (red), *Beslutninger i barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget

- Köhler-Olsen, J. (2019), EMD: Strand Lobben med flere mot Norge, I *Tidsskrift for velferdsforskning*, Årgang 22, nr. 4. s. 341-346
- Kvale, S. og Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Kvello, Ø. (2015), *Barn i Risiko – Skadelige omsorgssituasjoner*. Oslo: Gyldendal
- Landsforeningen for barnevernsbarn (2018). *Politisk plattform. Landsforeningen for barnevernsbarn (2018-2019)*. Tilgjengelig fra:
<http://s3-us-west-2.amazonaws.com/landsforeningen/content/uploads/2017/01/10152657/Politiskplattform-2018-2019-gjeldene1.pdf> (Åpnet 14. mai 2020)
- Lindboe, K. (2012), *Barnevernrett*, Oslo, Universitetsforlaget
- Læret, O.K og Skivenes, M. (2016), Kvalitet og legitimitet i barnevernets beslutninger. I Christiansen, Ø. & Kojan, B. (red), *Beslutninger i barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget
- Odland, A. M (2019, 11.september), Dette må norsk barnevern lære av dommen i Strasbourg, *Fontene*. Tilgjengelig fra:
<https://fontene.no/nyheter/dette-ma-norsk-barnevern-lare-av-dommen-i-strasbourg-6.47.649111.69b79ddd7b> (Åpnet 14. mai 2020)
- Ofstad, K., Skar, R. (2015) *Barnevernloven med kommentarer*, Gyldendal Norske Forlag, Oslo
- Olofsson, M og Lindemann, R. (2003). Rusmiddelbruk i svangerskapet og konsekvenser for det nyfødte barnet. I K. Killén og M. Olofsson (red), *Det sårbare barnet*. Oslo: Kommuneforlaget
- Pereleman, C. (2005), *Retirikkens rige: retorik og argumentation*. København: Hans Reitzel
- Piecot, A. (2016), Understandings of biological kinship ties in social workers' accounts: A cross-cultural study of out-of-home placements in Norway and France, I *Qualitative Social Work*, Vol. 15(2), s. 247-262
- Richardsons, S.M og Yates, T.M (2014), Siblings in foster care: A relational path to resilience for emancipated foster youth. I *Children and Youth Services Review*, 47, s. 378-388
- Risjord, M. (2014). *Philosophy of social science: A contemporary Introduction*. New York: Routledge contemporary introductions to philosophy

- Sandberg, K. (2003), *Tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse*. Oslo, Gyldendal Akademisk
- Sandberg, K. (2018), Ulogisk fra EMD, I *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernsrettslige spørsmål*, Årgang 16, nr. 4, s. 265-268
- Scheie, M. (2005), *FNs barnekonvensjon: Fra visjon til kommunal virkelighet*, Oslo, Norsk senter for menneskerettigheter ved Universitetet i Oslo
- Skivenes, M. (2002): *Lovgivning og legitimitet. En evaluering av lov om barneverntjenester av 1992 i et deliberativt perspektiv*. Bergen: Rapport nr. 79
- Skivenes, M. & Tefre, Ø. (2012) Adoption in the child welfare system — A cross-country analysis of child welfare workers' recommendations for or against adoption, *Children and Youth Services Review*, 34(11), s. 2220–2228
- Stang, E.G. (1995), *Barns rett til foreldre, Tvangsadopsjon av fosterbarn etter barnevernloven*, Oslo: ad Notam Gyldendal
- Stang, E.G. (2016). Barns rett til familie og omsorg, særlig om barnevernet. I Høstmølingen, Njål., Kjørholt, Elin Saga, Sandberg, Kirsten (Red.), *Barnekonvensjonen, Barns rettigheter i Norge*, (s. 165-194)
- Stang, E.K og Baugerud, G-A, (2018) Samvær etter omsorgsovertakelse: En barnefaglig og juridisk utredning, Oslo: *OsloMet Rapport 2018 nr. 10*
- Statistisk Sentralbyrå (2019). *Adopsjon*. Tilgjengelig fra: <https://www.ssb.no/statbank/list/adopsjon> (Åpnet 14. mai 2020)
- Statistisk sentralbyrå (2019a). *Fosterbarn*. <https://www.ssb.no/statbank/table/10660/chartViewColumn/> (Åpnet 14. mai 2020)
- Strandbu, A. og Vis, S.A (2016), Barnets deltakelse i beslutningene. I Christiansen, Ø. & Kojan, B. (red), *Beslutninger i barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget
- Søvig, K.H. (2017), Avgjørelser fra EMD i saker om vern av privat- og familieliv fra 2016, I *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernsrettslige spørsmål*, Årgang 15, nr. 2, s. 106-132.
- Søvig, K H. (2019), Avgjørelser fra EMD i saker om privat- og familieliv fra 2018, I *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernsrettslige spørsmål*, Årgang 17, nr. 3, s. 227-246

- Søvig, Karl H. og Ellingsen Tjelmeland, Marit (2019) Strand Lobben mot Norge – noen refleksjoner, I *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, Årgang 17, nr. 4, s. 345-352 –
- Tjora, A. (2019) Sosialkonstruktivisme, *Store Norske Leksikon*, Tilgjengelig fra: <https://snl.no/sosialkonstruktivisme> (Åpnet 14. mai 2020)
- Toulmin, S. E. (2003), *The Uses of Argument*, New York: Cambridge University press
- Triseliotis, J.P. (2002) Long-term foster care or adoption? The evidence examined, *Child & Family Social Work*, 7, s. 23–33
- Vinnerljung, B. & Hjern, A. (2011) Cognitive, educational and self-support outcomes of long-term foster care versus adoption. A Swedish national cohort study, *Children & Youth Services Review*, 33, s. 1902–1910.
- Young, E., Eide, K., Fransson, E (2013), Adopsjon som tekster i barnevernet, *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 90 (1), s. 32-41

7.2 Lover

- Lov 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov
- Lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (barneloven)
- Lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester (barnevernloven)
- Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven)
- Lov 17. mai 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)
- Lov 16. juni 2017 nr. 48 om adopsjon (adopsjonsloven)

7.3 Konvensjoner

- Europarådets konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter av 4. november 1950 (Den europeiske menneskerettskonvensjon, EMK)
- De forente nasjoners konvensjon om barnets rettigheter av 20. november 1989 (FNs barnekonvensjon)
- Barnekonvensjonen. (1989), *Artikkel 12*. Tilgjengelig fra: <http://barneombudet.no/forvoksne/barnekonvensjonen/hele-barnekonvensjonen/#12> (Åpnet 14. mai 2020)

7.4 Generelle kommentarer til konvensjonen

Generell kommentar nr. 14 (2013) Norsk oversettelse av FNs Barnekomité's «General Comment no 14.» Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/innsiktsartikler/fnsbarnekonvensjon/generelle-kommentarer-fra-fns-barnekomit/id573909/> (Åpnet 14. mai 2020)

7.5 Forarbeider

7.5.1 Norges offentlige utredninger

NOU 2000:12 (2012) *Barnevernet i Norge – Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/051e391fbb3d4ef2be97a4478dd62e86/no/pfa/nou200020000012000dddpdfa.pdf> (Åpnet 14. mai 2020)

NOU 2012:5 (2012) *Bedre beskyttelse av barns utvikling - Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/e212cdbe211d4e699983049c3070870e/no/pdfs/nou_201220120005000dddpdfs.pdf (Åpnet 14. mai 2020)

NOU 2016:16 (2016) *Ny barnevernslov — Sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou2016-16/id2512881/> (Åpnet 14. mai 2020)

7.5.2 Proposisjoner

Ot.prp. nr. 44 (1991-1992)

Ot.prp nr. 45 (2002-2003)

Ot.prp. nr. 69 (2008-2009)

Prop. 7 L (2009-2010)

Prop. 106 L (2012-2013)

7.6 Rettspraksis

7.6.1 Den europeiske menneskerettighetsdomstolEMD

Johansen vs. Norway, EMD dom 7.august 1996, saksnummer 17383/90
K and T vs. Finland, EMD dom 12. juli 2001, saksnummer 25702/94
I and U vs. Norway, EMD dom 21.oktober 2004, saksnummer 75531/01
Aune vs. Norway, EMD dom 28. oktober 2010, saksnummer 52502/07
Jansen vs. Norway, EMD dom 6.september 2018, klagenummer 2822/16
Strand Lobben vs. Norway, dom av 10. september 2019, saksnummer: 37283/13
Pedersen and others vs. Norway, EMD dom 10. mars 2020 saksnummer 39710/15

7.6.2 Høyesterettsavgjørelser

Rt. 1991 s. 557 *Norges Høyesterett*. Tilgjengelig fra: www.lovdata.no
Rt. 1994 s. 805 *Norges Høyesterett*. Tilgjengelig fra: www.lovdata.no
Rt. 1997 s. 534 *Norges Høyesterett*. Tilgjengelig fra: www.lovdata.no
Rt. 1998 s. 787 *Norges Høyesterett*. Tilgjengelig fra: www.lovdata.no
Rt. 2001 s. 14 *Norges Høyesterett*. Tilgjengelig fra: www.lovdata.no
Rt. 2006 s. 247 *Norges Høyesterett*. Tilgjengelig fra: www.lovdata.no
Rt. 2007 s. 561 *Norges Høyesterett*. Tilgjengelig fra: www.lovdata.no
Rt. 2012 s. 1832 *Norges Høyesterett*. Tilgjengelig fra: www.lovdata.no
Rt.2015 s. 110 *Norges Høyesterett*. Tilgjengelig fra: www.lovdata.no
Rt. 2015 s.1107 *Norges Høyesterett*. Tilgjengelig fra: www.lovdata.no

7.6.3 Lagmannsrettsavgjørelser

LE-2014-148984
LF-2013-144225
LF-2006-10048
LE-2002-744

7.6.4 Tingrettsavgjørelser

TSOST-2014-19463
TROMS-2012-126359
TTRON-2005-97602